

**Lähetysteologinen
Aikakauskirja**

Journal of Mission Theology

Volume 4 1995

USKO JA KULTTUURI
FAITH AND CULTURE CONFERENCE
HELSINKI 9.-10.2.1994

Edited by
TIMO VASKO

Institute of Mission Theology Church Mission Centre
P.O. Box 185, 00161 Helsinki, Finland

ISSN 0788-9518

Lähetysteologinen
Aikakauskirja

Journal of Mission Theology

Volume 4 1995

USKO JA KULTTUURI
FAITH AND CULTURE CONFERENCE
HELSINKI 9.-10.2.1994

KIRKON KESKUS
HELSINKI
P.O. Box 185, 00161 Helsinki, Finland

26.3

Edited by
TIMO VASKO

Institute of Mission Theology Church Mission Centre
P.O. Box 185, 00161 Helsinki, Finland

ISSN 0788-9518

SISÄLLYS/CONTENTS

Preface, Hannu Paavola	5
Avauspuhe, Eero Huovinen	8
Modern Western Culture in Focus, Lesslie Newbigin	12
Focus on a Culture (abstract)	24
Kommenttipuheenvuoro, Mikko Heikka	26
Kommenttipuheenvuoro, Aila Arajuuri	30
The Gospel as Public Truth, Lesslie Newbigin	34
The Gospel as Public Truth (abstract)	45
Kommenttipuheenvuoro, Eero Huovinen	47
Kommenttipuheenvuoro, Paul Verschuren	53
Usko ja taide -kanava	58
Taide – uskon tulkki vai häiritsijä, Paavo Liski	58
Usko ja politiikka -kanava	64
Puheenvuoro, Saara-Maria Paakkinen	64
Puheenvuoro, Aino Suhola	70
Usko ja tiedon rajat -kanava	75
Puheenvuoro, Reijo Työrinoja	75

Usko ja talouselämä -kanava	82
Usko ja markkinavoimat, Veli-Matti Kankaanpää	82
Talous ja hyvinvointi, Pentti Martiskainen	87
Tiivistelmä, Lauri Haavisto	91
Usko ja media -kanava	93
Tiivistelmä, Sirkku Nyström	93
Usko ja uskonnollisuus -kanava	99
Puheenvuoro, Seppo Rissanen	99
Kirkko ja New Ager haaste	106
LIITTEET	
Usko ja kulttuuri -seminaarin ohjelma	111
Länsimainen kulttuuri on tiensä päässä, lehdistö- tiedote	114
Kristinuskon paneuduttava länsimaisen kulttuu- rin kohtaamiseen, lehdistötiedote	118

PREFACE

In February 1994 an open seminary with a theme FAITH AND CULTURE was organized in Helsinki, in the premises of Helsinki University. The extensive theme as such would have given possibilities to many kinds of different approaches. However, with the former Bishop of South Indian Church and the leading figure of ecumenical mission movement for a long period, Lesslie Newbigin as a main speaker, the theme actually was "CHRISTIAN FAITH AND MODERN WESTERN CULTURE.

By writing a book *The Other side of 1984: Questions for the Churches* in 1994 Newbigin launched a process, which in England is known by a name GOSPEL AND OUR CULTURE (GOC). *Foolishness to the Greeks: Gospel and Western Culture* (1986), *The Gospel in a Pluralist Society* (1989) and *Truth to Tell: The Gospel as a Public Truth* (1991) are books by which Newbigin consistently challenges the churches in Europe and in North America to take a close look both at a mirror and at their own cultural context. To put it shortly, our own western culture, developed and moulded by the European Enlightenment, has to be considered critically in the light of the Gospel and Christian faith. Christians in Western Churches have make a too low bow to a culture shaped by the Enlightenment, concerning scientific thinking and arts as well as politics and economics. Key theses are a return to an integrated concept of reality; so called values and so called facts, or private and public spheres of life, are not to be isolated from each other. Because "Gospel is a Public Truth", Christian faith and Church have to break there way from the periphery to the center of life in a society.

In the closing session of the Helsinki seminary a big question on how the follow-up, further working and deepening of this thematics could be promoted in Finland. At least the organizers of the seminar shared the conviction that this must not be the end of the case. The planning committee has, after the seminar, looked for proper means to continue the deliberations on the issue. This volume of JOURNAL OF MISSION THEOLOGY (JMT) is one tool for this purpose.

By publishing the material of FAITH AND CULTURE seminar JMT wants to emphasize, that encounter with western modern (and post-modern) culture is a real priority for the mission of western churches in the years to come. In his book *Transforming Mission: Paradigm Shifts in Theology of Mission*, David J. Bosch reminds us of the words of P. Schütz, who locates the fatal problem of the mission of the churches not outside, “on the mission field”, but in the heart of the Western churches themselves – what they are in their own context. Along these lines of thought the GOC-networks originated in Europe and North America have come to consider the need for a missiology of Western culture. Such an initiative is urged by certain considerations:

- * “During the last two hundred years the position of Christianity in the world has substantially changed. Christendom, in the sense of the west as “Christian territory”, has largely faded.
- * At the same time, as an outgrowth of the modern mission movement, thriving Christian congregations have been established throughout Asia, Africa, and Latin America and the centre of gravity for the Christian movement has shifted to these other continents.
- * The traditional relationships between Christian faith and western culture are no longer relevant. The dominant modes of intellectual discourse and economic and social processes in the west are now largely estranged from vital contact with the

Christian tradition. At the same time personal alienation, desperate human need, and structures that degrade and destroy have become increasingly evident.

* In spite of such decisive trends, the church in the west has not learnt to respond effectively to its culture. That is to say, the church has yet to penetrate the worldview and fundamental presuppositions on which modern culture rests from the perspective of the gospel. This is the essence of missionary encounter." (from a brochure A MISSIOLOGY OF WESTERN CULTURE).

Our hope is, that this issue of JMT will help us as Western churches to express and demonstrate the Gospel, the core of New Testament message, better and better in its original sense and power. – This issue is in Finnish language simply because materials on the thematics in English already exists here and there, while in Finland the discussion is only at its beginning.

OBS. The lectures of Bishop Newbiggin are in a spoken form; they have been typed in Finnish from cassettes (interpreter, Mr. Asko Matikka). Addresses and abstracts of work-shops, representing a large group of Finnish expertise in different spheres of life, are valuable contribution and a good indication of that lively sharing and responses, which was produced by the main lectures.

Hannu Paavola

Executive Secretary, Office for Global Mission

Usko ja Kulttuuri -seminaarin avauspuhe 9.2.1994 Helsingin yliopiston juhlasalissa

Piispa Eero Huovinen

Arvoisat seminaarin osanottajat

Kristinuskon vaikutus suomalaiseen kulttuuriin on kiistämätön tosiasia – riippumatta siitä, pidämmekö sitä toivottavana vai valitettavana. Kristinuskon loimilankoihin liittyy luonnollisesti monenvärisiä muita kuteita, kuten historiallisiin ilmiöihin aina. Kulttuurimme monivärisessä kankaassa on usein vaikea erottaa toisistaan maallista ja uskonnollista, kansallista ja yleiseurooppalaista, kristillistä ja yleisuskonnollista. Tällainen aatehistoriallinen erittelytehtävä on kuitenkin sekä kulttuurin että kirkon itsensä kannalta välttämätön velvollisuus.

Omassa suomalaisessa traditiossamme kulttuurin ja kristillisen uskon välisen suhteen analyysia ovat viime aikoina harjoittaneet paitsi teologit myös monet historiantutkijat, mm. Juha Siltala ja Tarmo Kunnas.

Suomen Ranskan Instituutin johtaja, professori Tarmo Kunnas on kirjoituksissaan ahkerasti ja ansiokkaasti nostanut esiin eurooppalaisen kulttuurin kristillisiä taustoja. Niitä ei Kunnaksen mielestä pitäisi aliarvioida, vähätellä eikä unohtaa. Päinvastoin velvollisuutenne olisi tunnistaa ne ja jopa hyödyntää niitä ihmiskuntamme yhteiseksi hyväk-

si. Kulttuurimme maallistuminen ei ole tappio vain uskonnolle yleensä, vaan myös kulttuurille itselleen.

Vastikään kirkon tiedonvälityspalkinnon saanut Kunnas on myös aiheellisesti arvostellut kristillisiä kirkkoja liian syvästä kumarruksesta valistusajan aatteille. Sama kritiikki voidaan tosin kohdistaa myös yleisemmin aikamme ajattelutapaan, mm. tiedemaailmaan. Nykyihmisen kiusauksena on pitää valistuksen ja sen jälkeisen kehityksen ideologisia lähtökohtia itsestäänselvyytenä.

Arvoisat kuulijat! Ehkäpä on tullut aika asettaa uudelleenarvioinnin kohteeksi sellaiset modernin ihmisen olettamukset, jotka lausumattomasti hallitsevat mieliämme ja maailmaamme. Kuinka perusteltua on jakaa todellisuus yhtäältä tosiasioihin ja toisaalta arvoihin, yhtäältä järkeen, toisaalta tunteisiin, yhtäältä julkiseen, toisaalta yksityiseen maailmaan? Olemme varmasti myös kristillisessä kirkossa joutuneet tiedostamattomastikin mainittujen olettamusten kahlitsemiksi.

Perinteinen sopeutuminen valistuksen hengen lähtökohtiin onkin viime aikoina osoittanut murtumisen merkkejä. Esimerkiksi ns. arvokeskustelussa olemme kuulleet ääniä, ettei kristillisen uskon merkitys rajoitu vain arvomaailmaan, vaan että usko voi koskettaa myös laajemmin koko todellisuudenkäsitystämme. Kristillinen usko ei myöskään rajoitu vain ihmisen elämysmaailmaan, vaan sillä on myös rationaalisia ja intellektuaalisia ulottuvuuksia. Myös kristillisen uskon yhteisöllinen, siis yksilön sisäisen maailman ylittävä luonne, on viime aikoina tullut uudelleen esiin. Suomalaisessa keskustelussa on havaittavissa orastava käänne kohti uskon kansallisia ja poliittisia dimensioita. Kirkon asialla on liittymäkohtansa koko inhimilliseen, jopa globaaliin todellisuuteen.

Nyt avattavan seminaarin tarkoituksena on kriittisesti arvioida kristinuskon ja kulttuurin suhdetta. Emme pysähdy vain suomalaisen kulttuurimaailman arviointiin, vaan haluamme kiinnittää huomiomme laajemminkin modernin länsimaisen kulttuurin ja kristillisen uskon

vuorovaikutukseen. Emme elä aatteellisesti emmekä hengellisesti mil-lään saarella, vaan olemme kytkeytyneet monin sitein Eurooppaan ja muuhun maailmaan ja kytkeydymme tulevaisuudessa yhtä useammin sitein, haluamme sitä tai emme. Sidonnaisuuksistaan tietoisien on hel-pompi ymmärtää itseään ja helpompi selvittää tulevaisuuden haasteista.

Kun tässä seminaarissa puhumme kristillisestä uskosta, emme tällöin tarkoita sen eri kulttuurisidonnaisia ilmenemismuotoja, vaan sitä “kris-tinuskon omaa persoonallisuutta” (Kunnas), kristillisen kirkon ominta ominaisuutta. Kulttuurilla puolestaan tarkoitetaan koko laajuudessaan sitä usein tiedostamatonta edellytyspohjaa, jonka varaan yhteiskunnan ajattelu ja koko inhimillinen elämä rakentuu.

Me kaikki tähän seminaariin kokoontuneet osanottajat olemme erityi-sen iloisia siitä, että olemme saaneet luennoitsijavieraaksemme piispa Lesslie Newbiginin. Lausumme teidät, piispa Newbigin, sydämellises-ti tervetulleeksi.

Piispa Newbiginin toiminta on viime vuosina tullut Englannissa ja muualla tunnetuksi keskustelufoorumista ja kansanliikkeestä, jonka nimenä on “Gospel and Culture”, evankeliumi ja kulttuuri. Ainutlaa-tuisella tavalla vieraamme on perehtynyt sekä teoreettisesti että käy-tännöllisesti kristillisen uskon ja erilaisten kulttuurien kohtaamiseen. Piispa Newbiginin kokemus on kattava: hän tuli Intiaan lähetystyön-tekijäksi jo silloin kun professori Tuomo Mannermaa syntyi, piispaksi silloin kun toiminnanjohtaja Riitta Aaltonen oppi kävelemään ja pääsi virkeissä voimissa eläkkeelle samaan aikaan kuin lisensiaatti Jaana Hallamaa ensi ripille.

Hyvät ihmiset! Meidät suomalaiset luterilaiset piispa Newbiginin sa-napari “evankeliumi ja kulttuuri” asettaa tarpeellisen haasteen keskel-le. Omassa perinteessämme olemme joutuneet paljon pohtimaan maal-lisen ja hengellisen, luomisen ja lunastuksen välistä suhdetta. Uskon-pudistuksen keskeiseen teologiseen löytöön, vanhurskauttamisoppiin, nivoutui läheisesti käsitys Jumalan kahdesta erilaisesta hallintatavasta,

ns. kahden regimentin oppi. Tästä lähtökohdasta käsin ja sitä kriittisesti punniten on luontevaa kysyä, mikä on maallisen kulttuurin ja hengellisen evankeliumin välinen aito suhde. Miten kulttuuri ja evankeliumi yhtäältä eroavat toisistaan ja miten ne toisaalta liittyvät toisiinsa?

Kun nyt avaan yhteisen seminaarimme, toivon vain kahta asiaa, rutakkaa rehellisyyttä ja luottamusta asiamme tärkeyteen.

MODERN WESTERN CULTURE IN FOCUS

Lesslie Newbiggin

Ensiksikin tosiasia, että 50–60 % kristityistä elää tällä hetkellä maailmassa, jota kutsumme kolmanneksi maailmaksi. Vain 300 vuotta sitten kristinusko koostui ihmisistä, jotka asuivat alueella, joka rajautui toisaalta Atlantiin toisaalta etelässä Välimereen ja islamiin. Tällä hetkellä kristinusko leviää nopeasti Afrikassa, Aasiassa ja Tyynen valtameren saarilla. Länsi-Euroopassa kristinusko on puolustautumisasemissa tai se on taantumaan päin. Modernisaation kehitys, joka merkitsee sitä, että se kulttuuri joka meillä on ennen ollut, syrjäytyy sillä kulttuurilla, joka meillä nyt on, hallitsee tällä hetkellä kolmannen maailman elämää. Kristilliset lähetykset ja lähetystyöntekijät ovat olleet tämän modernisaation ensisijaisia eteenpäinviejiä. Me olemme kiireissämme vieneet muualle maailmaan sellaista lääkettä, joka käytännössä on halvaannuttanut kristinuskon täällä lännessä. Missiologit ovat innoissaan tutkineet kaikkia kulttuureita Kiinasta Peruun asti. Mutta näyttää siltä, että kaikkein kiireisin rintama lähetystyön kannalta tällä hetkellä on se kulttuuri, jonka me olemme kehittäneet täällä Länsi-Euroopassa ja jota kutsutaan eripuolilla maailmaa sanalla moderniteetti. Mikä on tämän moderniteetin ytimessä sitten? Ytimeltään se on ajatus siitä, että luotetaan turvallisesti siihen, että ihmisen järki voi selittää maailman. Ja että me emme tarvitse Jumalaa voidaksemme perusteellisesti ymmärtää maailmaa. Ja että ihmisjärki riittää ja tekee meidät kykeneviksi

selvittämään julkisen elämän ongelmat. Ja että uskonto, erityisesti kristinusko kuuluu ihmisen sisäiseen yksityiseen maailmaan. Mutta mitä tulee uskonpuhdistuksen aikaan niin tilanne oli aivan, täysin päinvastainen. Luther hyväksyi sen ajatuksen, joka perustuu Raamattuun, että koronkiskonta on kiellettyä, mutta tämä koronkiskonta on tämän modernin talousjärjestelmän perusta. Näyttää siltä, että jos kirkko käyttää samoja sääntöjä koronkiskonnassa niin silloin me menemme pieleen. Nyt on jotain sellaista, joka on ainutlaatuista kaikissa maailman kulttuureissa. Nimittäin radikaali kahtiajako julkiseen ja yksityiseen maailmaan. Julkinen maailma käsittelee tosiasioita, faktoja, jotka me tiedämme, kun taas yksityinen maailma käsittelee arvoja, joihin me voimme uskoa. Faktat ovat sellaisia, että ne on vain hyväksyttävä halusi sitä tai ei. Mutta arvot ovat sellaisia, joita ihminen valitsee, ne ovat henkilökohtaisen valinnan asioita. Ja evankeliumi ymmärretään kuuluvaksi tänne arvojen alueelle, ja sen tähden sillä ei voi olla mahtikäskyä tai sanaa tälle julkiselle elämälle, se ei voi olla osa julkista totuutta.

Kuinka me olemme päätyneet tällaiseen tilanteeseen? Ymmärtääksemme tämän meidän täytyy katsella tämän länsimaisen kulttuurin kahta juurta. Toinen juuri johtaa meidät antiikin Kreikkaan ja Roomaan. Toinen juuri johtaa meidät Raamattuun. Klassinen maailma ajatteli, että järki on se, joka pystyy selvittämään maailman. Saattaa olla tai ei ole jumalallisia ilmoituksia. Ne kuuluvat kansanuskomuksiin. Niihin ei voi luottaa kun ajatellaan maailmankaikkeuden ymmärtämistä. Maailma voidaan ymmärtää vain inhimillisten havaintojen ja järjen avulla. Raamatun maailmankäsitys on radikaalisti toisenlainen. Tämä Raamatun maailman selitys liittyy kertomukseen, jossa kerrotaan miten Jumala on vaikuttanut luomakunnassa ja joka kuvailee koko maailmankaikkeuden historiaa sen syntymisestä, kosmoksesta sen päättymiseen jälleen, sen täyttymykseen. Me ymmärrämme maailman ja me ymmärrämme itsemme kun me ymmärrämme tämän ajatuksen. Tässä klassisessa maailmassa Raamatun maailmankuvaa ylläpitivät ja sitä esittivät omissa oloissaan elävät juutalaiset, jotka olivat julkisesta elämästä sivussa. Evankeliumi, kertomus Jeesuksen ihmiseksi tulemisesta, hä-

nen elämästään, kuolemastaan ja ylösnousemuksestaan tuli klassiseen maailmaan alunperin juutalaisen tradition uudelleen tulkintana. Aabrahamin, Iisakin ja Jaakobin Jumala ilmoitettiin nyt koko maailman ja kaikkien kansojen Jumalana. Tämä tapahtui sen tähden, että oli tapahtunut jotain: sana tuli lihaksi, kaiken todellisuuden taustalla vaikuttava perustava mysteeri oli tullut nyt osaksi meidän kertomustamme ihmisessä, Jeesuksessa Kristuksessa. Ja se on fakta. Se on tämän latinan-kielisen sanan faktum alkuperäisen merkityksen mukainen fakta: se mikä on tehty. Ja se mikä on tehty, sitä ei voi tehdä tekemättömäksi. Kuinka klassinen maailma pystyi käsittelemään tällaista totuutta? Yksinkertaisin tapa oli tietysti olla uskomatta sitä, koska sehän on ihan järjetöntä. Olette varmaan nähneet Rooman katakombeissa olevan graffitin, kuvan, jossa mies kumartuu maahan ja palvoo ristiinnaulittua aasia ja siihen on kirjoitettu "Aleksamanos palvoo Jumalaansa". Siinä pilkataan kristittyjä. Mikä voisi olla naurettavampaa kuin se, että joku sanoisi, että ristiinnaulittu mies voisi olla Jumala. Yksinkertaisin tapa on sivuuttaa asia pitämällä sitä hölynpölynä. Jos se on totta se vaati koko inhimillisen ajattelutavan uudelleenarvioimista ja rakentamista. Jos se on totta, että logos, koko todellisuuden selityksen avain on sama kuin tämä ihminen, Jeesus, se ei voi olla vain jokin mielenkiintoinen tosiasia muitten tosiasioitten joukossa. Ei sitä voi panna johonkin arkistokaappiin. Joko se ei ole totta tai sitten se on lähtökohta kokonaan uudelle käsitykselle maailmankaikkeudesta. Niin kuin Athanasios sanoisi, se on uusi arkhe eli uusi lähtökohta. Kaikki inhimillinen ajattelu edellyttää dataa, jotain lähtökohtaa, jotain jonka varassa lähteä liikkeelle. Kaikki inhimillinen ajattelu edellyttää kehyksiä, joiden sisällä pystyy ymmärtämään ajatuksia. Tätä tosiasiaa ei voi pistää mihinkään muihin kehyksiin kuin niihin, joiden lähtökohta se itse on. Me lähdemme liikkeelle siitä mikä on annettu. Se on se, mitä Raamattu kutsuu kiveksi, joka on joko kulmakivi tai loukkauskivi. Tämä uudelleenajattelun prosessi, joka lähti liikkeelle klassisessa maailmassa, kesti vuosisatoja. Se edellytti kokonaan uudelleenajattelemista sanalle Jumala. Se merkitsi koko inhimillisen ajattelun uudelleenrakentamista. Mutta se lähtee liikkeelle uskon aktina. Augustinus tiivistää tämän sanomalla "Credo ut intelligam." Minä uskon voidakseni ymmärtää." Annettu usko on

lähtökohta sille, että me voimme ymmärtää koko inhimillistä olemassaoloa. Augustinus eli tämän klassisen maailman päätösvaiheissa. Hänen kirjoittaessaan Rooman maailma oli hajoamassa. Hän oli itse tämän klassisen maailman hieno tuote, mutta länsiEurooppa ajatellen hän oli aivan uuden aikakauden kynnyksellä. Se aikakausi oli sellainen, jota erityisesti muovasi se, mitä Raamattu kertoo tapahtuneen. Se kertomus, joka tulee ottaa uskossa vastaan, ja se luo kehykset, joiden sisällä kaiken muun voi ymmärtää. Tuhat vuotta ne heimot, jotka olivat syrjäyttäneet klassisen maailman, koulutettiin uuteen yhteiskuntaan sen kertomuksen kautta. Kertomuksen, jonka he kuulivat kirkon liturgiassa, jota juhlittiin sakramenteissa, jota kuvattiin heidän kirkkojensa, rakennuksiensa seinillä, ja jota kerrottiin suurissa julkisissä juhlissa. Tämä kertomus muovasi inhimillistä elämää. Se kertoo meille keitä me olemme, mistä me olemme tulleet, minne me olemme matkalla. Ennen kaikkea se kertoo meille kuka on Jumala. Tuo kertomus on tehnyt Euroopasta hyvin erityisen kokonaisuuden. Jos me katsomme karttaa on aivan selvää, että Eurooppa on vain Aasian läntinen reuna. Vuosituhannen ajan se oli vain umpikuja, jonne aasialaiset heimot kerran toisensa jälkeen tulivat ja tekivät valloitusretkiä ja ainoastaan meri pysäytti heidät menemästä eteenpäin. Se, että Euroopan nyt yleensä voidaan ajatella olevan erillinen yksikkö Aasiasta, johtuu vain siitä, että tuhannen vuoden ajan meitä koulutettiin ajattelemaan maailmaa tämän kertomuksen kautta.

Tämän ollessa meneillään klassinen rationalismi oli löytänyt uuden kodin. Me unohdamme usein, että kun evankeliumi levisi länteen kreikaksi, niin se levisi itään syyriaksi. Assyrialainen kirkko tai nestoriolaiset, joiksi me heitä kutsumme, loi oman aivan erilaisen kulttuurinsa idässä. Kun arabialaiset valloittivat tuon kulttuurin he tarvitsivat lukutaidottomina avukseen näitä nestoriolaisia kristittyjä opettamaan heille sivistystä. Juuri nestoriolaiset kristityt käänsivät suuret kreikkalaiset klassikot, niin kuin Aristoteleen teokset arabiaksi. Ja islam sijoitti aristoteliläisen rationalismin omaan teologiaansa. Tullessamme yhdennelletoista, kahdennelletoista vuosisadalle islam oli kulttuurisesti paljon pidemmälle kehittynyt kuin Länsi-Eurooppa. Ja sinä aikana kun

muslimit, juutalaiset ja kristityt elivät yhdessä Iberian niemimaalla, Aristoteles käännettiin latinankielelle. Kun Aristotelesin suuret islamilaiset kommentaarit käännettiin latinaksi 11. ja 12. vuosisadalla, ne tekivät suuren vaikutuksen länsimaisen kulttuurin ajatteluun. Se loi myös nykyaikaiset yliopistot. Tiedättekö, se pieni tupsu siinä akateemisessa hiipassa, on islamilaisten fetsin osa. On täysin mahdotonta ylikorostaa aristoteliläisen logiikan vaikutusta Länsi-Euroopan kristillisyyteen ja teologiaan. Miten tämä filosofi voitiin sovittaa yhteen Raamatun kanssa? Ensimmäinen reaktio oli se, että Aristotelesin opetukset julistettiin pannaan, mutta se ei voinut olla lopullinen vastaus. Ja me tiedämme, että Tuomas Akvinolainen onnistui tekemään synteessin näistä kahdesta. Hän pystyi yhdentämään tämän aristotelelaisen rationalismin ja Raamatun kertomuksen. Mutta siitä synteesisistä jouduttiin maksamaan tietty hinta. Augustinus oli tehnyt lauseellaan "Credo ut intelligam" uskosta tiedon kanavan. Mutta Tuomas Akvinolainen erotti nämä toisistaan. Hän sanoi, että on kaksi tietä tietoon. Toinen on järjen kautta ja toinen on uskon kautta. On asioita, joita voimme tietää järjellä ilman jumalallista apua. Ja tällä tavalla me voimme tietää Jumalasta. Ja sitten on sellaisia asioita, joita me voimme saada tiedoksemme ainoastaan uskon kautta niin, että ne jumalallisesti ilmoitetaan meille, esimerkiksi neitseestä syntyminen, kolminaisuusoppi, sovitus jne. Nyt tuli siis kaksi polkua tietoon, järki ja usko.

Tällä oli kaksi hyvin vakavaa seurausta: se Jumala joka on järjellä selitettävissä, ei ole tunnistettavissa Jumalana, joka löytyy Raamatusta. Kuka on todellinen Jumala? Jos filosofien Jumala on ainoa tosi Jumala, niin silloin Raamatun Jumala on antropomorfinen sovellus, joka on rajoitettu inhimillisiin lainalaisuuksiin. Ja toisaalta jos Raamatun Jumala on tosi Jumala, niin mikä on sitten tämä filosofien Jumala. Onko se vain ihmismielen luoma kuva Jumalasta? Onko se itseasiassa epäjumala? Tämä ongelma on ratkaisematta vielä tänäänkin.

Toinen seuraus oli tämä: jos me vaadimme, että filosofia todentaa meidän tietomme Jumalasta; jos ei riitä se, että Jumala on ilmaissut itsensä Jeesuksessa Kristuksessa; jos me vaadimme sitä edeltävää

järjellistä perustetta Jumalan olemassaololle, silloin noiden syiden täytyy olla sellaisia mitä mikään ei voi loukata. Niiden pitää olla päteviä. Mutta sitä ne eivät ole! Nämä Jumalan olemassaolon väitteet voidaan kiistää, ja sen tähden skeptisismi alkoi kasvaa.

Kun tulemme 1500–1600-luvuille, pääkysymykseksi tulee voimmeko välttyä skeptisismiltä. Galileon, Keplerin ja muiden uudet löydöt ovat mullistaneet kaiken aikaisemman varmuuden. Me ajattelimme aikaisemmin, että aurinko nousee idästä ja laskee länteen, mutta ilmeisesti näin ei ole. Ilmeisesti maapallo on se, joka täällä liikkuu, mutta silti tämä maapallo tuntuu varsin vakaalta. Ketä me voimme oikein uskoa?

Kun tulemme 1600-luvulle niin perusteellinen epäily on vallannut ajattelun. Tulemme erääseen tällaiseen hyvin kuuluisaan seminaariin Pariisissa marraskuussa 1628. Puhuja puhuu aiheesta, voimmeko paeta skeptisismiltä. Puhuja on paljon sulavampi kuin minä. Hän osoittaa yleisölle, että todennäköisyys riittää, että me emme tarvitse tällaisia 100 % varmuuksia. Ja hän saa suuren suosionosoituksen. Mutta yksi mies ei taputa tälle ajatukselle. Pier Perul, roomalaiskatolinen kardinaali, panee tämän merkille. Hän menee tämän miehen luokse ja kysyy: "Kuulkaas nuorimies, miksi te ette taputtaneet kun kaikki muut taputtivat?" Tämä nuorimies nimeltä Rene Descartes sanoi, että syy on se, että todennäköisyys ei riitä. Me vaadimme varmuutta ja minun menetelmäni antaa teille varmuuden. Niin sitten tämä kardinaali antoi tälle nuorelle miehelle tehtäväksi todistaa epäämättömästi Jumalan olemassaolon. Descartes käytti tähän kysymykseen omaa menetelmäänsä. Hänen menetelmässään oli kolme vaihetta. Aluksi lähdetään liikkeelle epäämättömästä tosiasiasta. On skeptisismi. Ihmiset epäilevät. Minä epäilen. Jos epäilen siis ajattelen. Jos ajattelen olen olemassa, "cogito ergo sum". Se on epäämätön tosiasia. Kukaan ei voi epäillä sitä. Tämä on lähtökohta. Ja sitten hän tältä pohjalta lähtien rakensi ajattelua niin, että hän siinä ihan matemaattisella tarkkuudella eteni logiikassaan. Tässä on islamin perintö, tämäkin. Matematiikasta tuli modernin maailman *linga franca* eli kauppakieli. Ja matematiikka on riippuvainen arabialaisista numeroista. Koetapa vaan kuvitella arabia-

laista tai nykyistä matematiikkaa roomalaisilla numeroilla. Matemaattisella varmuudella ja selkeydellä me rakennamme epäämättömiä tosiasioita. Ja kolmas kohta oli se, että me käytämme tätä tosiasiaa tutkien sillä kaikkea mitä väitetään. Tästä kuuluisa kriittinen periaate eli jokainen väite totuudesta joutuu tarkan tutkimuksen alle: täyttääkö se tämän Descartesin tekemän mitan. Kriittinen periaate on tullut modernin maailman kruunun jalokiveksi.

On siis tapahtunut kaksi asiaa. Se minkä Augustinus piti lujasti yhdessä on vedetty eroon. Augustinus sanoi, että usko on tie tietoon. Tuomas Akvinolainen sanoi, että on kaksi tietä: järki ja usko. Descartes sanoi, että on vain yksi tie tietoon: järjen kautta ja se mikä on vain uskoa ei voi olla tietoa. Niin kuin John Locke kuvaili tämän: uskomus on vakaumus, joka ei riitä tietoon. Ja kun me kirkossa luemme uskontunnustuksen, minä uskon, minä tarkoitan sillä en oikein tiedä. Uskomus on vakaumus, joka ei riitä tietoon.

Toinen erilaisuus on tämä: Augustinus näki uskon tienä tietoon. Descartes näki epäilyn tienä tietoon. Nyt on sellainen ongelma, että se että epäilee on rehellistä, mutta se että uskoo on lapsellista. Jos sanon, "minä epäilen ylösnousemusta", niin tiedotusvälineet sanovat heti, että tässä on oikein rehellinen piispa. Jos sanon "minä uskon ylösnousemukseen", hänestä sanotaan, että hänelle maksettiin, että hän sanoo näin. Tämä on aivan absurdi ajatus, joka ei lainkaan perustu todellisuuteen. Sekä usko että epäily tarvitaan, jotta voitaisiin tietää. Et voi koskaan tietää mitään ennen kuin uskot edes jotain. Et sinä voi aloittaa koulua sillä tavalla, että sinä ensimmäiseksi epäilet mitä opettaja sanoo. Sinun täytyy hyväksyä se, mitä tekstikirjoissa sanotaan. Jos aiot yliopistossa päästä liikkeelle sinun täytyy ainakin aluksi uskoa mitä sanotaan. Myöhemmin saat kyllä epäillä sitä. Muistan kun aloin opiskella taloustieteitä Cambridgen yliopistossa. Minun täytyi uskoa kaikkea sitä outoa oppia mitä siellä luin. Nyt en kylläkään enää usko siihen. Mutta olen oppinut epäilemään niitä asioita vain siksi, että olen oppinut uskomaan jotain muita asioita. Et voi järkevästi epäillä jotain väitettä ellei sinulla ole jotain pohjaa, johon sinä uskot.

Prosessi, jossa me pääsemme tietoon, on kuin nousisimme vuorta. Yrität pitää kalliosta kahdella kädellä kiinni ja kahdella jalalla kiinni. Sinun on päästettävä yksi vapaaksi ja yritettävä löytää joku toinen kiinnityskohta. Ja sitten kun voit luottaa siihen, sitten voit jättää jalkasi vapaaksi. Mutta jos otat kriittisen asenteen kaikkiin tarttumakohtiin yhtä aikaa tiedät miten käy. Se, että me panemme epäilyn uskon yläpuolelle, on täysin absurdia. Mutta näyttää siltä, että siitä on tullut yksi meidän kulttuurimme aksioma. On siis väistämätöntä, että tämä kriittinen periaate itsessään tuhoaa itsensä. Sillä jokainen kriittinen väite perustuu johonkin uskomukseen, jota voi sitten myös kritisoida. Näin siis skeptisismen varjo syvenee koko Euroopan yllä.

Valistuksen ajan suurin ajattelijana Immanuel Kant sanoi, että "lopullista todellisuutta, numinumia, ei voida koskaan oppia tuntemaan. Vain fenomena eli se mikä on havaittavissa, ilmiöt, on tunnettavissa." Ja siitä on nyt tullut yleisen ajattelun todellinen aksioma. Jos minä kristittynä väitän tietäväni, ja voin todella Jumalan tuntien puhua hänestä, niin heti väittävät, että tämä on vain sinun mielipiteesi. Tämän pohjimmaisesta todellisuuden tunteminen on täysin mahdotonta. Mutta tähän on täysin absurdia myös. Minkä tiedon perusteella sinä pystyt sanomaan, että tämä numinum on sellainen, jota ei voi koskaan oppia tuntemaan. Voidaksesi tietää, että tämä pohjimmainen todellisuus on tuntematon, sinun täytyy ensin tietää, mikä tuo lopullinen todellisuus on. Ja me tulemme tämän aiheen loogiseen johtopäätökseen, eli Friedrich Nietzscheen. Tämän jälkeen sanoilla "tosi" ja "valhe" ei ole enää mitään merkitystä. Sanoilla "hyvä" ja "paha" ei ole enää merkitystä. Ne ovat vain vallanhimon ilmaisuja. Jos teen tosiväitteen se vain merkitsee sitä, että minä yritän hallita sinua.

Niin meillä on sitten epäilyksen hermeneutiikka. Jos joku tekee tosiväitteen en kysy onko se totta, vaan kysyn sitä, että mitä hän haluaa sillä, mikä tämän ajatuksen takana on. Ja näin tulee tämä koko post-modernismi ilmiö. Meillä ei ole siis enää totuutta vaan totuuden hallinta-alueita. Puhun tässä nyt Michael Foucault'sta. Ei ole enää totuutta vaan totuudella on erilaisia hallinta-alueita, eri aikoina ovat

hallinneet eri käsitykset totuudesta. Mutta senkin syrjäytti sitten joku muu. Ei ole olemassa yhtä totuutta, jolla voidaan mitata muita.

Palaan takaisin siihen, mitä tässä alussa sanoin. Kaikki järjellinen ajattelu lähtee liikkeelle sellaisesta, joka meille on annettu. Päivän lopulla pitää aloittaa jostain. Lähtökohta voidaan tehdä tietysti kyseenalaiseksi. Mutta lähtökohtaa voidaan arvioida vain jonkin muun lähtökohdan perusteella. Kristillinen teologia on sellaista ajattelun traditio, joka ottaa lähtökohdakseen Jeesuksen Kristuksen totuuden. Jeesus, joka oli Jumala lihaan tulleen, ristiinnaulittiin ja hän nousi ylös kuolleista. Descartes otti lähtökohdakseen ajattelevan minän, *cogito ergo sum*. Ja tämä lähtökohta merkitsi sitä, että hän erotti toisistaan ajattelijan ja sen jota hän ajattelee eli itsensä ulkopuolella olevan maailman. Ja se loi kolme dualismia, jotka edelleen hallitsevat meidän ajatteluamme. Ensimmäinen dualismi on toisaalta se mieli, joka ajattelee ja toisaalta se maailma, jota se ajattelee itsensä ulkopuolella. Se dualismi, joka hallitsi itseasiassa jo klassisessa antiikin maailmassa, sillä se erottaa mielen ihmisruumiista. Mieli on ikään kuin silmä ilman ruumista, joka katselee toisenlaiseen maailmaan. Maailmaa joka on täysin toisenlainen. Se on sitten tietysti maailma, jossa Jumala ei pysty operoimaan.

Toinen dikotomia, on kahtiajako subjektiiviseen ja objektiiviseen. Kaikki inhimillinen tieto edellyttää sitä, että on subjekti, joka tietää ja objekti, jonka tämä pyrkii tietämään. Mutta Descartes on luonut dualismin, jossa tehdään radikaali ero sen välille, mikä on objektiivinen totuus toisaalta ja subjektiivinen tunne toisaalta. Hän on luonut harhan tosiasioden objektiivisesta maailmasta, joka on täysin puhdistettu kaikesta inhimillisestä subjektiivisuudesta. Hän loi harhan, että on olemassa niin kutsuttu tiede, joka on jotain täysin muuta kuin inhimillinen tieto. Ja tosiasiahan on se, että tiede on vain eräs osa inhimillistä tietämystä. Kyse ei ole jostain erillisestä, erilaisesta tiedosta. Ja modernin tieteen filosofit ovat osoittaneet, miten syvästi subjektiiviset tekijät liittyvät nykytieteen kehittämiseen.

Kolmas dikotomia on teorian ja käytännön erottaminen toisistaan. Nämä kaksi sanaa puuttuvat totaalisesti Raamatusta. Ne ovat täysin vieraita Raamatun ajattelumaailmalle, mutta silti ne hallitsevat meidän ajatuksiamme. Mehän tunnemme latinalaisen Amerikan vapautuksen teologiien protestit. He yrittävät tehdä siitä hyväksyttävämmän käyttämällä sanaa "praksis" sen sijaan, että he käyttäisivät sanaa "praktiikka", käytäntö. Mutta se, että joku puhuu kreikkaa ei vaihda puheenaihetta. He protestoivat täysin oikeutetusti sellaista ajattelua vastaan, jossa puhutaan ensin teoriasta ja sitten käytännöstä. Mutta ei sitä korjaa se, että puhutaan ensin käytännöstä ja sitten vasta teoriasta, sillä sehän merkitsee vain sitä, että meidän käytäntömme perustuu siihen mitä me emme ole ensin selvittäneet itsellemme. Raamatussa nämä kaksi vaihtoehtoa ovat kuuliaisuus – tottelemattomuus, usko – epäusko. Kun Jeesus sanoi Pietarille "seuraa minua" tämä ei ensin ottanut jotain teoreettista askelta ja sitten jotain käytännön askelta. Nämä kaksi ovat yhtä. Kyse on henkilökohtaisesta vastauksesta henkilökohtaiseen kutsuun. Mutta meitä niin vahvasti hallitsee tämä kaava teoriasta ja käytännöstä. Ja sikäli kuin oikein ymmärrän niin tällä hetkellä maailmassa tapahtuu seuraavaa: itse tiedettä ollaan alettu vahvasti epäillä tällä hetkellä. Tottahan ihmiset tiedostavat sen, että tiede on antanut meille paljon. Mutta sitä enemmän on kysymyksiä siitä, mitä se on aikaansaanut ihmissielussa. Jopa niin pitkälle, että Englannissa ihmisille tai opiskelijoille annetaan kannustusrahaa, että he menisivät näihin luonnontieteellisiin tiedekuntiin. Rauhoittukaa, rauhoittukaa olen kohta lopettanut.

Jos kysytte mikä on kristityn vastaus kaikkeen siihen, mistä olemme puhuneet. Enimmäkseen olen yrittänyt tutustuttaa teidät tähän uuteen maailmankuvaan. Olen yrittänyt osoittaa miksi kristinusko on järkevää. Niin että kristinusko on sijoitettavissa tähän maailmaan. Joskus se edellyttää, että amputoidaan osa ajattelusta. Saattaa olla, että pitää jättää tuo ylösnousemusasia, jotenkin se yritetään kuitenkin sijoittaa siihen maailmankuvaan. Minusta tuo on kyllä radikaalisti väärinymmärretty. Sensijaan koko tätä länsimaista maailmaa ja kulttuuria pitää tarkastella kriittisesti evankeliumin valossa. Toinen strategia mitä on

käytetty on se, että ollaan vetäydytty sisäiseen maailmaan. Jos kristillinen usko ei voi kertoa meille mitään tästä näkyvästä maailmasta; jos se pitää jättää tälle uudelle tieteelle, niin etsikäämme paikka sydämeistä, minne usko voi asettua asumaan. Ja niin sitten lähti liikkeelle Schleiermacherin ajattelutapa, joka on ollut niin merkittävä nykyiselle teologialle. Jos vetäydytään puhumasta mitään totuudesta mikä liittyy tähän näkyvään maailmaan, kosmokseen. Ja sitten on tämä uuskanttilainen ajattelu, jossa aletaan puhua pelkästään "Erlebniksestä", kokemuksesta, sellaisesta kokemuksesta, johon ei liity millään tavalla tietoa, joka ei millään tavalla vaadi mitään totuutta, vaan se kuvailee vain mitä sisimmässä liikkuu. Se on omituinen kehityslinja.

Saanko antaa karkean kuvauksen siitä mistä on kysymys. 300 vuotta sitten jos teologian professori opetti 2. Mooseksen kirjan 3 lukua, hän saattoi sanoa "Jumala puhui Moosekselle palavassa pensaassa". Mutta nyt ei hän sanoisi niin. Hän sanoisi "Mooseksella oli uskonnollinen kokemus". Jos tähtitieteilijä samassa yliopistossa löytää uuden tähden, hän ei tule kotiin ja sano, että "olen saanut astronomisen kokemuksen". Toki hänellä on ollut kokemus. Hänen silmänsä verkkokalvolla oli pieni uusi valonpiste. Jos minä olisin ollut tämän teleskoopin tässä päässä, niin en minä olisi ymmärtänyt, että kyseessä on joku uusi tähti. Minulla olisi ollut sama kokemus, mutta enhän minä olisi ymmärtänyt, että kyse oli uudesta tähdestä. Hän tiesi, koska hän on koulutettu tämän alan tiedossa. Jos me olemme saaneet koulutuksemme Raamatullisen tradition sisällä, jos me olemme kanoonisesti lukutaitoisia; jos se on se traditio, perinne, joka meitä muovaa, emme me silloin pelkistä uskonnollisista kokemuksista puhu, puhumme Jumalasta. Mutta miksi me emme uskalla tehdä sitä?

Nyt tulemme siihen tilanteeseen, jossa olemme erään ystäväni John Hickin kanssa, että uskonnollinen kokemus on kaikille sama, olkoot he kristittyjä, muslimeja, hinduja, buddhalaisia, tai mitä vain. Emme voi enää puhua mistään muusta kuin uskonnollisten kokemusten erilaisuudesta ja moninaisuudesta. Emme voi väittää, että kristittyjen kokemus on jollain tavalla ainutlaatuinen ja millään tavalla erilainen

kuin minkään muun uskonnon edustajan kokemus. Me emme kuitenkaan puhu vain jostain uskonnollisesta kokemuksesta, vaan puhumme tosiasioista. "Sillä niin on Jumala maailmaa rakastanut, että hän antoi ainokaisen poikansa ettei yksikään, joka häneen uskoo hukkuisi vaan hänellä olisi iankaikkinen elämä", ja se ei ole uskon asia vaan se on fakta. Se on asia, joka on tapahtunut. Voit olla uskomatta sen, mutta jos uskot sen, sen tulee silloin olla lähtökohta kaikelle ajattelullesi. Ei se tarkoita sitä, että sinä turhennat kaikkien muslimien, hindujen ja buddhalaisten kokemuksia. Voit antaa heidän rauhassa kokea, voit itse asiassa kiittää Jumalaa niistä armon merkeistä, joita muslimeille ja hinduilla ja muilla on. Voit iloita siitä ja vahvistaa sitä, mutta silti sinun pitää kertoa kertomus. Meillä on evankeliumi, joka on kerrottava. Ja jos se on tosi, se on silloin julkinen totuus. Uskonnollinen kokemus voi olla henkilökohtainen ja yksityinen kokemus. Mutta jos on totta, että Logos, sana tuli lihaksi, jos on totta, että perimmäinen totuus paljastettiin, julkaistiin ihmisessä Jeesuksessa Kristuksessa, jos tämä on tosi ja evankeliumi on tosi, silloin se on julkaistava kaikille, se on julkinen totuus. Tiedän, että tästä syntyy valtavia ongelmia, mutta en voi välttyä niiltä. Ja yritetään yhdessä huomenna vähän jutella siitä, että mitä se käytännössä voisi merkitä.

Focus on a culture

Five facts pointing to 'Modernity' as the most urgent frontier for the Christian world-mission.

Characteristics of 'modernity'. The dichotomy of public & private.

Public. Knowledge. Facts. Reason. Objectivity.

Private Beliefs, Values, Revelation. Subjectivity.

Historical roots of the dichotomy.

1. Knowledge versus faith:

Classical rationalism. The Gospel announcement.

Augustine:

'Credo ut intelligam'. Faith the way to knowledge.

Biblical narrative as foundation for a new culture – Europe.

The impact of

The impact of Islamic rationalism. Thomas Aquinas: two ways to knowledge – reason and faith.

Problems:

(a) Who is God? The Philosopher and the Bible.

(b) Is certainty possible?

'Escape from scepticism'. Descartes' 'Method'.

(a) Indubitable truth.

(b) Mathematical reasoning.

(c) The 'Critical Principle'.

Result:

Belief is not knowledge.
 The roles of faith and doubt reversed.
 The critique of doubt.

The shadow of scepticism. Kant. Nietzsche. The post-modernists.

2. Results of Descartes' Starting point

Three dualisms:

1. Mental/Material.
- 2: Objective/Subjective.
3. Theory/Practice

3. Christian Responses

'The Reasonableness of Christianity'

The retreat into the Self.

'Experience'

Religions as ways of personal salvation. John Hick et al.

4. The Gospel as 'fact'

Kommenttipuheenvuoro piispa Lesslie Newbiginin esitelmään MODERN WESTERN CULTURE IN FOCUS

Mikko Heikka

Valistus ja siihen perustuva ns. moderniteetti on kulttuurimme pohjavirta. Valistuksen luoma kahtiajako tosiasioihin ja arvoihin on länsimaisen kulttuurin perustekijä. Se on ollut luomassa kulttuurillemme sekä vahvuuksia että syviä traumoja. Valistuksen traumaattisesta vaikutuksesta kulttuuriimme kokonaisuudessaan ja erityisesti kristilliselle kirkolle olen syvästi samaa mieltä piispa Newbiginin kanssa.

Valistuksen ja moderniteetin kriisi on ollut viime vuosien keskustelun aihe filosofiassa ja kulttuurikeskustelussa. Tähän kriisiin on kaksi syytä. Ensimmäinen syy on ns. postmodernin filosofian nousu. Postmodernismin edustajat ovat kohdistaneet murskaavan kritiikkinsä valistuksen perusteita kohtaan. Postmodernismin tunnetut edustajat, Lacan, Lyotard, Foucault, Kristeva ja monet muut ovat pystyneet osoittamaan valistuksen perusteet uskonvaraisiksi ja horjuviksi. Toinen valistuksen kriisin syy on luonnon tuhoutuminen, joka on osoittanut valistuksen seuralaisten, teknologisen kulttuurin ja kasvuajattelun syvän kyseenalaisuuden. Suomen kulttuurikeskustelun tunnetuimpiin hahmoihin kuuluva maineikas filosofi Georg Henrik von Wright on

arvostellut valistusta sekä filosofiselta että ekologiselta kannalta. Valistus on hänen katsantonsa mukaan jo kaatumassa hautaan. Sen filosofiset edellytykset ja erityisesti valistusta seurannut kasvuajattelu ovat Wrightin käsityksen mukaan kestäättömiä ja tuhoisia koko sivilisaatiomme kannalta.

Valistuksen kriisi on kuitenkin osoittanut, että se on uudistumiskykyinen ja mukautuva. Århusin yliopiston filosofian professori Hans-Jürgen Schanz on vastikään ilmestyneessä teoksessaan "Er det moderne menneske blevet vokset?" kuvannut valistuksen ja ns. moderniteetin kriisiä ja voimakasta uudistumista, joka on tapahtunut sekä moderniteetin perusteissa että erityisesti sen suhteessa uskontoon. Ensiksi Schanz toteaa, että valistuksen edustajat myöntävät nykyään avoimesti, että jokainen yritys legitimoida valistus filosofisesti on kehäpäätelmä. Näin moderniteetin edustajat ovat itse asiassa tulleet samaan tulokseen kuin piispa Newbigin. Toiseksi valistus myöntää nykyään avoimesti, että sen suhde traditioon ja uskontoon on ollut virheellinen. Moderni ja traditio eivät enää sulje toisiaan pois. Moderni perustuu esi-modernille ja modernin sisällä on traditioita. Näin valistus avaa portteja sitä edeltäneeseen aikaan ja etsii sieltä korvaavia näkökohtia. Edelleen moderniteetin edustajat myöntävät nykyään laajasti, että modernin ja sekularisaation liitto on ollut virhe. Moderniteettiin kätkeytyi aluksi ateistinen tendenssi. Schanz toteaa, että nyt on tullut aika, jolloin sekularisaatio itse sekularisoituu siinä mielessä, että se hylkää itsessään olevan kvasiuskonnollisen piirteen ja myöntää uskonnon relevanssin modernin kulttuurin keskellä.

Käsitykseni on, että valistus ja sitä seurannut moderniteetti ovat niin uudistuneet, että uskonto on löytämässä uudestaan paikkansa modernissa eurooppalaisessa kulttuurissa. Kirkolla on nyt poikkeuksellisen otollinen aika astua julkisuuteen, sillä modernin poleeminen ote on kirpoamassa ja moderni on avautumassa vuoropuheluun uskonnon kanssa. Tässä vuoropuhelussa on kaikki mahdollisuudet pystyä hedelmälliseen vuoropuheluun ilman hegemoniapyrkimyksiä.

Omat henkilökohtaiset kokemukseni vahvistavat tätä käsitystä. Puheyhteys Tuomiokirkon ja yliopiston välillä on tänä päivänä harvinaisen hedelmällinen. Olen saanut sellaisen vaikutelman, että hegemonistisista pyrkimyksistä vapautunut moderni on kirkon varteenotettavin liittolainen tämän päivän maailmassa.

Jos valistus on uudistunut ja löytänyt inhimilliset mitat, kulttuurissamme on toinen ilmiö, joka on ottanut haltuunsa hegemonistiset pyrkimykset täydessä mitassa. Tämä kulttuurimme uusi valtavirta on markkinamekanismi ja vapaa markkinatalous, joka on ryhtynyt hallitsemaan länsimaista kulttuuria isännän ottein.

Adam Smith muokkasi taloudellisen liberalismien filosofisen perustan teoksessaan "The Wealth of the Nations" ja kiteytti oppinsa "näkymätömän käden" käsitteen avulla. Hänen käsityksenä oli, että vapailla markkinoilla vaikuttaa ns. näkymätön käsi, joka takaa sen, että markkinamekanismit lopulta tuottavat hyvän lopputuloksen koko ihmiskunnan kannalta.

Tämä oppi valloittaa nyt maailmaa. Neuvostoliiton imperiumin hajottua näkymätön käsi tekee työtään nyt koko mantereella. Kauko-Idän markkinat ovat jo markkinamekanismin kyllästämiä. Vapaasta markkinataloudesta on tullut uusi hegemonistinen oppi, joka tallaa jalkeihinsa kaiken muun.

Käsitykseni onkin, että valistuksen uudistuneesta filosofiasta on tulossa kirkolle yhteistyökumppani ja markkinoista uusi haastaja. Taloudellisen liberalismien ydin, näkymätön käsi, on uskonvarainen oppi, samanlainen kuin olivat valistuksen todistamattomat olettamukset. Kun nyt valistus itse epäilee perusolettamuksiaan, vapaa markkinatalous ei aseta lähtökohtiaan kyseenalaiseksi. Se vyöryy uskonvarmana mantereelta toiselle, uhraa luonnon tasapainon ja kokonaisten kansanosien hyvinvoinnin taloudellisen kasvun nimissä. Merkillä pantavaa on, että näkymätön käsi ei jaa kasvun tuloksia koko ihmiskunnan hyväksi, vaan niille, joilla on jo entuudestaan riittävästi hyvinvointia.

Kun koetamme hahmottaa modernin länsimaisen kulttuurin perustekijöitä, valistuksen ja taloudellisen kasvun lisäksi kolmas merkittävä haastaja on globaali konflikti, joka on syntymässä sekä länsimaiden sisällä että länsimaiden suhteissa muihin kulttuureihin. Väestönkasvu, uusien väestöryhmien muutto Eurooppaan sekä kommunikaatiovälineiden kehitys on kutistanut maailmaa niin, että modernin eurooppalaisen kulttuurin tärkeä konteksti alkaa olla yhä enenevässä määrin globaali todellisuus. Harvardin yliopiston valtiotieteen professori Samuel P. Huntington on esittänyt teoksessaan "The Clash of Civilisations" mielenkiintoisen tulevaisuudennäkymän. Hänen käsityksensä on, että tulevaisuuden globaalit konfliktit ovat kulttuuriperusteisia. Ideologiset ja kansalliset lähtökohdat väistyvät ja tilalle tulee kulttuurikokonaisuuksien välinen konflikti. Ja koska kulttuurien perusta on aina uskonnoissa, tulevaisuuden konfliktit ovat myös uskontoperusteisia. Tämä näköala avaa mielenkiintoisia näkymiä eurooppalaisen kulttuurin tulevaan kehitykseen. Mikäli Eurooppa aikoo menestyä kulttuurien välisissä konflikteissa, sen on paneuduttava uudestaan kulttuurinsa perusteisiin. Juutalais-kristillinen perinne ja antiikin traditio nousevat uudestaan polttopisteeseen kulttuurien välisessä taistelussa elintilasta.

Olen esittänyt muutaman kommentin modernin länsimaisen kulttuurin nykytilanteesta ja tulevaisuuden haasteista. Johtopäätökseni on, että monet tekijät puoltavat sellaista kehitystä, jossa kristillinen usko nousee uudestaan länsimaisen kulttuurin julkiseen tilaan puolustamaan ihmisarvoa ja ihmiskunnan eloonjäämisen mahdollisuuksia.

Kommenttipuheenvuoro piispa Lesslie Newbiginin esitelmään MODERN WESTERN CULTURE IN FOCUS

Aila Arajuri

Vierailevan esitelmöitsijän, piispa Lesslie Newbiginin katsaus kristinuskon osuudesta modernissa länsimaisessa kulttuurissa on imponoiva. Tosin hänen mielipiteensä kyseisen kulttuurin nykytilasta ei ole lohdullinen. "Moderni länsimainen kulttuuri on vakavasti sairas, jopa kuoleva kulttuuri." Mutta hänen esittämänsä jänneväli parisataa vuotta taaksepäin auttaa mieltämään nykyisyyttä. Niinhän siinä todistettavasti on käynyt, kuten hän esittää: Kun ns. tieteelliset faktat esitettiin julkisena totuutena, kristinuskon kertomus marginalisoitui itsekunkin omaksi, henkilökohtaiseksi totuudeksi.

Piispa Newbiginin mielikuva länsimaisen kulttuurin katetusta pito-pöydästä on mielestäni hyvin osuva. Kristinuskko istuu siinä tarkoin määrättyllä paikallaan, melko hiljaisena ja tyytyväisenä siihen, että saa sentään olla mukana näinkin kirjavassa joukossa.

Modernin kulttuurin vamma, dualistinen asennoitumisemme uskoon, on minua henkilökohtaisesti piinannut. Olemme kristitty, evankelislu-terilainen maa. Valtaosa, yli 86 % suomalaisista kuuluu valtion kirk-

koon. Se merkitsee sitä, että kirkko vihkii meidät kristilliseen avioliittoon, kastaa lapsemme, ja elämän tässä ajassa päätyttyä siunaa ruumiimme. Saattoväki puhuu ylösnousemuksesta ja jälleennäkemisen toivosta. Ikäänkuin uskotaan Jumalaan ja meitä ympäröivään näkymättömään todellisuuteen.

Mutta samaan aikaan vajotaan täydelliseen toivottomuuteen, pelätään katastrofia, toimeentuloamme väijyviä uhkia, lopullista tuhoa. Elämä koetaan päämäärättömänä. Missä ovat kristinuskon lupaamat tulevaisuus ja toivo? Missä on edes se tieto Jumalan, Kaikkivaltiaan, lupauksista elämämme ja tulevaisuutemme varalle, jos vaikka uskomme niihin onkin horjuva? Me uskomme poisnukkuneen rakkaamme Jumalan armon varaan, näkymättömään todellisuuteen, mutta omassa todellisuudessamme, mekanistisessa maailmankuvassamme, Jumalallamme ei ole voimaa, kiinnostusta, eikä tahtoa.

Oikein pelästyin, kun luin teol.tri Harri Heinon artikkelin "Uskonnot kiinnostavat jälleen". Hänen mukaan Suomi kuuluu maailman maalistuneimpiin maihin. Uskonnot kiinnostavat... Human Potentials, astrologia, ennustaminen. Näinkö vaatimattomalla paikalla kristinoppi suostuu uskontojen pitopöydässä istumaan?

Tulen taiteentekemisen luovasta maailmasta. Suomen Kansallisteatteria olen palvellut viimeiset 23 vuotta. Näyttämöurani kaiken kaikkiaan on 36 vuoden mittainen. Kun piispa Newbigin puhuu kristinuskon ja kirkon syrjäänvetäytymisestä, arkuudesta ja tyytymisestä toimimaan elämän ja yhteiskunnan marginaalialueilla, koen sen omassa työssäni juuri niin. Kirkko on joutunut hyväksymään sen, että uskonnosta on tehty ihmisen yksityisasia työntämällä se persoonan alueelle, omaksi salaisuudeksi, joka on haluttu pitää erillään yhteiskunnan julkisesta toiminnasta.

Teatteri, ehkä enemmän kuin muut taiteenalat, on kärsinyt tästä marginalisoitumisesta. Kun 60- ja 70-luvuilla muotiin tuli voimakas poliittinen sitoutuminen kommunismiin, johon uskottiin, ja joka määräsi

niin ohjelmistovalinnat kuin monissa teattereissa näyttelijäkiinnityksetkin, ei voitu kuvitella sen taantumuksellisempaa käsitystä todellisuudesta, kuin usko johonkin jumalaan, näkymättömään. Tämä liike siivosi lähes kaiken hengellisyyden koko taiteenalta, uusi dramatiikka ihannoï kaiken vanhan kieltämistä.

Ajat ovat vähitellen siitä muuttuneet. On jopa koettu, että kristillisten arvojen rehellinen käsittely draamassa voi tuoda täpötäydet katsomot. Näin kävi oopperalle "Viimeiset kiusaukset" ja Kansallisteatterin esittämälle körttinäytelmälle "Kolmekymmentä hopearahaa". Kristikansa ympäri Suomea riensi bussilasteittain sitä katsomaan. Täydet katsomot yhtyivät mahtavalla voimalla näytelmässä veisattaviin virsiin.

Mutta pitääkö näytelmän olla välttämättä uskonnollinen palvelukseen hengellistä kaipuutamme? Olen pitänyt tärkeänä, omana taiteilijamissionani, käyttää tilaisuuksia hyväkseni kertoakseni teatterin tarkoituksesta, sen mahdollisuuksista ihmisen rakentajana. Miksi on näyttämöitä, siinä missä konserttisalejakin?

Draaman tehtävänä on terävöittää tuntoamme elämästä, sekä omastamme, että ympäröivästä. Se karrikoi, alleviivaa, osoittaa selvästi ja kysyy. Se houkuttelee mukaansa oudoille ja ennenkokemattomille retkille tunnemaailmaamme. Saamme kokea syvästi tai ohimennen, iloita, riemastua, joskus jopa nauraakin oikein sydämemme pohjasta. Nauru pidentää kuulemma ikää. Tempaudumme mukaan kokemaan sääliä, myötätuntoa, hellyyttä. Joskus tuohdumme, liikutumme, järkytymme. Syvän tuntemisen avulla jotakin meissä elpyy, saattaa laueta-kin sisimmässämme. Todella ansiokkaan esityksen jälkeen emme ole enää entisellään. Koemme kiitollisuutta kokemastamme. Arkemme taso on kohonnut.

Mutta jos näin on, silloin olemme lähellä uskon vaikutusta ihmiseen. Silloinhan esittävä taide ja usko voivat kulkea rinnakkain. Ylistää sitä, mikä on ylevää ja väärentämätöntä.

Kulttuuriperimämme on sen verran lyhyt ja ohut, että kristitty näyttelijä joutuu tavantakaa perustelemaan ammatinvalintaansa. Olisiko elämässä voinut käyttää kunniallisemmin, suuremmaksi hyödyksi? Ihaillaan Jumalan valtaa, fantastista luomistyötä, mutta ei osata ymmärtää, että taiteessakin voi tapahtua, ja juuri Jumalan armosta, uuden ja ihmeellisen syntyminen, aivan siinä silmien edessä.

Taiteeseen eläytyminen vaatii kokijaltaan ennakkoluulottomuutta, hyppyä tuntemattomaan. Mutta niin vaatii uskolle antautuminenkin. Itse olen ylpeä ja onnellinen siitä, että omassa tarinassani työ ja kristillinen vakaumukseni seisovat rintarinnan. Nyt mietin vaan, onko taiteen mahdollisuudet nykyään laiminlyöty kirkon tehtävän hahmottelemisessa. Kuvataidetta on, tekstiilitaidettakin ja musiikkia tietysti. Mutta onko SANAN taidetta?

Nopeana, yllättävänä visiona näen jokaikisen jumalanpalveluksen alkavan tai päättyvän taiteilijan upeasti, selkeästi, palavasti lukemaan evankeliumin kohtaan tai psalmiin, jonka vaikutus olisi kuin tuli ja leimaus!

Siinä on kirkon missio! Siinä, että se, mikä alttarilta lausutaan, on totuus kaikille! Olkoon sitten niin, että loukkaannutaan, eikä tahdottaisi kuulla. Jos emme kristittyinä ITSE usko siihen, että usko Jumalaan antaa elämälle ainoan todellisen perustan, että se on totuus kaikille, eikä vain meidän persoonallinen totuutemme, ei katsomuksellamme ole oikeutta tulla kutsutuksi totuudeksi.

Tähän piispa Newbiginin toteamaan on helppo yhtyä. Tarvitsemme uuden rohkeuden pitää esillä kristillistä totuuttamme – luonnollisesti ja häpeilemättä!

THE GOSPEL AS PUBLIC TRUTH

Lesslie Newbigin

Hyvää huomenta ja kiitoksia tästä esittelystä. Se, että sanomme, että evankeliumi on julkinen totuus on tautologiaa. Ei ole olemassa sellaista kuin yksityinen totuus. Mutta tietyssä mielessä meidän täytyy ymmärtää, että evankeliumi alusta lähtien on ollut julkinen totuus. Niin kuin tiedätte Rooman imperiumi teki eron kultus privatuksen, yksityisen kultin ja kultus publikumin, julkisen kultin välillä. Ensimmäisen vuosisadan Rooman imperiumissa oli monia henkilökohtaisia pelastuksen teitä. Kristillinen kirkkokin olisi voinut hyväksyä tuon asenteen ja olisi välttänyt sillä tavalla vainot. Mutta se ei voinut asennoitua sillä tavalla, sillä heillä oli tämä Herran sana ”kaikki valta taivaassa ja maan päällä on annettu minulle”. Ja sen tähden mikään auktoriteetti ei voinut olla Jeesuksen Kristuksen yläpuolella.

Kysymys, joka meidät nyt kohtaa, on tämä: Jos evankeliumi on julkinen totuus, tarkoittaako se sitä, että pyrimme nyt antamaan kirkolle ylivallan julkisessa elämässä? Ei se sitä merkitse. Meidän täytyy tajuta, että olemme uudessa tilanteessa. Kolmen ensimmäisen vuosisadan aikana kirkko oli vainottu vähemmistö. Se todisti evankeliumin totuudesta marttyyriuden kautta. Konstantinuksen kääntymyksen tai ainakin hänen kasteensa kautta tullaan kristillisen kirkon historiassa toiseen vaiheeseen. Kirkko oli ainut yhteisö, joka piti koko imperiumin

koossa. Kirkon piti hyväksyä tuo vastuu. Oli siis pitkä aika, jolloin kirkko yhentyi tämän poliittisen vallan kanssa. Siihen aikaan me emme voi enää palata. Tämä päättyi läntisen kristikunnan kohdalla käytännössä 1600-luvun uskonnollisiin sotiin. Euroopan maaperä vettyi keskenään sotivien kristittyjen verestä.

Älymystö kääntyi inhoten etsimään muualta näkyä todellisuudesta. Se näky tuli kaikkein parhaiten esille Isaac Newtonin fysiikassa. Tämä näytti antavan ihmisille sellaisen paradigman, jonka kautta voidaan ymmärtää kaikkea todellisuutta. Parhaiten tämä ilmenee Aleksander Pope -nimisen runoilijan säkeissä. Pope kirjoitti: "Luonto ja luonnonlait olivat kätkeytyinä yössä, ja Jumala sanoi, 'Newton tulkoon' ja kaikki tuli valoon." Tämä kuvaa hyvin sitä tunnetta mikä 1700-luvulla oli sillä hetkellä. Viimeisen 300 vuoden aikana tehdyt valtavat saavutukset perustuvat tuohon malliin. Se oli malli, joka ratkaisi sen, mikä on julkinen totuus. Mutta nyt on havaittavissa hajaantumisen, hajoamisen merkit. Tämä malli ei tarjoa enää elämän merkitystä eikä tarkoitusta. Saatamme ymmärtää, miten asiat toimivat, mutta emme sitä, mitä varten ne ovat olemassa. Sen tähden tämä näkemys julkisesta totuudesta on menettänyt merkityksensä.

Jos haluamme puhua evankeliumista julkisena totuutena sen täytyy silloin sisältää sekä ajatuksen että toiminnan maailmaan. Meidän täytyy silloin tutkia luonnontieteitä ja tutkia sitten myös käytännön politiikkaa, talouselämää, yhteiskuntaa. Käyttäkäämme tätä kahtiajakoa tässä puheessamme. Me aloitamme tutkimalla, miten luonnontieteellinen ajattelu on kehittynyt. Meidän yhteiskuntaamme hallitsee luonnontieteellinen ajattelu. Luonnontieteen ajatellaan antavan luotettavan mallin totuuden ymmärtämiseksi.

Luonnontieteiden ajatellaan antavan meille objektiiviset tosiasiat, kun taas uskoa pidetään henkilökohtaisena, yksityisenä tunteena. Nykyaikaiset tiedemiehet ovat osoittaneet miten tuo ajattelu ei päde. Erityisesti ajattelen tässä unkarilaista tiedemiestä Michael Polonya. Hän on osoittanut, miten kaikki tieteellinen tieto riippuu syvästi henkilökoh-

taista ja subjektiivisista tekijöistä. Ja kaikki tieto edellyttää tietäjän henkilökohtaista sitoutumista asiaan. Tämä Descartesin ajatus siitä, että ihmismieli on kokonaan erillään muusta ihmisestä on johtanut meidät harhaan. Me vahvistamme sitoutumisemme totuuden sillä, että me toimimme sen mukaisesti. Eikä ole muuta tapaa todistaa väitteemme objektiivista todellisuutta.

Polany on erityisesti osoittanut, että luonnontieteiden tasoilla on tietynlainen hierarkia. Kaikki tieteellinen työ joutuu tunnustamaan, että on olemassa validien selitysten eri tasoja. Atomifysiikka voi selittää miten atomit liikkuvat, mutta tämä yksinään ei selitä kemiallisia ilmiöitä. Atomien luonne määrää sen millaisia mahdollisia kemiallisia kombinaatioita molekyylissä on, mutta me emme voi korvata kemiaa fysiikalla. Ja samoin jonkun aineen kemialliset ja fyysiset ominaisuudet rajoittavat sen millaisia mekaanisia rakenteita on olemassa. Ja taas tätä mekaniikkaa ei voi korvata kemialla tai fysiikalla. Ja näin myös eläinten liikkeitä rajoittaa niiden fyysinen, kemiallinen ja mekaaninen rakenne. Biologiaa ei voi korvata kemialla, fysiikalla ja mekaniikalla. Joka tasolla tämä alempi taso rajoittaa mutta ei selitä ylemmän tason toimintaa.

Ajatellaan esimerkiksi mekaniikkaa. Positivistisen ajattelun hallinta-aikana ajateltiin, että kosmos olisi jonkinlainen mittava kone, mutta se oli sellainen kone, josta kukaan ei ollut koskaan aikaisemmin kuullut. Kone, jota kukaan ei ollut suunnitellut, jolla ei ollut mitään tarkoitusta. Koneen fyysiset, kemialliset ja mekaaniset rakenteet rajoittavat sen mihin se pystyy. Mutta ne eivät silti selitä, minkä takia kone aikanaan rakennettiin. Voit selittää, miksi jokin menee pieleen koneessa sillä, että jossain sen fyysisessä, kemiallisessa tai mekaanisessa osassa on mennyt jotain rikki. Mutta pelkästään fysiikan, kemian ja mekaniikan osien avulla ei pysty selittämään koneen oikeaa toimintaa. Koneen oikea toiminta löytyy vasta silloin, kun tiedämme, mitä varten se kone on olemassa. Ja ei ole mitään edellytyksiä tämän tarkoituksen löytämiseksi jos me vain tutkimme konetta. Joko joudut kysymään siltä, joka sen koneen suunnitteli tai kysyt sellaiselta henkilöltä, joka käyttää sitä

konetta siihen, mihin se oli alunperin tarkoitettu. Ja tarkoitus toteutuu ja saadaan aikaan vasta sitten, kun se toteutuu tämän tarkoittajan mielestä.

Jos satut kävelemään kadulla ja siellä on tiiliä ja sementtiä ja miehiä työssä voit päätellä siitä, että siellä on rakennustyöt menossa. Tuleeko siitä kirkko vai tehdas vai toimisto vai koti. On vain kaksi tapaa saada se selville. Toinen vaihtoehto on se, että seisot siinä niin kauan kunnes se rakennus on valmis. Voit sitten tutkia sen rakennuksen ja voit päätellä pelkästään järkesi avulla, että kyseessä on toimisto. Toinen vaihtoehto on se, että kysyt rakentajalta. Ja jos hän sanoo, että olen tässä rakentamassa toimistoa, sinun on luotettava häneen. Silloin on kyse uskosta. Jos kyseinen rakennus on kosmos, maailmankaikkeus meillä ei ole mahdollisuuksia tähän ensimmäiseen vaihtoehtoon. Meillä ei ole mahdollisuutta seistä ja odottaa kunnes tämä työ on valmis. Jos kosmoksella on yleensä jotain tarkoitusta, meillä ei ole mitään muuta keinoa saada sitä selville kuin että hän, joka on antanut sille tarkoituksen, ilmaisee sen meille. Ja sen vastaanottamiseen ei ole mitään muita vaihtoehtoja kuin se, että me luotamme tai uskomme selittäjää. Ei todellakaan ole mitään muuta vaihtoehtoa.

Jos me seuraamme tätä tasojen hierarkiaa, näyttää olevan mieletöntä hyljätä kaikkein korkein taso eli se, jolla me voimme ymmärtää tarkoituksen. Jopa itse luonnontieteen rakenne on sellainen, että se edellyttää meitä hyväksymään kaikkein korkeimman tason eli teologian tason. Tiede on epätäydellinen ilman teologian tasoa. Jos me eliminoimme tämän teologian tason, se aiheuttaa dikotomian tosiasian ja arvojen välille. Koska me emme voi tietää onko jokin asia hyvä tai paha, jos emme tiedä mitä varten se on.

Saanko kertoa vähän hassun tarinan? Ehkä te kaikki olette kuulleet Kellogsin Weetabixeista. Tämä on maailman kulttuuria. Vuonna 1929 Weetabix oli uusi tuote. Niihin aikoihin kokoontui suuri joukko poikapartiolaisia. He tulivat suureen jamboreekokoukseen kaikkialta maailmasta Englantiin. Yhtenä aamuna annettiin pojille Weetabixia

aamupalaksi. Kello 10 toimistoon ilmaantui valitus. Sanottiin että näistä pannunpuhdistajista ei ole mitään hyötyä. Jos et tiedä mitä tarkoitusta varten jokin asia on, et voi sanoa onko se hyvä vai paha. Se saattaa olla hyvä syömistä varten, mutta huono pannujen putsaamista varten. Tätä dikotomiaa, joka on niin perustavaa laatua oleva asia meidän kulttuurillemme, ei voida eliminoida ellemme tunnusta tieteen hierarkiassa tätä teologian tasoa.

Jos tunnustamme tämän tasojen hierarkian, tarkoitan selitysten tasoa, meidän täytyy ymmärtää, että jokaisella tasolla on suhteellinen autonomia. Ja kuten sanoin me emme voi panna fysiikan tilalle kemiaa, tai kemian tilalle fysiikkaa. Meidän täytyy tunnustaa alemman tason suhteellinen autonomia, mutta samalla tunnustaa, että se alempi taso ei anna koko vastausta. Reduktionismi on sitä, että yritetään selittää korkeampi taso alemmalla tasolla. Ja jos me tunnustamme tieteen kokonaisuuden tarpeen, se edellyttää myös teologisen tason huomiointamista. Meidän täytyy myös sanoa se, että nämä muut tasot eivät voi tulla teologian tilalle. Jokaisella on oma suhteellinen autonomiansa. Jos ajattelemme esimerkiksi talouselämää. Jos talousjärjestelmä murtuu, se voi johtua siitä, että talouselämän lainalaisuuksia ei ole noudatettu tai sitten se voi olla sitä, että talousjärjestelmää on käytetty sellaiseen, mihin sitä ei ollut tarkoitettu. Samoin kuin kone voi mennä epäkuntoon sen tähden, että jokin sen osa menee epäkuntoon, mutta se voi johtua myös siitä, että konetta on käytetty muuhun kuin sen käyttötarkoitukseen.

Ennen kuin menemme toiseen osaan tässä puheessani täytyy vielä selvittää tämä: jos sanomme, että evankeliumi on julkinen totuus niin meidän täytyy osoittaa, miten se suhteutuu luonnontieteelliseen maailmaan, joka kontrolloi julkista totuutta. Meidän täytyy tunnustaa se, että tieteen luonteesta on ollut tietynlainen harhakuva. Olemme tottuneet ajattelemaan, että tiede on jotain erilaista kuin muu inhimillinen tietämys. Tieteen ja filosofian työ niin kuin Fulanin työ mm. osoittaa, että luonnontiede tai tiede yleensä on aivan oleellinen osa muuta inhimillistä tietämistä. Kyse ei ole jostain erilaisesta tietämyksestä. Se

ei ole tie sellaiseen varmuuteen, joka ei olisi saatavissa muulla inhimillisellä tiedolla. Vaan sekin tieto, mikä tieteessä on, perustuu muuhun inhimilliseen laaja-alaiseen tietoon, jota ei ole alunperin formuloitu tieteellisin termein. Ehkä voidaan jatka vähän enemmän tästä sitten yleiskeskustelussa.

Tulen nyt tähän puheeni toiseen osaan. Puhumme elämän normaalista, käytännöllisestä puolesta, politiikasta, talouselämästä, kulttuurista jne. Eilen keskustelussa puhuttiin systeemeistä. Me tiedämme, että elämämme ei ole vain sitä, että yksilöt ovat keskenään kanssakäymissä. Me elämme osana sellaisista systeemeistä, jotka tavalla tai toisella hallitsevat meidän henkilökohtaista elämäämme. Liikemies, joka johtaa esimerkiksi suurta firmaa, ei voi toimia pelkästään yksilöllisesti. Ei hän pysty soveltamaan Vuorisaarnaa suoraan sellaisenaan kaikkiin asiakkaisiinsa. Jos hän niin tekee hänen liiketoimintansa lakkaa hyvin nopeasti. Samoin voimme puhua poliittisesta järjestelmästä tai muista systeemeistä, jotka hallitsevat meidän julkista elämäämme. Kuinka me ymmärrämme evankeliumin julkisena totuutena suhteessa näihin systeemeihin. Tällöin meidän täytyy kääntyä Raamatun kielenkäyttöön. Me löydämme Raamatusta vastauksen näihin kysymyksiin Paavalin opetuksista, kun hän käyttää sellaisia sanontoja kuin "hallitsijoita, valtoja, maailmanvaltiaita ja henkivaltoja" jne. Tämä ei tietysti ole koko vastaus tähän 6 luvun 12 jakeen selitykseen, mutta kun Paavali puhui näistä asioista hän puhui silloin valtiosta, laista, tavoista, traditiosta, filosofiasta jne. Paavali kertoo 1. Korinttolaiskirjeen 2 luvussa, että nämä valtiat eivät tunnistaneet kirkkauden herraa ja sen tähden he ristiinnaulitsivat hänet. Nämä vallat, jotka liittyivät yhteen ristiinnaulitakseen Herran olivat valtio, laki, järjestäytynyt temppeliuskonto.

Mitä Paavali kertoo meille näistä valloista. Ensiksi hän sanoo, että ne on Jumalan asettamia tiettyä tarkoitusta varten. Kaikkein selkein kuva näistä on Roomalaiskirjeen 13 luvussa, missä Paavali puhuu niistä voimista viitaten tässä erityisesti valtioon. Hän sanoo, että ne on Jumalan asettamia, jotta oikeudenmukaisuus toteutuisi, jotta väärinte-kijöitä voitaisiin rangaista ja hyvää tekeviä palkita.

Toiseksi Paavali tai koko Uusi testamentti kertoo meille, että nämä samat vallat voivat joutua demonien kontrollin alaiseksi. Jos me rinastamme Roomalaiskirjeen 13 Ilmestyskirjan lukuun 13, näemme, että tämä sama valta, valtio onkin muuttunut saatanan agentiksi. Näemme, että sellainen asia, jonka Jumala on luonut hyvään tarkoitukseen on joutunut saatanan käsiin. Ja jos katsomme Kolossalaiskirjeen 2. lukua Paavali puhuu filosofiasta, klassisen maailman kulttuurista, ja varoittaa lukijoita joutumasta sen orjiksi. Samoin Galatalaiskirjeen luvuissa 3 ja 4 Paavali kuvailee lakia, kuinka se on Jumalan asettama meille kasvattajaksi, niin että se kasvattaa meitä siihen asti kun Kristus tulee. Ja hän varoittaa lukijoitaan siitä, että kun Kristus nyt on tullut, heidän ei tulisi enää langeta takaisin samaan lain kontrolliin. Ja 4 luvussa hän kuvailee näitä kontrollitekiä. Uusia kuita, sapatteja jne. Kaikki ovat uskonnon aparaatteja.

Ja nyt vielä yksi hyvin tärkeä Raamatunkohta. Kolossalaiskirjeen 1 luvussa jakeessa 16 Paavali sanoo, että kaikki nämä vallat ja voimat on luotu Kristuksessa ja Kristusta varten. Ne ovat siis osa Jumalan hyvää luomakuntaa ja ne on luotu sitä varten, että ne palvelisivat Kristuksen työtä. Mutta samassa kirjeessä 2. luvussa Paavali kirjoittaa miten Kristus on riisunut aseista nämä vallat. Hän ei ole tuhonnut näitä voimia. Ne ovat edelleen olemassa. Niillä on edelleen olemassa funktio, jota varten ne ovat olemassa, mutta ne on riisuttu aseista. Niillä ei enää ole absoluuttista valtaa. Sen tähden siinä luvussa Paavali varoittaa lukijoitaan joutumasta näiden kontrollin alaiseksi. Vaan ne ovat Kristuksen vallan alla. Matteuksen evankeliumin lopussa on tiivistelmä tästä opetuksesta. "Kaikki valta on annettu minulle taivaassa ja maan päällä". Kristus on kaikkien valtojen ehdoton herra. Ja niinpä sitten Efesolaiskirjeen 1 luvussa kerrotaan, että Kristus on ylösnousemuksellaan ja taivaaseen astumisellaan pannut kaikki vallat jalkojensa alle. Mutta nämä vallat ovat silti olemassa. 1 Korintolaiskirjeen 15 luvun mukaan on olemassa periodi ylösnousemuksen ja Kristuksen toisen tulemuksen, paruuksia välillä. On periodi, jonka aikana Kristuksen tulee panna kaikki nämä vallat jalkojensa alle. On kamppailun aika, kunnes

tulee aika, jolloin kaikki nämä vallat asetetaan julkisesti Kristuksen jalkojen alla.

Kirkkona me olemme mukana tässä kamppailussa. Ninpä Efesolaiskirjeessä luvussa 3 Paavali sanoo, että meidän tulee kirkkona tehdä tunnetuksi kaikille näille valloille ja voimille Jumalan viisaus. Kirkolla on siis lähetystehtävä, ei vain yksityisille ihmisille, vaan myös valloille. Kirkon täytyy manifestoida kaikille valloille evankeliumin salaisuus: se tosiasia, että Jeesus on Herra, Herra joka hallitsee kaikkia valtoja.

Olen yrittänyt antaa ainakin jonkinlaisen valikoiman niitä tekstejä, jotka puhuvat tästä asiasta. Mutta meillä on eräs hyvin kaunis havaintokuva siitä, mitä tämä käytännössä merkitsee. Muistatte, että kun Paavali lähetti kirjeen Kolossalaiselle, sen kirjeen kantajan mukana oli myös kirje Filemonille. Kyse on tästä orjasta, Onesimuksesta, joka oli paennut mestarinsa luota ja todennäköisesti varastanut vähän rahaa mennessään. Miten Paavali käsittelee tätä asiaa? Hän ei sano, että koska Kristus on olemassa nyt kaikki orjuus on hävinnyt. Hän ei käske Onesimusta juosta pakoon ja olla vapaa mies, vaan lähettää hänet takaisin isäntänsä luokse, mutta mukana on suurenmoinen kirje. Tämä kirje asettaa Onesimuksen apostoliseksi nuntiukseksi Filemonin kotiin. Ja tästä orjasta tulee apostolin edustaja Filemonin kotiin. Hän on edelleen orja. Orjuutta ei ole vielä lakkautettu, mutta jotain sellaista on tullut kuvioihin mukaan, joka lopulta eliminoi orjuuden siitä kodista. Tässä me näemme erittäin kauniin kuvan siitä miten evankeliumi suhteutuu näihin valtoihin. Näitä valtoja ei tuhota, mutta niiltä viedään aseet. Niillä ei ole ehdotonta auktoriteettia. Silloin kun ne vaativat ehdotonta auktoriteettia ne muuttuvat demonisiksi. Mutta ne muuttuvat silloin kun ne nähdään alistetuiksi Kristuksen vallan alla. Kirkon todistuksen pitkässä historiassa satojen vuosien aikana nämä vallat tulevat näkemään, että ne ovat Kristuksen vallan alla.

Tämä sama periaate voidaan myös soveltaa Paavalin perheopetukseen. Paavali kirjoittaa yhteiskunnassa, jossa miehellä on vaimoonsa nähden ehdoton auktoriteetti. Vaimolla ja lapsilla ei ole mitään oikeuksia isää vastaan. Sitä ei välittömästi tehdä tyhjäksi. Mutta taas kerran siihen tilanteeseen esitellään täysin uusi periaate. Miehen ja vaimon tulee olla toisilleen alamaisia Herrassa. Jokainen suhde perheen sisällä on Herrassa. Perheen rakennetta ei välittömästi kumota, mutta jotain sellaista tulee kuvioihin mukaan, joka lopulta sitten muuttaa koko perheen luonteen.

Se tosiasia, että Kristus on todella kaikkien valtojen yläpuolella ja että hänellä on ehdoton auktoriteetti, tulee ennen pitkää muuttamaan myös nämä vallat. Nämä vallat eivät ole siis Kristuksen herrauden ulkopuolella. Ne eivät ole luomakunnan jokin tietty alusta lähtien mukana ollut järjestys, jota Kristuksen lunastus ei koskisi. Niitä ei tehdä tyhjäksi. Ne ovat edelleen olemassa. Ja ne joutuvat jatkuvasti demonisten voimien alaisiksi. Ja sellaisessa tapauksessa meidän tulee kamppailla niitä vastaan.

Voimme ottaa vielä hyvin ajankohtaisen esimerkin, kyse rodusta. Rotu on vain inhimillistä sukulaisuutta. Se on suvun jatke. Se on jotain hyvää. Jumala on tehnyt meidät sillä tavalla, että me emme ole vain yksilöinä täällä irrallaan toisista, vaan että me olemme sidotut toisiimme perhesiteillä. Se on jotain hyvää. Se on jotain sellaista, joka tekee mahdolliseksi sen, että olemme inhimillisiä olentoja. Mutta jos se absolutisodaan niin kuin esimerkiksi apartheidin opissa ja sanotaan, että tämä lopulta päättää meidän suhteemme toisiimme niin, että jopa Kristuksessa me olemme jaetut erilaisiin rodullisiin ryhmiin, silloin se on lohjennut paholaisen vallan alle. Siitä on tullut demonisten voimien agentti. Sen tähden Kristuksen nimessä meidän tulee vastustaa sitä. Mutta se ei tapahdu siten, että me teeskentelemme ikään kuin rotuja ei olisikaan. Sellainen voi johtaa vain muihin harhoihin. Mutta me kohtaamme sen sillä tavalla, että me tunnustamme kaikki vallat, kaikki auktoriteetit, myös sen mitä perheessä on, olevan Kristuksen herrauden alla.

Mitä se siis merkitsee jos ajattelemme tehtäväämme tällä hetkellä? Minusta se merkitsee kolmea asiaa. Se merkitsee ensiksikin sitä, että me saamme takaisin ehdottoman luottamuksen jlistaa Kristusta kaiken luomakunnan ehdottomana Herrana. Että me hylkäämme sen arkuuden ja pelokkuuden, joka on hyvin pahasti vaivannut länsimaista kirkkoa. Että emme enää oleta, että luonnontiede asettaa rajan, jonka yli kirkko ei voi astua. Tai että politiikan tai talouselämän vaatimukset ovat sellaisia, että kirkon on vain hyväksyttävä se olemassaolevana tosiasiana. Meidän täytyy tunnustaa se, että olemme osa pitkää kamppailua, joka kestää Jeesuksen ylösnousemuksesta hänen takaisin tuloonsa. Se on aikakausi, jolloin kaikkien näiden valtojen täytyy tunnustaa Jeesuksen herraus. Me emme siis elä enää jossakin utopistisessa illuusiassa. Me emme voi ajatella, että me voisimme olla välittämättä näistä valloista. Me tunnustamme, että niillä on tilapäinen valta. Tunnustamme, että Jumala on luonut ne hyvää tarkoitusta varten. Mutta me tunnustamme myös sen, että ne tulevat olemaan lopulta kokonaan Kristuksen herrauden alla. Ja että me voimme rohkeasti julistaa tämän totuutena.

Toiseksi tämä merkitsee uudenalaista kehittymistä kirkon elämässä. Se merkitsee sitä, että me annamme paljon merkittävämmän roolin näille rajalla oleville ryhmille. Tarkoitan niitä kristittyjen ryhmiä, jotka ovat mukana samassa osassa julkisesta elämästä. Niin että he voivat kristityinä keskustella yhdessä siitä, mikä on seuraava käytännön askel, joka täytyy ottaa, jotta talouselämä, politiikka tai kulttuuri saadaan Kristuksen herrauden alle. Siihen työhön eivät papit ja teologit pysty. Vaikka heilläkin saattaa olla osansa tässä taistelussa. Ne, jotka ovat mukana varsinaisessa toiminnassa, joutuvat maksamaan hinnan niistä päätöksistä, joita tehdään. Heidän täytyy viimekädessä tehdä ne päätökset.

Saanan antaa esimerkin omasta elämästäni. Kun olin Madrasin piispa tapasin sellaisia kristittyjä, jotka olivat mukana paikallisessa hallinnossa. Kutsuin kristityn tuomarin, joka on korkeimman hallinto-oikeuden puheenjohtaja, olemaan puheenjohtaja. Istuin itse ihan siellä takapenkillä. Nämä ihmiset keskustelivat sitten avoimesti niistä ongelmista,

joita heillä oli kristittyinä julkishallinnon palveluksessa, tilanteista, joissa he joutuvat vaikeuksiin omantuntonsa tähden. Mitä kristitty voi tehdä tällaisessa tilanteessa? Millainen kompromissi on mahdollinen tai oikeutettu? Nämä olivat vaikeita kokouksia, koska ihmiset päätyivät vastakkaisiin johtopäätöksiin. Paavalilla oli vähän samanlainen ongelma 1. Korintolaiskirjeessä. Ihmisillä oli erilainen käsitys siitä, miten tulee suhtautua julkiseen maailmaan ja siihen liittyvään epäjumalan palvelukseen. Ja niin kuin Paavalin kirje osoittaa nämä saattavat olla hyvin tuskallisia asioita. Sen tähden me usein vältämme joutumasta näihin vaikeuksiin. Meidän täytyy kuitenkin kehittää rohkeutta ja käydä kamppailua näillä raja-alueilla. Meidän täytyy ymmärtää, että ne päätökset joita teemme, tulevat aina olemaan moniselitteisiä. Ei ole mitään lopullista näyttöä Kristuksen herraudesta valtojen yli ennen kuin hän tulee takaisin. Siihen asti joudumme kamppailemaan niiden ratkaisujen kanssa, joita me voimme nyt tehdä.

Meidän ei tarvitse masentua. Poliittiset, taloudelliset ja kulttuurijärjestelmät eivät ole muuttumattomia. Ne eivät ole niitä luomakunnan osia, jotka ovat Kristuksen herraudesta riippumattomia. Ne ovat muuttuneet, ne ovat muuttumassa ja ne tulevat muuttumaan. Ja niin kuin Paavali sanoo: oleellinen osa kirkon tehtävästä on osoittaa näille valloille ja voimille Jumalan salaisuus, evankeliumin salaisuus.

Kolmas kohta on tämä. Kaikki riippuu siitä, miten elävä on paikallinen kristillinen seurakunta. Evankeliumille ei ole olemassa mitään selitystä, hermeneutiikkaa, muuta kuin sellainen paikallinen seurakunta, joka uskoo evankeliumin. Seurakunta ei koostu ihmisistä, joilla on tietty intressi johonkin asiaan, vaan ne ovat ihmisiä, jotka asuvat sillä alueella ja jotka evankeliumi on tuonut yhteen. Ja kun meillä on seurakunta, joka on Raamattuansa lukeva ja joka todella ymmärtää olevansa osa sitä kertomusta, josta Raamattu puhuu, ja jota tuo kertomus myös muokkaa, joka uskoo sen, ja juhlii sitä ja iloitsee siitä ja elää sen todeksi yhteiskunnan keskellä. Silloin näille valloille ja voimille tulee mahdolliseksi tunnustaa se, että Jeesus Kristus on Herra.

The Gospel as Public Truth

The apostolic testimony. 'What we have seen and heard.'

The rejection of the status of cultus privatus.

1. The era of martyrdom.
2. The era of 'Christendom. The territorial principal.
The break-up of Western Christendom.
3. Enlightenment and the privatization of religion. The birth of non-western, non-territorial Christianity.

A radically new situation.

We can neither go back or stay still. The myth of secularity.

Two possible avenues to explore.

1. Developments in the Philosophy of Science

'Personal knowledge' as overcoming of Cartesian dualism.

The hierarchy of levels of explanation.

Scientific explanation is incomplete without the highest – the theological level.

The relative, but not absolute autonomy of the lower levels.

Example from economics.

2. Biblical perspectives

In biblical terms, the public world is the domain of the 'principalities, powers, dominions, authorities etc.'

E.g. State, Law, Religion, Culture, Economics.

Biblical affirmations concerning the 'powers'

- a. They are created by Christ and for Christ. (e.g. Col. 1:16)
- b. They are ordained for a specific purpose. (e.g. Romans 13:1ff)
- c. They can become agents of demonic power. (Compare Romans 13 with Revelation 13) They can become enslaving powers. (e.g. Col. 2:9ff; Gal. 3:23–4:7)
- d. They have been disarmed (not destroyed) by Christ's victory on the cross. Their deceit was unmasked when they failed to recognize 'the Lord of glory' and put him to death. (I Cor. 2:8 and Col. 2:15)
- e. All authority over all powers has been given to Christ. (e.g. Matt. 28:18; Eph. 1:21)
- f. However, the powers still have to be brought into full subjection to Christ. This is the task of the period from the resurrection to the Parousia. (I Cor. 15: 15:25f)
- g. During this period, the Church has the duty to 'make known to the principalities and powers' the mystery of the Gospel. (Eph. 3:10)

The case of Onesimus as practical example.

3. Practical implications for the present

- a. The believing congregation in each place.
- b. Frontier work.

Confidence to affirm the Gospel as public truth.

Kommenttipuheenvuoro piispa Newbiginin esitelmään THE GOSPEL AS PUBLIC TRUTH

Eero Huovinen

Kunnioitettu ja rakas piispa Newbigin. Rohkenen käyttää tällaista uskaliasta ilmaisua, mutta yritän puolustella miksi niin teen.

On kulunut jo kolmisenkymmentä vuotta siitä, kun tulin Helsingin yliopistoon opiskelemaan. Silloisista opettajistani Seppo Teinonen, Juhani Forsberg ja Tuomo Mannermaa puhuivat kunnioittavasti Lesslie Newbiginista, joka jo silloin piirtyi mieliimme missiologian klassikkona. On vaikuttavaa nyt havaita: still going strong.

On minulla muitakin syitä ilmaista iloni. Sekä eilen että tänään me suomalaiset olemme saaneet havainnollisen esimerkin siitä, miten ajattelu ja usko aidolla ja esimerkillisellä tavalla kytkeytyvät yhteen. Englantilaisen teologian parhaita perinteitä noudattaen vieraamme on osoittanut, miten yhtäältä ajattelu, intellektuaalinen pohdinta ja teologinen työskentely sekä toisaalta kirkon käytännöllinen elämä, jumalanpalvelus, seurakunta ja missio liittyvät toisiinsa.

Kiihkeällä 1960-luvulla kiertävä kirjakauppias Tuomo Mannermaa markkinoi yhdessä Lähetysseuran kanssa kirjasarjaa, jonka nimi oli Missio. Tässä kirjasarjassa ilmestyi parikin englantilaisesta maailmas-

ta peräisin olevaa kirjaa, jotka piispa Newbiginin ajattelu nyt palauttaa mieleeni. Ensimmäinen niistä oli Alan Richardsonin teos, jonka ensimmäisen painoksen nimi oli "Kirkon pääpuolustuslinjalla" ja toisen painoksen nimi vähemmän militaristisessa muodossa "Usko ja ajattelu".

Eilen ja tänään olemme piispa Newbiginin suulla kuulleet, miten usko ja ajattelu kuuluvat kiinteästi toisiinsa. Yliopistossa – erityisesti yhdessä sen tiedekunnassa – voi olla hyvä muistaa, ettei ajattelua pidä irroittaa uskosta eikä siitä käynnön todellisuudesta, jota teologia on tarkoitettu palvelemaan. Mutta ei kirkossakaan pidä ajatella niin, että usko tulisi toimeen ilman ajattelua. Missio ei tule toimeen ilman pohdintaa.

Tässä mielessä piispa Newbiginin opetukset, neuvot ja vihjeet ovat meille tarpeellisia. Tekisi mieleni sanoa, että vieraamme on kuin viisas lääkäri, jonka työhön kuuluu sekä diagnoosi että resepti. Ymmärrämme hyvin, mitä tapahtuu, jos lääkäri ilman diagnoosia antaa pelkän reseptin. Mutta yhtä huonosti voi käydä, jos esitetään pelkkä diagnoosi ilman reseptiä. Aatehistoriallinen analyysi ja kirkon missio kuuluvat aina yhteen, samoin filosofinen pohdinta ja kristillinen usko, kulttuuri ja evankeliumi. Toki ne ovat luonteeltaan erilaisia, mutta jos ne irroitetaan toisistaan, silloin kumpikin on vaarassa vääristyä. Tämä on hyvä muistaa silloin kun pohditaan yliopiston ja kirkon välistä suhdetta.

Äsken kuulemassamme alustuksessa piispa Newbiginin lähestyi seminaarimme aihetta hieman toisella tavalla kuin eilen. Tänään hän puhui Raamatun kielestä ja siitä, mikä on Kristuksen suhde niihin valtoihin ja erilaisiin mahteihin, joiden keskellä me elämme. Tämän päivän lähtökohta oli kristologinen ja raamatullinen.

Eilinen lähtökohta, diagnoosi ihmiskuntamme historiasta, lähestyi seminaarimme aihetta toisesta näkökulmasta. Tieteen sisäisellä otteella eilen analysoitiin sitä, minkälaisen dikotomioiden, filosofisten jaoittelujen, vangiksi olemme joutuneet, siis sitä, minkälaisen aatteellisten

silmälasien vangitsemiksi ja hämärtämiksi me nykyajan ihmiset olemme joutuneet.

Kummassakin esityksessä, sekä kristologisessa että tieteen sisäisessä diagnosoissa, suhtaudutaan kriittisesti siihen todellisuuteen, jonka keskellä me elämme. Pidän erittäin arvokkaana, että olemme saaneet oman pohdintamme ja oman mietiskelymme aineksiksi juuri sen, mitä olemme saaneet.

Palaan vielä eilisen päivän teemaan. Piispa Newbigin osoitti etevästi sen, miten väkevästi me elämme neutraaliuden myytin vankeina. Tästä hän puhui erityisesti eilen. Usein luulemme, että se maailma ja ne tieteet, joiden keskellä elämme, ovat lähtökohdiltaan puhtaita, valkeitä ja neutraaleja. On kuitenkin niin, että useimmat niistä sitoutuvat johonkin aksiomaattiseen, johonkin annettuun lähtökohtaan.

Tekee mieleni viitata Martti Lutherin vastaavaan ajatukseen (ilman tällaista viittausta ei kukaan suomalainen itseään kunnioittava teologi voi pitää kunnollista puhetta). Te kaikki tunnette Lutherin selityksen ensimmäiseen käskyyn, jossa hän määrittelee sen, millainen on Jumala. Lutherin määritelmä ei ole spesifisesti kristillinen, vaan hän sanoo, että jokaisella ihmisellä on oma jumalansa, mahdollisesti useitakin. Jumala on se, johon ihminen panee viimeisen toivonsa ja jolta hän odottaa kaikkea hyvää. Jumala on siis elämän viimeinen kiintopiste. Määritelmästään käsin Luther väittää, että maailma on täynnä jumalia. Ei ole sellaista ihmistä, jolla ei olisi jotain jumalaa. Maailma on täynnä jumalia, ja yleisin näistä jumalista ja epäjumalista on raha. Muita jumalia ovat esimerkiksi sukulaisuussuhteet, hyvä maine, oppineisuus, valta jne.

Tässä Lutherin ajatuksessa on jotain "esinebiginiläistä". Aatehistoriallisella ja teologisella analyysillä Luther ja Newbigin paljastavat, millaisten jumalien keskellä me elämme. Kriittisesti he kysyvät, mihin ihmiset viime kädessä panevat toivonsa. Tällä tavalla molemmat harjoittavat aatteellista, ideologista, ja – sanoisinko – apologeettista kris-

tinuskon olemusta puolustavaa kriittistä analyysia. Ilman tällaista diagnoosia kukaan lääkäri ei tule toimeen ja ilman sitä mitään reseptiä ei voida antaa.

Erityisen merkittävää on se, mitä piispa Newbigin on sanonut arvojen ja tosiasioiden välisestä erottelusta, joka meitä länsimaisia ihmisiä kahlitsee.

Nyt kun presidentinvaalit ovat ohi, hampaaton piispakin uskaltaa laushtaa jotakin. Muistatte varmaan sen mieliä kuohuttaneen ja mahdollisesti satoja tuhansia ääniä liikutelleen keskustelun, jossa muuan ehdokas sanoi, ettei hän usko historiallisen Jeesuksen olemassaoloon, koska hänellä ei ole todisteita siitä.

Jeesuksen historiallisuutta koskeva väite kuuluu faktojen ja tosiasioiden alaan. Niistä erillään on kuitenkin aivan toisenlainen tarkastelutapa, nimittäin arvojen ja merkityksen alaan sijoittuva. Asianomainen ehdokas piti faktuaalista todellisuutta toisarvoisena, mutta arvojen tasolla vakuutti syvää persoonallista uskonnollisuuttaan.

Tässä esimerkissä tulee havainnollisesti esiin, minkälaisen dikotomian ja jaottelun pohjalta me usein maailmaa tarkastelemme. Uskonnossa ei ole tärkeitä, millaiset faktat ja mikä todellisuus sen pohjalla on. Olennaista on se arvostus, joka yksilön sydämessä elää. Haluan korostaa, että tämä huomautukseni ei ole kritiikkiä asianomaista ehdokasta kohtaan, saati mikään poliittinen kannanotto. Kaikki elämme sen kahtiajaottelun vallassa, jonka mukaan faktat eivät kuulu, mutta arvot kyllä kuuluvat kristillisen uskon piiriin.

Sama kahtiajaottelu hallitsee myös tämänpäiväistä teemaa, nimittäin kysymystä evankeliumista julkisena totuutena. Olen samaa mieltä piispa Newbiginin kanssa, että evankeliumi on julkinen totuus. Haluan kuitenkin mennä eteenpäin ja kysyä tarkemmin, missä mielessä evankeliumi on julkinen totuus.

Omassa suomalaisessa mediakulttuurissamme uskonnollisuudesta on viime vuosina tullut julkinen happening. Mutta usein taustalla on ollut sama jako faktuaaliseen ja elämykselliseen todellisuuteen, tosiasioihin ja arvostuksiin, joista seminaarissamme on paljon puhuttu.

Julkisuuteen on noussut uskonnollinen elämys julkisena tapahtumana, uskonto persoonallisena arvostuksena. Nykyaikainen yhteiskunta on siinä määrin moniarvoinen, että se mielellään sallii erilaisten elämysten esittelyä, yhtä aikaa muotinäyttelyitä, viinianalyysejä, lätkäotteluita ja uskonnollisten elämysten kuvauksia.

Piispa Newbiginin puheessa evankeliumista julkisena totuutena kuulen kuitenkin toisenlaisen käsityksen totuudesta. Hän ei puhu uskonnollisten kokemusten, elämysten ja arvostusten julkisuudesta, vaan evankeliumista, joka itsessään on julkinen totuus.

Viittaa tässä yhteydessä siihen toiseen englantilaiseen teologiaan, jonka kirjaa Tuomo Mannermaa 1960-luvulla markkinoi. Kysymyksessä on John Baillien kirja "Jumalan läsnäolon tunto", "The sense of the presence of God". Tämän kirjan otsikkoa voidaan painottaa eri tavoin. Yhtäältä voidaan sanoa, että totuus on siinä tunnossa (sense), mikä yksilöllä on Jumalasta. Tällöin painottuu henkilökohtainen individuaalinen arvostus, kokemus, elämys ja arvot. Mutta toisaalta uskon, että sekä John Baillien että piispa Newbiginin ajattelussa on enemmän esillä Jumalan läsnäolo (presence) julkisena totuutena, Jumalan läsnäolo realiteettina.

Evankeliumi voidaan ymmärtää kolmella tavalla: ensiksi tosiasiana, as a fact, toiseksi totuutena, as a truth ja kolmanneksi todellisuutena, as a reality, tai vielä paremmin: as the reality.

Hiippakunnan kulmia kierrellessäni mieleen herää joskus se kysymys, onko meillä tunto Jumalan läsnäolosta todellisuutena. Onko Jumala sellainen todellisuus, jossa ei ole kysymys vain meidän elämyksistämme eikä pelkistä faktoista, vaan siitä, että Hän itse on realiteetti, meidän

ulkopuolellamme oleva realiteetti. Kun tulemme kirkkosaliin, emme tule vain kokemaan Jumalaa, joka on etäällä ja muualla. Pikemminkin me tulemme jumalanpalvelukseen siinä tunnossa, että Jumala itse on meidän keskellämme, realiteettina, todellisuutena.

Jumalan realiteetti on viime kädessä se, joka voi antaa meille armon. Jos julkinen totuus riippuu meidän elämyksistämme, silloin me jäämme lain varaan, omien kokemustemme kehittyneisyyden, syvyyden ja inspiroituneisuuden varaan. Mutta jos on olemassa todellisuus, joka on meidän ulkopuolellamme, silloin me myös voimme saada lahjan, jota me emme vallitse, joka ei ole meidän vallassamme, vaan joka voi vallata meidät.

Kommenttipuheenvuoro Lesslie Newbiginin esitelmään THE GOSPEL AS PUBLIC TRUTH

Piispa Paul Verschuren

Aihe on evankeliumi julkisena totuutena. Vaistomainen reaktioni tähän otsikkoon on: Eikö ole itsestään selvä, että evankeliumi on julkinen totuus, kaikkivaltiaan Jumalan antama objektiivinen totuus? Tämä totuus on tarkoitettu koko ihmiskunnalle, kaikille ajoille. Se välitetään traditiossa, sitä selitetään kirkon opetusviran auktoriteetilla ja sitä tutkitaan ja sovelletaan käytäntöön teologian ja muiden tieteiden avulla. Juuri tämä totuus on kuulutettava julki katoilta (Matt. 10.27). Vasta evankeliumin julkisen totuuden vaikutuksen jälkeen, tai mieluummin sen sisällä, evankeliumi toimii yksityisenä, subjektiivisena, totuutena.

Jukka Keskitalon kirjoittama artikkeli kristinuskon ja modernin länsimaisen kulttuurin kohtaamisen ongelmasta piispa Newbiginin ajattelussa on auttanut minua ymmärtämään paremmin otsikossa käytettyjen käsitteiden merkitystä, mutta tämä ei ole oleellisesti muuttanut ensimmäistä vaikutelmaani aiheeseen. Käytännössä tämä merkitsee, että normaali “sensus fidelium” jo riittää voidakseni yhtyä piispa Newbiginin ajatteluun, että evankeliumin sanoma on julkista totuutta, objektiivista totuutta ja että historiallisesti katsottuna on nyt meidän vuoromme julistaa, muistaa ja viettää Jumalan suuria tekoja. Sanottuani tämän, haluan mainita erityisesti kaksi asiaa. Toisessa esitän mielipiteen, joka

poikkeaa ehkä piispa Newbiginin antamasta analyysistä siitä, kuinka länsimaiden kirkot ovat reagoineet ja vielä reagoivat tapahtuneeseen marginalisointiinsa. Toisessa esitän kysymyksen, joka loogisesti johtuu siitä kannanotosta, että evankeliumi on tänäkin päivänä ja länsimaissa kulttuurissakin julkista totuutta.

Kun katolisessa kirkossa analysoidaan länsimaisen kulttuurin kehitystä, tunnistetaan se suuri muutos, joka on tapahtunut Descartesin jälkeen. On siirrytty subjektiiviseen tietoisuuteen todellisuuden teosentrisestä näkemisestä, jolla oli selvä antropologinen ja kosmologinen ulottuvuus ja jossa asioiden olemusten objektiivinen luonne oli selvä. Tuntevana subjektina ihminen tuli Descartesin jälkeen maailmansa keskukseksi, mutta siellä hän oli yksin. Filosofista kehitystä seuraten luonnon tieteet tutkivat objektiansa, niin kuin Jumalaa ei olisi olemassa. Tästä otaksumasta päästiin ajan myötä siihen, että Jumala itse on otaksuma. Nykyään monet länsimaalaiset ovat tottuneet katsomaan asioita, niin kuin Jumalaa ei olisi olemassa ja käyttäytymään sen mukaisesti. Yksityinen ihminen on tullut moraalin lähtökohdaksi ja ihmisten tekemät lait ja omaksumat arvot ovat omantunnon ja käyttäytymisen mittoja. Uskonto yleensä kärsi marginalisoinnista ja tämä ilmiö leimasi länsimaista kulttuuria. Tähän asti en kai eroa piispa Newbiginin analyysistä. Teiden eroaminen toisistaan tapahtuu, kun Newbiginin analyysin mukaan ”kirkko hyväksyi sen, että uskonnosta tehtiin ihmisen yksityisasia työntämällä se persoonan alueelle”, kuten jo kerran mainitsemani artikkeli ilmaisee asian.

Minun ymmärtääkseni katolinen kirkko sellaisenaan ei ole koskaan hyväksynyt tätä. Se pitää kiinni traditiostaan, että sen julistama evankeliumi on julkista totuutta. Mitä tahansa yksityiset katolilaiset sanovat tai tekevät, katoliselle ajattelulle on vierasta, että sen uskonnon tai uskon katsotaan olevan yksityisasia.

Tästä katolisesta kannasta, joka perustuu raamattuun, todistaa esimerkiksi kardinaali Newmanin vastaus Gladstonelle, kun tämä valtiomies vuonna 1874 oli väittänyt, että katolilainen ei voi olla aito englantilai-

nen. Se antoi Newmanille tilaisuuden reagoida kirkon tradition hengessä, jonka lähtökohta löytyy Raamatusta ja jonka ensimmäiset johtopäätökset ilmenevät jo Diognetuksen kirjeessä toiselta vuosisadalta. Newman puolusti omantunnon vapautta yli kaiken, myös valtiollista ja kirkollista auktoriteettia vastaan, mutta liberalismia vastustaen hän selitti, että omantunnon vapautta rajoittaa evankeliumin totuus, jota kirkko opettaa. Toisin sanoen, katolilainen voi olla hyvä englantilainenkin siitä huolimatta, että hänen totuutensa voi toimia vallankumouksellisesti. Ohimennen saan mainita, että Mannerheim muistuttaa Gladstonea siinä, että hän, kuultuaan tyttärensä siirtymisestä katoliseen kirkkoon, murahti: Suomalainen on luterilainen.

Tästä samasta kirkon kannasta, joka pitää kiinni uskonnon julkisuudesta, ovat todistajina totalitaaristen valtiostysteemien aikana uskonnon takia vankeutta, vainoa ja kuolemaa kärsineet miehet ja naiset. Sama kanta ilmenee kirkon näennäisestä itsepäisyydestä valtioiden lakeja kohtaan, jotka eivät ole sopusoinnussa katolisen kirkon ymmärtämän evankeliumiin pohjautuvan totuuden kanssa. Viimeisenä esimerkkinä tästä katolisen kirkon kannasta saan mainita paavin kiertokirjeen totuuden loistosta. Tässä tärkeässä ja paikoittain ehkä vaikeasti ymmärrettävässä kannanotossa varoitetaan moraalisen ajattelun subjektiivisuudesta ja järjen täydellisestä itsenäisyydestä moraalikysymyksissä. Samalla korostetaan, että Jumalan ilmoittama totuus, jota kirkko kuuliaisena evankeliumille haluaa opettaa, on objektiivinen, universaalinen ja absoluuttinen.

Minun tarkoitukseni ei ole, että nämä esimerkit katolisen kirkon suhtautumisesta evankeliumiin julkisena totuutena muodostaisivat jonkinlaisen propagandapuheen meidän kirkkomme puolesta. Ne antavat kuitenkin ymmärtää, miltä pohjalta nousee katolisen kirkon tulevaisuuden toivo ja kirkon kutsu maailman ja erityisesti Euroopan uudelleen evankeliointiin. Vaikka länsimainen kulttuuri on sairas, niin kuin piispa Newbigin oikeutetusti sanoo ja vaikka todellisuudessa Euroopan kristilliset kasvot ovat kärsineet suuria haavoja, katolisessa kirkossa uskotaan, että uusi Eurooppa rakennetaan, jos se voidaan johtaa uuteen

kohtaamiseen Jeesuksen ja hänen sanomansa kanssa. Paavi on kohdistanut kutsun uuteen evankeliointiin ensiksi nuorisolle siinä muodossa, että hän on kutsunut heidät pyhyyteen. Satojatuhansia nuoria koko maailmasta, enemmän kuin kuuluisissa rock-konserteissa, on mennyt kuulemaan tätä kutsua ja reagoinut siihen myöntävästi. Toiseksi kutsu Euroopan uudelleen evankeliointiin on kohdistettu kaikille Euroopan kristityille. Tämä Euroopan uudelleen evankelioiminen, joka ei tarkoita paluuta keskiaikaan eikä haaveile yhtyneestä kristillisestä Euroopasta, ei ole ainoastaan haasteena yksityisille kristityille, yksityisille seurakunnille ja kirkkoille. Se koskee myös valtioita. Siinä "kirkolle on annettu tehtävä avata Jeesuksessa ilmoitettu pelastuksen salaisuus, joka koskee inhimillisen elämän kaikkia ulottuvuuksia" (Euroopan Synodin lausunto, IV, 10, 1991).

Lopuksi esitän kysymyksen, joka johtuu kannanotosta, että evankeliumi on julkinen totuus. Edellytän että Eurooppa yhdistyy ja että me haluamme evankeliumiin perustuvien kristillisten periaatteiden leimaavan tulevan Euroopan yhteiskuntaa. Näihin periaatteisiin kuuluvat ihmispersoonan arvo, jota ei voi kieltää tai poistaa edes enemmistöpäätöksillä, subsidiaariteetti, joka ottaa huomioon eri ryhmien ja yhteisöjen oikeudet ja tehtävät kaikilla tasoilla ja solidaarisuus, joka edistää tasapainoa heikompien ja vahvempien välillä (Vrt. Euroopan Synodin lausunto, VI, 10).

Kysymykseni on tämä: Kun kirkot lähtevät Brysseliin, mihin ne pyrkivät? Mitä kirkkojen täytyy evankeliumin nimissä vaatia Euroopan ja sen valtioiden lainsäädännöiltä? Martin Dibelius on kerran kirjoittanut, ettei kestänyt kauan, ennen kuin muutamat alkukirkon kristityistä ja muutamat Rooman valtionmiehistä ymmärsivät, että kirkon moraali ja Rooman imperiumin ethos eivät sovi yhteen. Nykypäivän kristitty elää myös ei-kristillisessä valtiossa. Moderni valtio on neutraali, maallinen, vaikka se on perinyt satojen vuosien kristillisen tradition. Kristillinen valtio ei muodosta myöskään ihannetta, jos sellainen valtio ylipäänsä on mahdollinen. Toisin sanoen kirkon ja yksityisten kristittyjen ei tarvitse varauksetta hyväksyä nykyaikaista valtiota. Myös nykypäivä-

nä on tilanteita, joissa siviilitottelemattomuus on paikallaan. Tämä ei johdu siitä, että kristitty ei haluaisi antaa keisarille sitä, mikä hänelle kuuluu, vaan siitä, että hän ei halua antaa keisarille, mitä tämä haluaa saada, vaikka se ei kuulu hänelle. Mihin Euroopan kirkkojen pitää pyrkiä Euroopassa? Voidaanko tyytyä siihen, että valtiot pukevat laiksi sen, mikä moraalisenä käsitteenä jonkun gallupin mukaan elää yhteiskunnan enemmistössä? Selvä esimerkki kysymykseeni löytyy aborttilainsäädännöstä. Jos abortti otetaan sen varsinaisessa merkityksessä, eivätkö luterilainen ja ortodoksinen kirkko, yhtä hyvin kuin katolinen kirkko, ole sitä vastaan. Mutta merkitseekö se sitä, että kirkkojen pitää vastustaa sitä hyväksyviä lainsäädäntöjä? Mihin evankeliumi julkisena totuutena velvoittaa tässä tapauksessa?

Mihin kirkot voivat pyrkiä Brysselissä? Oma vastaukseni on lyhyesti tämä. Ensiksi kirkkojen pitäisi yrittää ykseyteen kannanotoissa. Kananotoissa jakaantuneet kirkot menettävät paljon merkityksestään. Toiseksi kirkkojen edustajien on ylläpidettävä dialogia Euroopan valtiollisten instituutioiden edustajien kanssa. Tässä dialogiassa heidän on esitettävä Raamattuun, traditioon ja teologiaan perustuvia näkökulmia, jotka ovat relevantteja ja koskevat esimerkiksi sosiaalilainsäädäntöä ja rikosoikeutta. Kolmanneksi kirkkojen täytyy myös protestoida lakiehdotuksia ja lakeja vastaan, jotka vaarantavat ihmisarvoa tulevassa Euroopassa.

1. KANAVA: USKO JA TAIDE

Avauspuheenvuoro: Taide – uskon tulkki vai häiritsijä?

Paavo Liski

Tieteen, taiteen ja uskonnon totuudet törmäävät usein toisiinsa, vaikuttavat jopa päinvastaisilta, häiritsevät toistensa rauhaa. Silloin on tietysti kyse näiden kunkin todellisuuden lähestymistavan erilaisesta laadusta tutkia ja tulkita maailmamme ilmiöitä. Tiede keskittyy tavallisesti kokeellisesti mitattavissa olevien ilmiöiden maailmaan, taide ihmiseen ja hänen yhteiskuntaansa, uskonto Jumalaan ja mittaamattomissa olevaan näkymättömään todellisuuteen. On selvää, että näistä lähtökohdista syntyy hyvin erilaisia ”todellisuuden” tulkintoja.

Kuten tiedämme, on olemassa niin sanottua selvästi uskonnollista taidetta. Koko kuvataiteen vanhan ja keskiajan historia on melkein yksinomaan kirkkotaidetta, muunlaisten kuvien teko olisi ollut syntiä ja riettautta. Tällaisessa taiteessa sisältö on ikäänkuin ennalta määrätty, kristillinen tai uskontunnustuksellinen. Hyvä esimerkki tästä on edelleen jatkuva ortodoksinen ikonimaalausperinne. Muoto voi olla jossain määrin vaihtuva, mutta sisältö ja suurin osa rakenteestakin on tarkasti ennalta määrättyä. Myös musiikissa, teatteritaiteessa ja uskonnollisessa kirjallisuudessa on yhä elävä vahvempi tai heikommin voimassa oleva perinteensä. Ajoittain ne herättävät kirkollisissa piireissä tiukkaa

keskustelua muodon, sisällön tai kokonaisen taiteenlajin soveltuvuudesta kirkolliseen yhteyteen. Viime talvena käytiin Pyhäjärvellä tiukka keskustelu eri intressipiirien välillä siitä, soveltuuko tanssiteatteriesitys kirkkoon – yhtään tietämättä siitä millaisesta esityksestä olisi kysymys. Loppupäätelmäksi taisi jäädä, että esitystä ei sikäläisessä kirkossa koskaan nähty. Viime ajat ovat muutenkin tuottaneet paitsi muodoltaan, myös sisällöltään uudenlaisia ja erilaisia uskonnollisia taideteoksia varsinkin musiikin alalla. Ne voivat olla hyvää tai ei niin hyvää taidetta, sisällöltään kiinnostavia tai vain muodoltaan jonkinasteista häirintää aiheuttavia – näin siis varsinaisen kirkollisen taiteen sisällä.

Yleisön kannalta ns. kristilliseen tai yleensä uskonnolliseen taiteeseen suhtautuminen on usein problemaattista. "Omat" suhtautuvat periaatteessa myönteisesti, usein myös kriittisesti. Muiden asenne on enimmäkseen valmiiksi kielteistä, vähättelevää tai kokonaan vaille huomiota jättävä asenne on enimmäkseen valmiina näkemättä koko teosta. Suhde kristilliseltä pohjalta lähtevään taiteeseen on siis kirkon ulkopuolisissa piireissä varsin paineinen ja ennakkoluuloinen. Erityisesti kritiikeissä nämä paineet näkyvät hyvin: Jukka Kajava Helsingin Sanomissa tai Pentti Ritolahti Kotimaassa kirjoittavat – jos yleensä kirjoittavat samoista esityksistä – hyvin usein eri tavalla. Taiteen tekeminen ja sen merkityksen arvioiminen ovat yhtä lailla elämänkatsomuksellisia asioita, ongelma on siinä, että kun tekijä ja kriitikko edustavat selvästi erikatsomuksia, ei juuri ole toivoa, että totuus, oikeus ja kohtuus toteutuisivat taiteen arvioinnissa. Kun suurin osa taiteen päivälehtikritiikistä aivan ilmeisesti lähtee siitä periaatteesta, että valmiista kristillisestä elämännäkemyksestä syntyvä taide kuuluu samaan kategoriaan tendenssi-, propaganda ja harrastajataide, se aniharvoin voi saada yhtä asiallista tai objektiivista vastaanottoa kuin muu taiteellinen toiminta. Ja kuitenkin tämä "muu taide" on lopulta yhtä lailla sidottu yhteiskunnalliseen, poliittiseen tai ei-uskonnolliseen näkemykseen.

Selvittääkseni väitettäni otan aivan tuoreen, tämänviikkoisen esimerkin: Olen juuri ohjannut Jyväskylään Lauri Leskisen näytelmän Minnan aika, joka käsittelee Minna Canthin elämää. Se sai kaupungin pääkriitikolta jokseenkin nuivan, väheksyvän kritiikin, jossa oli erityisen huomionarvoista se, että teoksen keskeistä sisältöä ei sanallakaan mainittu arvioinnissa, nimittäin sitä, että Canthin voimakkaan yhteiskunnallisen kirjoittamisen, hänen elämänskatsomuksensa syvin tausta oli tutustuminen Tuomas Kempiläisen teokseen Kristuksen seuraamisesta ja myöhemmällä iällä sattunut oman lapsen kuolema, josta alkoi hänen syventynyt seestymisen aikansa. Tämä sisältö – joka ei voinut jäädä älykkäältä havaitsematta – oli aivan ilmeisesti Canthin kohdalta arvioitsijalle uusi näkökulma, jonka painottaminen sai hänet vierastamaan koko teosta ja väittämään, että se oli vain juhlapuhemainen speaktaakkeli, jossa ei ole näkökulmaa.

Tällä tavalla siis taistelu siitä, onko taide uskon tulkki vai häiritsijä, on edelleen selkeästi käynnissä ja rintamalinjat ovat suurelta osin jähmettyneet 1960-luvun puolivälistä alkaen rakennettuihin asemiin: tarkoitan tietenkin tuolloin alkanutta ateistisesta sosialismista innoituksensa saanutta radikalismia. Se vei mukanaan suuren joukon lahjakasta nuorisoa, joka nyt alkaa olla vahvoissa asemissa olevaa viisikymppisten sukupolvea. Varsin suuri osa kriitikoista ja taiteenharjoittajista on yhä sidoksissa – tavalla tai toisella tähän ihannoituun 60-lukulaiseen elämänskatsomukseen ja toveripiiriin. Siksi hyvin monet pitävät otsikon kysymystä täysin tarpeettomana, jopa niin, että taiteen keskeisen sisällön tulisi olla uskon ns. totuuksien lopullinen kaataminen – muuan fundamentalismin laji sekin. Tieteelliseksi väitetyn Marxilta ja Brechtiltä innoituksensa saaneen näkemyksen mukaanhan toisinajattelevien totuudet on asetettava kyseenalaisiksi, omaan totuuteen on uskottava ja sitä aseena käyttäen on pyrittävä alistamaan kaikki muut tuta totuutta tunnustamaan. Uskonnollisen näkemyksen levittäminen on ikävä kyllä parituhatuotisen historian valossa ollut usein samankaltaista; uskonsofia on käyty ja käydään yhä – meidän sivistyneeksi sanotussa Euroopassammekin. Ne, jotka yhä vielä lähtevät siitä, että meidän ja vain meidän uskontomme on se ainoa oikea ja se on kerrottava ja opetettava

kaikille maailman kansoille, tekevät sen useimmiten jo varsin nöyryin mielin ja oman erehtymisensä mahdollisuuden tunnustaen.

Taiteelle sen sijaan on sallittu tietynasteinen vapaus, voi valita sitoutuuko enemmän tieteelliseen vai uskonnolliseen näkemykseen vai yrittääkö pysyä kokonaan sitoutumatta. Siksi kai taiteen lopputuloksetkin ovat erinomaisen kirjavina, myös toisilleen täysin vastakkaisia, vaikka totuuteen tai ainakin rehellisyyteen pyrkimisestä paljon puhutaankin. Jos tässä minun sijastani olisi puhumassa esim. Jouko Turkka, ainakin puheen muoto, mutta varmasti myös sisältö olisi kovin erilainen kuin se, minkä nyt kuulette. Ja voin vakuuttaa teille, että hän, kuten minäkin, yrittää sinnikkäästi puhua totta. Mutta tieteellinen kuten taiteellinenkin totuuden etsintä on lopulta vain meidän itsekunkin vaivalloista hapuiluamme kohti jotakin, joka koko ajan pakenee edestämme, jää salaisuudeksi, vaihtaa muotoaan. Mitä pitemmälle mennään fysiikassa, sitä enemmän se lähestyy metafysiikkaa ja filosofiaa ja lopulta uskontoa, mitä syvemmälle mennään taiteessa ihmisen fyysisestä maailmasta, realismista, sitä lähemmäksi tullaan henkistä ja lopulta hengellistä todellisuutta, jos tekijät vain sen olemassaolon myöntävät. Oikeastaan ihmettelen taiteilijaa joka pystyy olemaan täysi materialisti, minusta se on jo ajatuksena mahdoton. Ei voi tehdä yhtään esitystä törmäämättä päivittäin myös ns. henkimaailman asioihin, joilla ei ole näkyväistä muotoa. Eikä niistä ole suurta harppausta hengellisen maailman pohdintaan. Kyse on vain näkökulmasta, jälleen taiteenharjoittaja on paremmin kouliintunut tähän ihmisen näkökulmaan, teologien ajattelun keskipiste on kai sitten jumaluuden olemus, en oikein tiedä.

Jos nyt siis ajatellaan taidetta metrin mittaiseksi pölkyksi, jonka toisessa päässä on uskoa häiritsevä laji ja toisessa uskoa tulkitseva laji, moni varmaan väittää, että suurin osa nykyaikaista taidetta edustaa sitä häiritsevää päätä ja vain jotkut harvat kirkkotaiteilijat sitä toista, positiivisesti uskoa tulkitsevaa lajia. Mutta näin yksinkertainen ei asia kuitenkaan ole: esim. Turkan ohjaamasta Nummisuutareista kirjoitettiin "pietisti synnin alhossa" ja Kain Tapperin alttariveistoksesta väi-

tettiin, että sen mukana päästettiin itse piru kirkkoon. Tässä juuri näkyy taiteen jonkinasteisen vapauden erityinen tulos: koskaan ei voi olla varma, miten yleisö kokee teoksen, häiritseväenä vai tukevana, vai kenties vain merkityksettömänä ajantappamisena. Kun mennään kirkkoon, voi jokseenkin suurella varmuudella sanoa, kuten Leskinen Minna-näytelmässään: "papit piti tasasia saarnoja, ei ne pahemmin säikytelleet". – Epävarmuudessa, yllätyksellisyydessä, arvaamattomuudessa on taiteen suuri ja syvä merkitys, se voi parhaimmillaan estää ihmisen ajautumisen henkisen kehittymättömyyden, pysähtyneisyyden tilaan, se voi pitää ihmisen valppaana, se pakottaa hänet myös valitsemaan ja elämän valintojen vaihtoehtojen määrä on valtavan suuri. Sillä tuo taiteen pölkky ei olekaan vain metrin, vaan elämän pituinen. Melkein kaikki mitä ympärillämme näemme, kuulemme ja muuten aistimme, on jollakin tavalla tekemisissä myös taiteellisen, esteettisen ja uskonnollisen kokemisen kanssa. Värit, muodot, valot, äänet, puhuttu, kirjoitettu ja kuultu sana ovat ihmisen jokapäiväistä kokemusta. Jonkinasteiselta taiteellisten vaikutelmien saamiselta ihminen ei siis voi välttyä. Niihin on siis jokaisen myös jollakin tavalla suhtauduttava. Useimmat meistä ovat jokseenkin valmistautumattomia, oppimattomia suhtautuessaan näihin ärsykeisiin, erityisesti silloin kun on kyse pitkälle eriytyneestä ammatillisesta taiteellisesta tuotteesta. Ja kuitenkin varsinkin viihteen ja joukkoviestinnän ärsykkeet lisääntyvät vuosi vuodelta. Tästä syystä me kaikki tarvitsisimme lisää opastusta taiteen vastaanottamisessa. Tietämättömyys, ennakkoluuloisuus ja vain pinnallinen vastaanottokyky ovat meitä alituisesti vaanimassa.

Minusta on yhtä kaikki kristillisempää olla tuomitsematta taidetta kuin olla alati käymässä sen kimppuun. On ihan hyvä syy antaa arvoa niille taiteenharjoittajille, jotka häiritsevät uskovien uskoa, koska juuri sillä häirinnällä saattaa olla ratkaiseva eteenpäin vievä vaikutus ihmisen kehitykseen. Mutta erinomaisen suuri syy on antaa arvoa myös sille taiteelle, joka on heikkoa uskoamme tukemassa. Se voi pelastaa monen ihmisen elämän ja vielä useammille se lisää uskoa, toivoa ja rakkautta, jota ei näytä olevan ainakaan liikaa tässä maailmassa.

Koska varsinkin suomalaisessa televisiotuotannossa on viime vuosina ollut vallitsemassa näkemys, jossa on korostettu ihmisen ja yhteiskunnan arvojen särkymistä, uskonnottomuutta, rakkaudettomuutta ja toivottomuutta, olen omalta osaltani pyrkinyt tuomaan esille näkemyksiä, joissa myös positiiviset voimat ovat esillä. Suomalainen todellisuus näyttää meikäläisen tv- ja elokuvatuotannon ja usein teatterinkin läpi katsottuna siltä, että elämä Suomessa on aina sateista, tuulista, rumaa, rikkinäistä ja epätoivoista. Mutta kun olen tällaisten todella pitkien ja masentavienkin sadekausien jälkeen päässyt nousemaan lentokoneella pilvien yläpuolelle, olen voinut tehdä yksinkertaisen havainnon: aurinko paistaa aina – joskus se on pilvien peittämä, joskus maapallon toisella puolella, mutta paistamasta se ei ole vielä koskaan lakannut. Tästä olen ymmärtänyt, että näin on myös koko elämän laita: valo ja takana oleva suuri rakkauden voima ovat aina olemassa, vaikkei vähäinen ja heikko tajuntamme aina niitä havaitse. Siksi pitää korjata niitä ”totuuksia”, joita meille päivittäin julkisesti tarjotaan, muuten annamme kanssaihmisillemme ja mikä pahinta, lapsillemme, väärän ja vajavaisen todistuksen elämästä.

Lopultakin niin tiede, taide kuin uskontokin sekä tulkitsevat että häiritsevät tätä uskomattoman kauniisti luotua maailmaa, kukin omista näkökulmistaan. Miksi siis tuomitsisimme toistemme työn tuloksia, kun ne joka tapauksessa ovat kovin avuttomia ja haparoivia yrityksiä itse tutkimisen ja tulkitsemisen kohteeseen verrattuna: tähän näkyvään ja varsinkin näkymättömän todellisuuteen. Me olemme vain Luojan pieniä kusiaisia niin kuin muuan näytelmäkirjailija asian ilmaisee. Valoon meidän tulisi tietysti pyrkiä.

Mutta kun katsoo ja yrittää tulkita kaikkea sitä pahinta, mitä tällä kauhealla vuosisadalla on tapahtunut ja tapahtuu Auschwitzissa, Karjalan kannaksella tai Sarajevossa, miten vaikeaa on joskus uskoa, että se valo on yhä olemassa.

2. KANAVA: USKO JA POLITIIKKA

Avauspuheenvuoro

Eduskunnan I varapuhemies Saara-Maria Paakkinen

Suomen kansanedustuslaitoksen historiaa on kirjoitettuna monen sadan vuoden ajalta. Kirkon, piispojen ja papiston vaikutus näkyy väkevänä. Ruotsin vallan aikaisten säätyvaltiopäivien ajasta on tultu itsenäisen Suomen kansanvaltaiseen eduskuntaan.

Suomen hallitusmuodossa sanotaan, että ”valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta.” Kirkkoa ei mainita hallitusmuodossa yhteiskunnallisena päätöksentekijänä. Suuri enemmistö päätöksentekijöistä eduskunnassa tunnustaa kristinuskoa ja kuuluu luterilaiseen kirkkoon sen jäsenenä. Sitä kautta kristinuskolla on kanavia vaikuttaa yhteiskunnassamme tapahtuvaan päätöksentekoon, sen muutosprosesseihin ja suuntauksiin.

Mikko Juva on antanut uskolle kolme vaatimusta kirjassaan ”Aika ajatella, aika uskoa”: Ensinnäkin uskomme on oltava rehellistä. Emme todella voi uskoa mitään sellaista, mitä emme koe oikeaksi. Samalla meidän on alistuttava totuuteen, teki tämä miten kipeää tahansa. Toiseksi uskomme tulee olla rohkea. Se ei saa pelätä tarttua vaikeisiin kysymyksiin ja sen on uskallettava heittää eettiset vaatimukset vahvo-

jen ja vallanpitäjien eikä vain heikkojen ja avuttomien kannettavaksi. Kolmanneksi me tarvitsemme uskon, joka nimenomaan on laupias. Kristinuskon Jumala on aina heikon ihmisen puolella. Hän on heikon ihmisen puolella silloin kun tämä syntisenä ja omantuntonsa syyttämänä pelkää pyhän Jumalan edessä. Ja hän on myös sen heikon ihmisen puolella, jota toinen sortaa ja alistaa.

Kirjan ilmestymisestä on kulunut jo jonkin verran aikaa, mutta sen sanoma ei ole vanhentunut. On kuin kirjoittaja olisi nähnyt tai tiennyt tulevat yhteiskunnalliset vaikeudet ja aloittanut lujan kivijalan rakentamisen heikkojen puolustukselle.

Suomen parlamentaarisessa järjestelmässä hallituksella on toimijan rooli. Hallitus, jonka jäsenistä nyt yksi on ortodoksi, yksi helluntailainen, muut luterilaisia, valmistelee lakiesitykset ja talousarvioesitykset eduskunnalle, joka ne lopullisesti hyväksyy. Viime vuosien kokemuksista tiedämme, että taloudellisen laman nimissä toteutetut leikkaustoimet on lähes pääsääntöisesti kohdistettu heikommassa asemassa oleviin kansalaisiin. Kun näin on, olisi pohdittava miten kirkon olisi pitänyt toimia, jotta tulos olisi ollut toisenlainen, jos olisi haluttu toisenlainen tulos. Miten kirkko olisi voinut kertoa ministereille, että kristinuskon Jumala on aina heikon puolella, myös sen heikon puolella, jota toinen sortaa ja alistaa.

Yksilön uskonelämän hoitaminen on luonnollinen osa kristillistä uskoa, sanoo kirkkoherra Leino Hassinen Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piispainkokouksen toimeksiannosta laatimassaan Aikuiskatekismuksessa ja jatkaa: Mutta uskon rajaaminen miltei yksinomaisesti henkilökohtaiseen uskoon on merkinnyt jumalasuhteen uhkaavaa kapeatumista. Palaaminen laaja-alaisempaan uskontulkintaan on ollut väistämätöntä.

Hassinen näkee tällä vuosisadalla useita merkkejä siirtymisestä kohti suurempaa laaja-alaisuutta ja mainitsee niistä Kotimaa-lehden, setlementtiliikkeen, kirkon yhteiskunnallisen toimikunnan perustamisen,

keskustelun kirkon ja työväenliikkeen välillä ja kristillisen puolueen perustamisen poliittiseen kenttään. Hänen mielestään havahtumista yhteiskunnalliseen vastuuseen seurakunnassa ovat vauhdittaneet monet kirkkojen väliset tapahtumat kuten Luterilaisen Maailmanliiton ja Kirkkojen Maailmanneuvoston yleiskokoukset.

Kirkkojen maailmanneuvosto on toiminut erittäin merkittävällä tavalla ihmisoikeuksien, mielipidevankien, rotusorron vastaisen työn ja väkivallan lopettamisen puolesta. Euroopan kirkkojen konferenssi on mukana ETYK-prosessissa, mitä pidän hyvin tärkeänä. Työstänsä molemmat ovat saaneet tunnustusta.

Leino Hassinen lainaa edellä kertomassani kohdassa juuri Luterilaisen Maailmanliiton yleiskokousta vuodelta 1963. "Uskonvanhurskaus tekee kristityn kykeneväksi elämään maailmassa... Hän ei ärtyisästi hylkää maailmaa, ei halveksi sitä väärän hengellisyyden vallassa eikä säälimättömästi käytä sitä hyväkseen. Hän tietää, että maailma on Jumalan, ja tietää paikkansa siinä Jumalan luomana ja lunastamana olentona."

Koko maailma on Jumalan maailma. Tämä lienee ollut mielessä myös Mikko Juvalla silloin kun hän on esittänyt näkemyksensä kirkosta yhteiskunnan neuvottelupöydässä tasavertaisena osapuolena. "Olipa saarna pidetty maapitäjässä tai valtiollisessa juhlassa, Juvan ajattelun perusrakenne toistuu. Maallinen elämä on Jumalan alue. Tästä periaatteesta nousevat monet suurta huomiota herättäneet kannanotot. Juva puhuu rauhanliikkeestä ja kansainvälisestä oikeudenmukaisuudesta, puolustaa köyhiä ja sorrettuja, arvioi tuomiorovasti Mikko Heikka aikanaan Juvan kirjaa.

Maamme kansanopetus, sosiaalihuolto ja kunnallishallintokin ovat lähtöisin kirkon piiristä. Silloin otettiin paljon vastuuta. Tästä näkökulmasta katsottuna kirkon sektori on kaventunut yhteiskunnan muuttuessa ja kehittyessä. Voimme kysyä, onko kirkko enää mukana ollenkaan vai katsooko se joitakin sellaisia asioita avaimenreiästä, missä sen

pitäisi olla mukana. Pitäisikö olla mukana ollenkaan, pitäisikö olla mukana enemmässä. Pitäisikö avata ovi ja antaa sanomansa vaikuttaa vahvemmin yhteiskunnalliseen päätöksentekoon.

Uskonnolliset asiat ovat alkaneet taas kiinnostaa ihmisiä, sanoi kirkon tutkimuskeskuksen johtaja Harri Heino viime viikolla eräässä lehti-haastattelussa. "Sotien jälkeen alkanut yhteiskunnan sekularisoituminen pysähtyi 1970-luvun puolivälissä. 1980-luvulla lisääntynyt uskonnollisuus suuntautui uusiin henkisiin ja hengellisiin liikkeisiin, mutta lama käänsi kiinnostuksen suunnan kohti kristinuskoa ja kirkkoa, sanoo Heino ja selittää ilmiötä ihmisten turvallisuuden kaipuulla.

Eduskunnassa tämä ilmiö on näkynyt ja kuulunut istuntosalin keskusteluissa. Nyt istuvan eduskunnan keskusteluissa on kristinuskon sanomaa ja Raamatun siteerauksia esiintynyt varsin usein, useammin kuin ennen minun aikanani vuodesta 1979. Näin on tapahtunut muulloinkin kuin kirkkoa koskevien asioiden yhteydessä.

Kun uskonnolliset asiat ovat alkaneet kiinnostaa ihmisiä, ne halutaan nostaa julkisessakin keskustelussa enemmän esille. Lestadiolaisten vaikutus keskustan vahvoilla alueilla pohjoisessa on koko ajan ollut vahva. Se kulkee suvuittain, kylittäin ja pitäjittäin tämän esivallalle kuuliaisen kansanosan keskuudessa. Körttiläisten piirissä on niinikään paljon eri puolueiden väkeä, kokoomuksen ja keskustan varsinkin. Julistajia niiden piiristä ei nykyeduskuntaan ole noussut mutta kylläkin kansanedustajia, joiden toiminnan perustana on vankka uskonnollinen vakaumus. Kristillisen Liiton lähestymistapa uskonasioiden ja politiikan yhdistämiseen on sitten jo kokonaan toisenlainen.

Keskustelu uskonasioista oli niinikään osa juuri käytyä presidentinvaalikampanjaa. Se kertonee Harri Heinon mainitsemasta uskonnollisuuden lisääntymisestä ja suuntautumisesta juuri kohti kristinuskoa. Presidentti valittiin ensimmäistä kertaa suoralla kansanvaalilla ja kansaa kiinnosti ehdokkaiden uskonnollinen vakaumus.

Se seikka oli ilmiö, että keskusteluun tuli puolin ja toisin ylilyönnin tuntua. Elisabeth Rehnin lausunto Jeesuksesta historiallisena henkilönä kasvatti huikean mielipiteiden vaihdon – heittoja, joita ehdokas itsekään ei malttanut välttää. Suomenmaa-lehden mukaan hän oli kysynyt pisteliäästi, että “kuinka demareista on yhtäkkiä tullut niin hurskaita”. Kampanjapäällikkönsä Uma Aaltosen heittoa kristillisdemokraateista Rehn kehuu nauraen “hyväksi herjaksi”.

Siinä oli jotain joka satutti. Kenenkään uskonnollista vakaumusta ei pidä herjata, eikä kutsua herjaksi. Kristillisen työväenliikkeen jäsenet saattoivat panna sen pahakseen. Myös muista jäsenkirjademareista valtaosa kuuluu kirkkoon, kannattajakunnasta ehkä vielä enemmän ja heitäkin tuo heitto saattoi koskettaa.

Vuosisadan alkupuolella kristillisen työväenliikkeen naiset, äidit kantivat suurta huolta siitä, että isät ryyppäävät. Hyvinvointi ja raittius kuuluivat yhteen. Vasemmistolainen kristillisyyks on herkimmin pyrkinyt tunnistamaan hätää ja olemaan heikomman puolella. Kristinuskon Jumala on heikon puolella. Veljeysliikkeellä, rauhanliikkeellä ja solidaarisuusliikkeellä on juuret syvällä työväenliikkeessä ja syvällä kristinuskossa. Kun kirkko toteuttaa Kristuksen ajatuksia rauhan tekemisestä, sen on itsekin oltava mukana, siinä yksi lähtöajatus.

Kristinuskko on osa suomalaisen yhteiskunnan kokonaisuutta, osa mosaiikkia, jos joku osa puuttuu, mosaiikki ei ole ehjä.

Viime aikoina on kirkon taholta alkanut kuulua puheenvuoroja, joissa minä kuulen vahvan yhteiskuntakriittisen äänen. Mielestäni se on juuri nyt paikallaan ja tärkeätä. Markkinatalouden nimiin vannovat ja ehkä jonkinlaiseen uusliberalismiin ryntäävät voimat tarvitsevat tiellensä ihmisiä, jotka pysäyttävät ne tai heidät ajattelemaan toimiansa vaikutuksia. Juhani Veikkolan ja Mikko Heikan puheenvuorot ovat olleet tällaisia. He ovat nostaneet esiin hätähuudon leikkausten ja rakenteinen purkamisen vuoksi.

Jonkun on puolustettava heikkoja. Kun vallanpitäjät eivät näe tai halua nähdä päätöstensä vaikutuksia ihmisten jokapäiväiseen toimeentuloon ja elämään, kun he eivät kuuntele opposition ääntä, on kirkon miesten ja naisten puheenvuoroissa monen mielestä kansan toivo. Vallanpitäjissä en näe tällä hetkellä heikkojen puolustajia. Päinvastoin jostain on noustu heikkojen puolustajia vastaan syyttämällä kirkkoa politisoimisesta. Jos heikkojen puolustaminen niin tulkitaan, on unohdettu joku osa kristillisestä sanomasta.

2. KANAVA: USKO JA POLITIIKKA

Avauspuheenvuoro

Kansanedustaja Aino Suhola

Ei jossain, vaan tässä on elämä. Ei jotain, vaan kaikkea tätä: maailman hätää, kipua ja kuraa sielujen kaatopaikoilla ja toivon aurinkoa, jota ihminen yhä tuijottaa silmänsä kipeiksi.

Mutta koska ihminen ei tahdo koko sotkua, hän ottaa osan. Palastelee elämän, viiltää sen siivuiksi, rakentaa oman kanavaverkostonsa ja vaeltaa elämässään kaukosäädin kädessään. Tilanteen mukaan orientoituu työkanavalle, harrastuskanavalle, osallistumiskanavalle, uskanavalle...

Ja niin usko voi irrota teoista. Sama suu, joka veisaa ylitystä Herralle voi sivaltaa veljensä verille. Kokonaisuus hämärtyy, pirstaleisuus ek-syttää, ihminen hamuaa turvaa tavaroista ja jää vaeltamaan yksinään yksityisen edunvalvonnan viidakossa.

Minä en valinnut elämään, elämä valitsi minut. Ehkä se on opettanut antautumaan, heittäytymäänkin. Puhun, kun puhun, koko sotkusta, siitäkin, mikä on kipeää, koska elämä on kipu ja kirkkaus. Ja kun puhun rakkaudesta, tarkoitan rakkautta, joka on, koska Jumala on rakkaus.

Viime aikoina olen puhunut erityisen paljon rakkaudesta, koska sitä juuri nyt tarvitsemme. Vallankäytön väsyttämä ihminen ei kestä enää yhtään lakia, hän janoaa evankeliumia. Alamaisuuteen koulutettu kansa huutaa jotakin, joka auttaisi häntä löytämään mahdollisuutensa, itsestään sen ihmeen, jota ulkopuolelta etsii.

Juuri nyt, kun työ viedään, toimeentulo kuristuu, elämä hämärtyy ja ihminen hämmentyy, tarvitsemme rakkautta, rinnalle suostumista enemmän kuin mitään. Tässä murroksessa, jossa tarvitsisimme uutta solidaarisuutta, uutta jakamista, käynnissä on äärimmäisen primitiivinen taistelu viimeisestä leivästä.

Kuinka minä, hallituspuolueen kansanedustaja, joka olen ollut tekemässä tiukkoja säästölakeja, voin häpeämättä puhua rakkaudesta, solidaarisuudesta, jakamisesta, kun ainoa jako, mikä näyttää tapahtuvan on kansan jako kahtia. Kuinka tässä ajassa, jossa on käynnissä kaikkien sota kaikkia vastaan, ajassa, jossa itsekkyyys ja ahneus, ihmisen alhaisimmat vaistot nostavat päätään voin puhua oikeudenmukaisuudesta.

On puhuttava, koska ei voi vaieta. On kuultava sitä, mikä ei näyt, on tunnettava se, mitä järki ja rationaali ajattelu eivät voi kertoa.

Ihminen itse on tärkein instrumenttinsa. Myös yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Tieto on vain väline, ilman aatteita, arvoja, ihanteita se on pahimmillaan tappoväline. Ilman ihmisyyttäni, inhimillisiä ulottuvuuksiani, näkymättömänkin mukaan ottamista en koskaan voi käsitellä elämää. Ja siihen, mitä ei käsitä, ei voi vaikuttaa.

Usko on merkinnyt minulle uskallusta antautua elämälle. Tuska ja kipu tulevat, mutta pelko on viety. Rakkauden kaksoiskäskey antaa minulle tehtävän ja tieto Kristuksen sovitustyöstä saattaa minut armosta osalliseksi.

Politiikassa tarvitaan rakkautta ja armoa. Rakkautta, että jaksaisimme taistella oikeudenmukaisuuden ja elämän kunnioittamisen puolesta,

armon, että uskaltaisimme epäonnistua ja jaksaisimme senkin jälkeen ponnistaa taisteluun paremman huomisen vuoksi.

Minulle usko niin politiikassa kuin elämässä yleensäkin merkitsee palvelemista, tekemistä, työtä ja taistelemista sen puolesta mitä pitää tärkeänä ja minkä uskoo oikeaksi. Tässä uskon ja politiikan syvät ytimet kohtaavat. "Menkää ja tehkää", sanotaan sanassa. Niin myös puolueiden periaateohjelmissa. Tässä myös usko, politiikka ja elämä kohtaavat, sillä "menkää ja tehkää" koskee meitä kaikkia, ei se ole hallituksen yksinoikeus. Eikä se ole yksin käsky, se on myös lupa, mahdollisuus käyttää itseään.

Ei politiikka sinänsä ole likaista ja mahdotonta, ihmiset sitä ovat jos ovat. Siksi ratkaisevaksi nousee ihmisyytemme, sisäinen maailmamme. Jos politiikassa on, niin kuin siinä tulisi olla, itseään suuremmalla asialla, mitään ristiriitaa ei voi syntyä. Politiikka on demokratiaa, puolueet ovat kansanliikkeitä, jotka ovat syntyneet siksi, että ihmisarvoinen elämä voisi toteutua oikeudenmukaisella ja tasavertaisella tavalla. Jos toiminnan lähtökohta on tämä, en usko, että Jumala politiikkaa erityisen pahana pitää.

Pahempaa on se, jos ihminen jakaa itsensä. Uskoo ja puhuu toisin kuin toimii. Koska ihminen on jakamaton kokonaisuus, hän ei voi ehjänä pysyäkseen hiljentää osaa itsestään missään toimintansa vaiheessa. Sisäinen ääni ei ole mikään on-off -juttu. En voi minuuttani särkemättä kytkeä osaa itsestäni pois päältä. Jos yritän nostaa elämän syrjään siksi aikaa, kun hoidan talouden kuntoon, jokin minussa huutaa.

Ratkaisevaa onkin, paljonko meissä on ihmistä. Siksi ei vain politiikan vaan Suomen ja suomalaisten elämän ja kuoleman kysymys on: paljonko meissä on ihmistä, ja millainen ihmisyytemme on? Jos ihmisyyteni on eettisesti kestävästi rakentunut, voin tehdä työtä missä vain – vaikka politiikassa.

Viime aikojen elämässäni kipu ja lohtu ovat merkillisellä tavalla kohtaantuneet juuri uskossa ja politiikassa. Poliitiikassa minun on koko ajan ansaittava arvoni, tehtävä oikeita ja hyviä tekoja, jotta tulisin valituksi ja saisin tehdä työtä, jonka koen tärkeäksi. Koko ajan minua mitataan ja punnitaan ja mitätöidään tekojeni mukaan.

Kun kaiken sen työn, hien ja vaivan, pohdintojen, valintojen, onnistumisten ja epäonnistumisten jälkeen tulen hylätyksi ja olen nahattomana maailmaa vasten, tiedän, että tässä se tapahtuu: tässä ihmisestä tulee kova ja kyyninen. (Ja ihmiset sanovat, että niin, niin sellaisiahan poliitikot ovat.)

Kun kaiken mitätöinnin, halveksunnan, sylkemisen, ihmisarvon ja itsekunnioituksen viemisen jälkeen putoan vuoteelleni Isän käteen, käperryn sikiöasentoon ja sanon: tässä olen, pidä tai pudota, mutta tässä olen, tuomitse minut, mutta älä hylkää, sillä minulla ei ole mitään muuta pakopaikkaa kuin sinun sanomaton laupeutesi, armo koskettaa minuakin.

Elämässä, jossa ostetaan ja myydään kaikkea – myös politiikkaa ja uskoa, on tärkeää tietää, että rakkaus on. Jos rakkaus on minussa, en käytä uskoa politiikan puolesta enkä sitä vastaan. Usko vain lävistää kaiken toiminnan. Siksi se voi olla läsnä kaikissa poliittisissa kansanliikkeissä ja samasta syystä kenelläkään ei ole siihen yksinoikeutta. Se on yhtä mahdoton ajatus kuin se, että joku olisi enemmän uskossa kuin toinen.

Kuitenkin usko on otettu myös aseeksi. En ymmärrä uskoa, joka sallii väärän todistuksen lähimmäisestä, joka käynnistää manööverit, joissa usko poliittisen voiton tavoittelussa otetaan aseeksi tarkoituksena vaikuttaa niihin, joille usko on vakava asia tai joille Jumalaan ja Jeesukseen uskominen merkitsee eniten silloin, kun hän valitsee kansanedustajaansa tai presidenttiään.

Minulle usko on enemmän ruisleipää kuin juhlavehnästä. Työssäni koen, että minisanaista saarnaamista tehokkaammin uskoa voi julista teoilla. Se herättää kunnioitusta niissäkin, jotka vuolas evankelioiminen saa kiemurtelemaan vaivautuneina.

Kun usko ja politiikka liittyvät toisiinsa niin kuin loimi ja kude, syntyy vaate, joka on rakkaus: kaikki se peittää. Se on turvaverkko, joka estää ihmistä putoamasta yhteiskunnan ulkopuolelle.

Mikään ei synny itsestään. Ihmistä siihen tarvitaan ja Jumalan ihmettä. Voimaa ja uskallusta, toivoa ja rohkeutta rakkauden lisäksi. Arjen armoa suoriutujan paahteessa on sen tajuaminen, että kaikkea en voi voimastani ja järjestäni, että satoa ei koskaan tehdä, se saadaan. Tärkein on aina lahjaa.

3. KANAVA: USKO JA TIEDON RAJAT

Alustuspuheenvuoro

Reijo Työrinoja

Kristinuskoon on alusta alkaen liittynyt totuusvaatimus, ts. se on vaatinut tulla kohdatuksi maailmaa ja ihmistä koskevana totuutena. Minkä luonteinen tämä totuusvaade on ja miten se tulisi teologisesti ymmärtää, on kuitenkin suuresti aikojen saatossa vaihdellut. Kun tässä seminaarissa tarkastellaan kysymystä evankeliumista ”julkisena totuutena” ja sen suhteesta länsimaiseen kulttuuriin, ajattelin hahmotella eräitä keskeisiä kehityskulkuja, jotka toivottavasti valaisevat keskustelun kohteena olevien kysymysten luonnetta. Alustukseni on kahtalainen. Aion aluksi ikään kuin nousta aatehistorian yhä rönsyilevämmäksi muotoutuvaa puuta tyvestä kohti latvaa ja sen jälkeen päinvas- taiseen suuntaan latvasta alaspäin.

Länsimaisen kulttuurin keskeisin piirre on ollut tiedon ja sen tavoittelemisen pitäminen itseisarvona. Tämän asenteen juuret ovat antiikin filosofiassa, erityisesti Platonin ja Aristoteleen ajattelussa. Platonille ihmiselämän korkein päämäärä on pyrkimys ikuisten ja muuttumattomien ideoiden intellektuaaliseen katselemiseen, kr. *theoria* (lat. *visio*). Myös Aristoteles piti ihmisen intellektuaalista täydellistymistä, filosofista elämää korkeimpana elämänmuotona ja ihmisen olemuksen mu-

kaisena varsinaisena päämääränä. Hyvin varhaisessa vaiheessa nämä pyrkimykset liitettiin osaksi kristillisen uskon teologista tulkintaa. Kristillisen ajattelun ensimmäisinä vuosisatoina, tai oikeastaan sen yli tuhantena ensimmäisenä vuotena, uskoa ja tietoa ei pidetty toistensa vastakohtina. Päinvastoin kristinuskon ensimmäiset merkittävät teoreettiset ajatusrakennelmat tähtäsivät sen osoittamiseen, että juuri kristinusko, siinä toteutuva ajattelu ja elämä edustaa täydellisimmillään sitä ihannetta, jota suuret pakanafilosofit vain aavistuksenomaisesti tavoittelivat. Esimerkiksi 3. vuosisadan aleksandrialaisen teologian suuret nimet, Clemens ja Origenes, halusivat osoittaa, miten kristillinen elämänmuoto edusti todellista tietoa, *gnosista*, sen ihmiselle korkeimmassa saavutettavissa olevassa muodossa. Siten esimerkiksi Augustinus, jolle teologia oli viisaustiede, ei epäröi pitää kristinuskoa korkeimpana filosofiana.

Usko ymmärrettiin luonnollisen tiedon rajoja laajentavaksi eikä niiden vastaiseksi ajattelun ja toiminnan alueeksi. Tähän tähtäsi Augustinuksen ohjelma, “usko että ymmärtäisit”. Tämä eetos saavutti huippunsa korkeaskolastiikan myötä Tuomas Akvinolaisen ajattelussa. Hänelle Jumala on inhimillisen ymmärryksen ja tahdon mitä suuremmissin kohde, jonka autuaallinen näkeminen, *visio beatifica*, on ihmisen tosi päämäärä, johon hänen koko luonnollinen intellektinsä ja tahdon liikkeensä suuntautuu. “Armo ei kumoa luontoa vaan täydellistää sen”, on usein toistettu tomistinen peruseriaate, joka ilmaisee, miten Jumalaan suuntautuva luontainen intellektuaalinen pyrkimys etsii luonnostaan Hänessä täyttymystään. Tähän liittyi elimellisesti myös käsitys ihmisestä moraalisena olentona. Moraali ja ihmisen yhteisöllinen elämä liittyi kuitenkin tässä ajattelumuodossa juuri ihmisen älylliseen elämään. Hyvä on maailmaan objektiivisesti sisältyvä piirre, joka edeltäksin antaa ihmisen ymmärrykselle ja tahdolle sille kuuluvan suunnan ja järjestyksen.

Inhimillinen ajattelu, sitä ilmaiseva kieli samoin kuin ihmisen toiminta muodostivat elimellisen kokonaisuuden, joka heijasti todellisuuden reaalisia ja objektiivisiksi ajateltuja piirteitä. Maailma ja sitä koskeva

totuus on ihmisille yhteinen. Ymmärrystä ohjaavat käsitteet nousevat luonnostaan tästä kaikille yhteisestä todellisuudesta. Ei ollut mitään subjektiivisia tai persoonallisia totuuksia. Skolastisen teologian projektina on toimia koko olevaisen kattavana kokonaismallina, joka käsittää kaiken Jumalasta luotuihin, enkeleihin, ihmisiin ja järjettömiin luontokappaleisiin.

Uskon ja järjen vastakkain asettelu on siten tyypillisesti ns. uuden ajan ilmiö, sen perusteet alkavat jo kuitenkin hahmottua myöhäiskeskiajalla. Eräät Akvinolaisen jälkeen 1300-luvun alkupuoliskolla vaikuttaneet teologit, ennen kaikkea Johannes Duns Scotus ja William Ockham, kritisoivat hänen ajattelumallinsa keskeisiä perustuksia ja pyrkivät osoittamaan ne kestäättömiksi. He olivat valmiit luopumaan niistä metafyyysisistä lähtökohtaolettamuksista, jotka takasivat tomistisen hankkeen yhtenäisyyden. Tuomaan tietoteoreettinen optimismi rakentui heidän mukaansa virheellisille olettamuksille. Tämän seurauksena käsitys ihmisen intellektuaalisista kyvyistä suuntautua ymmärryksellään kohti Jumalaa muuttuivat pessimistisemmäksi.

Tämä liittyi samalla uudenlaiseen enemmän yksilökeskeiseen hurskaushanteeseen, jossa Jumalan rakastaminen ja ihmisen tahdonelämä yleensäkin tuli keskeisemmäksi. Akvinolaiselle ihminen oli ensisijassa lajiolento, jota kukin yksilö omalla enemmän tai vähemmän vajavaisella tavalla edusti. Myöhäiskeskiajan ajattelijoille käsitys ihmisestä yksilöolentona ja persoonana astuu etusijalle. Akvinolaiselle ilmoituksen varaiset totuudet rakentuivat Jumalaa koskeville järjen totuuksille, jotka ovat kenen tahansa rationaalisen olennon tavoitettavissa. Hänen jälkeensä tulleet hylkäsivät ajatuksen tästä uskon rationaalisesta esias-teesta. Jumalaa koskevat totuudet muodostuvat sen seurauksena ilmoitus-pohjaisiksi ja siten varsinaisessa mielessä uskontotuuksiksi. Näiden totuuksien luonne ymmärretään nyt suppeammin koskevaksi ihmisen luonnollisista päämääristä erillisen, yliluonnollisen päämäärän tavoittamista. Tämä "uusi tie", *via moderna*, merkitsi valtaisaan ajattelun vallankumousta, jonka vaikutukset ulottuvat meidän päiviimme ja ovat

enemmän kuin mikään muu muovanneet länsimaista ajattelua viimeisen 500 vuoden aikana.

Edellä karkein vedoin piirrettyyn aatehistorialliseen luonnokseen liittyy myös reformaatio. Sen keskeiset rakennusaineokset muovattiin juuri myöhäiskeskiajan kriittisessä teologiassa. Myöhäiskeskiajan teologiaa ja uskonnollista elämää hallitsi ajatus salatusta Jumalasta, joka tutkimattomassa tahdossaan ja absoluuttisessa kaikkivallassaan on valinnut luomansa maailman kaikkien mahdollisten maailmojen joukosta sekä asettanut siihen tahtomansa fysikaalisen ja moraalisen järjestyksen. Tämä uudenlainen spiritualiteetti, *devotio moderna*, oli myös reformaation kasvualustana.

Reformaatio yhtyi myöhäiskeskiajan ja renessanssin filosofiseen Aristoteles-kritiikkiin ja terävöitti sitä. Luther tunnetusti piti Aristoteleen vaikutusta juuri teologiaan tuhoisimpana, vaikka hän saattoi muissa suhteissa arvostaa tätä. Reformaation yhtenä keskeisenä pyrkimyksenä oli vapauttaa teologia ja sen omin asia skolastisen filosofian ja metafysiikan rajoittavaksi koetusta perustasta. Samalla tämä merkitsi kuitenkin luonnon, luonnollisen järjen ja uskon alueen erottamista toisistaan. Myös ajattelun alueella siirryttiin kahteen regimenttiin, luonnollisen järjen ja uskon alueeseen, joiden välillä ei ole yhdistävää kokonaisteoriaa. Myös kielen yhtenäisyys ja totuuden ykseys alkoivat väistyä. Filosofian totuus ja teologian totuus, filosofian kieli ja teologian kieli kuuluvat eri alueille. Teologia haluttiin ymmärtää puhtaasti ihmisen pelastuskysymystä palvelevana käytännöllisenä tieteenä eikä koko todellisuuden kattavana selitys- tai tulkintamallina.

Tällä kehityksellä oli epäilemättä runsaasti positiivisia jälkivaikutuksia. Se vapautti inhimillisen ajattelun antiikista periytyvän metafysiikan eräistä keskeisistä rajoituksista ja sai siten ihmisen tarkastelemaan maailmaa ja itseään sen osana aivan uudesta näkökulmasta. Tämä puolestaan mahdollisti aivan uuden tyyppisten käsitteellisten välineiden keksimisen maailman kuvaamiseksi. Se syvensi ihmisen yksilöllistä uskonnollista ja moraalista tietoisuutta ja asetti hänet aivan uudella

tavalla vastuuseen omasta olemassaolostaan ja eettisistä ratkaisuksistaan. Myöhäiskeskiajan ja reformaation poliittisen teologian esittämä kirkko- ja instituutiokritiikki antoi välineet ihmisen sosiaalisen ja kulttuurisen olemassaolon uudelleenmuokkaamiseksi. Kaiken kaikkiaan suunnattomat määrät inhimillistä luovuutta ja kekseliäisyyttä astui kulttuurin näyttämölle näiden muutosten seurauksena.

Tämä luontoon kohdistuvan varsinaisen tieteen ja siihen liittyvän teoreettisen järjen ja ihmisen niin ajallisia päämääriä kuin lopullista päämäärääkin koskevan käytännöllisen järjen ero tulee uuden ajan myötä vallitsevaksi jaoksi. Descartesin myötä ihmisestä tulee maailmaan asetettu autonominen tietoisuus, joka ensin tarkastelee omaa olemassaoloaan ja vasta sen jälkeen itsensä ulkopuolista todellisuutta. Kartesiolainen filosofia ja sen metodinen epäily asetti ihmisen oman tietoisuuden maailman keskukseksi. Kantin ja valistuksen myötä hänestä tulee autonominen rationaalinen ja moraalinen subjekti ja persoona. Uskonto kytketään lopullisesti irti maailmaan koskevasta tosiasioiden tarkastelusta ja siirretään etiikan, arvojen ja normien alueelle.

Keskeistä edellä hahmottamassani aatehistoriallisessa panoraamassa on havaita, että uskonnolliset ja teologiset motiivit ovat itse olleet keskeisesti vaikuttamassa siihen, että keskiajalla vallinnut ajattelumuotojen ja ajatteluvälineiden yhtenäisyys vähitellen hajoaa subjektiivisen tietoisuuden osaksi. Niiden syntyaikana niitä pidettiin ei vain positiivisina, vaan suorastaan välttämättöminä hankkeina. Keskiajan ajattelua pidetään usein virheellisesti perusluonteeltaan dogmaattisena ja auktoriteettivetoisena, mitä se ei suinkaan ollut. Päinvastoin sen käsitystä uskonnollisesta uskosta voisi luonnehtia pohjimmaltaan rationaalisesti ylläpidetyksi uskoksi. Auktoriteettiin vedottiin vain niin sanoaksemme äärimmäisessä intellektuaalisessa hädässä. Kun uskon alue myöhäiskeskiajalla irtautuu järjen alueesta, sen tehtävän perii yhä selvemmin auktoritatiivisesti ylläpidetty usko ja fideistinen näkemys uskosta sisäiseen todellisuuteen kuuluvana subjektiivisena luottamuksena ja turvautumisena Jumalaan ilman objektiivisia kiinnikkeitä maailmaan.

Viime vuosien paljon keskusteltuja filosofisia suuntauksia on postmoderniksi kutsuttu ilmiö, jota voidaan luonnehtia edellä kuvatun ajattelun ja kielen fragmentoitumisprosessin viimeiseksi ja lopulliseksi vaiheeksi. Siinä historia loppuu, kertomuksesta häviää juoni, kielestä logiikka. Sen yksi keskeinen perusajatus on, että inhimillinen ajattelu ja kieli on kokonaan irtautunut siitä, mitä ennen sanalla ”todellisuus” tarkoitettiin. Maailma on ihmisen toiminnan seurauksena artefakti, joka koostuu ihmisen aikaansaamista kulttuurisista olioista. Se on eräänlainen ”virtuaalitodellisuus” kuten tietokonefriikit sanovat. Ajattelulle ja kielelle ei ole mitään siitä itsestään riippumatonta tai pysyvää todellisuutta, jota esimerkiksi ”luonto” ja ”luonnollinen” klassisessa ajattelussa edusti. Kieli ja ajattelu on sekalainen tekstikokoelma, ja kaikki puhe toteutuu tämän massiivisen tekstin sisällä. Post-modernismi hylkää ajatuksen konstruktioista, yrityksen luoda jonkinlaista universaalitulkintaa todellisuudesta. Todellisuus on hajottamista, dekonstruktioita ei kokoamista, konstruktioita. Postmodernismin runollisten metaforien mukana, todellisuus on pelkkiä halkeamia ja säröjä, katkelmia, fragmentteja, ikään kuin postikortteja, kuten Jacques Derrida esittää. Michel Foucaultin mukaan kielellä on tässä suvereeni asema. Kieli nousee jostain aivan muusta kuin siitä mikä on läsnä, se nousee poissaolosta, paikasta josta kukaan ei voi puhua. Se toimii vain kun se puhuu tästä poissaolosta. Tämän poissaolon Foucault liittää Jumalan kuolemaan Jumalan länsimaisessa kulttuurissa, joka on syvästi vaikuttanut kieleen.

Augustinuksen mukaan ihminen kuului sekä ”luonnon kirjaan” (*liber naturae*) sekä ”kirjoitusten kirjaan” (*liber scripturae*). Ihmisestä on ikään kuin kaksi kertomusta; ensimmäinen luonnon kirjassa kerrottu, on hänelle annettu hänestä itsestään riippumatta, kun taas toinen, kirjoitusten kirjassa kerrottu, on sekä Jumalan ja ihmisen oman toiminnan kertomus. Jumala on ollut länsimaisessa kulttuurissa eräänlainen metafyyssinen ”liima”, joka on sitonut kielen merkitykset yhteen, eräänlainen takuu ja symboli siitä, että asiat lopulta sittenkin liittyvät toisiinsa yhdeksi kertomukseksi. Tämä on menetetty. Kun kertomuksella ei ole kirjoittajaa, ei ole myöskään mitään juonta.

Alasdair McIntyre väittää tunnetussa kirjassaan *After Virtue* (1981), että moraalikielen ilmaisut ovat jäänteitä klassisen teismin käytänteistä, jotka ovat menettäneet noiden käytäntöjen tarjoaman kontekstin. Moraalikieli, puhe hyvästä ja oikeasta, sen sanasto ja lauseenmuodotussäännöt ovat jääneet jäljelle, mutta merkitykset ovat kadonneet. Ihmiset kyllä käyttävät ilmaisuja, jotka sisältävät sanoja ”hyvä”, ”paha”, ”oikein”, ”väärin”, mutta niillä ei ole enää yhteistä merkitystä. Moraalikieli formaalisessa merkityksessä on jäljellä, kuitenkin ilman yhteistä sisältöä. McIntyre näkee tämän johtuvan valistuksen jälkeisen autonomisen moraalisen järjen ihanteesta ja sisällöllisen hyveisiin perustuvan moraalin korvautumisesta eettisellä formalismilla. McIntyren teesin voisi analogisesti soveltaa koskemaan uskontoa ja kysyä, onko uuden ajan praktiseen järkeen nojaava, metafysiikasta riisuttu subjektiivinen, puhdas moraalinen uskonto, ilman maailmaa koskevaa tulkintaa, joutunut saman kohtalon uhriksi. Uskonnollisen kielen merkityssuhteiden kadottaessa yhteytensä ihmismielen ulkopuoliseen maailmaan, ja vastaavasti kiinnittyessä yksilön subjektiiviseen, yksityiseen kokemusmaailmaan, voi jäädä jäljelle vain pelkkä uskonnollinen sanasto ja kielioppi ilman sisältöä.

4. KANAVA: USKO JA TALOUSELÄMÄ

Avauspuheenvuoro: Usko ja markkinavoimat

Johtaja, TTL Veli-Matti Kankaanpää

Markkinatalous, markkinavoimat ja hengellinen maailma ja sen läsnäolo julkisena osana taloudessa tuntuu tänä päivänä hyvin vieraalta. On helpompi ajatella jopa toisin päin. Taloudellisia toimintoja pidetään usein ihmisen ahneuden ja epäoikeudenmukaisuuden ilmentyminä. Tänä on helppo kaivaa esiin esimerkkejä pelkästään avaamalla päivän sanomalehden.

Tämän päivän mediapelissä taloussanastoa hallitsee sana “markkinavoimat”, joka yleensä yhdistetään negatiiviseksi, pahaa aiheuttaviksi ja kahleita vaativiksi voimiksi. Presidenttikamppailun viime metreillä varsinkin toinen ehdokkaista leimasi markkinavoimat jopa hyvinvointivaltion vastaisiksi, kansalaista uhkaaviksi voimiksi. Ei ole myöskään kovin kauan siitä, kun valtakunnan talouspolitiikan päättäjät kukin vuoronsa perään ehättivät leimaamaan markkinavoimat kaiken talouspolitiikan rusikoiviksi ahneuden ja muutaman harvan sijoittajan masinoimiksi voimiksi.

Näin ajatellen tuntuu kristillisen totuuden, lähimmäisenrakkauden ja markkinoiden toiminnan sitominen edes ajatuksellisin sitein yksilöllisellä tasolla mahdottomalta, saati sitten julkisesti.

Kirkko on näkyvästi läsnä suomalaisten elämän alkutaipaleella kastejuhlan kautta, samoin suurimman osan myös kirkko siunaa elämän päätyttyä. Näiden välillä ihminen on osa yhteiskuntaa, jossa talouselämän lainalaisuudet, markkinavoimat ovat hyvin lähellä jokaista. Ihminen nukkuu, lomailee, tekee työtä. Syö, juo ja kuluttaa. Rakentaa, valmistaa ja ostaa. Maksaa, tallettaa ja lainaa. Vie, tuo ja velkaantuu. Valuutat vahvistuvat ja heikkenevät, ihmiset köyhtyvät ja rikastuvat, saavat työtä ja joutuvat työttömiksi – ketju on lähestulkoon loputon. Näitä toimia pyörittävät markkinavoimat ja näistä toimista syntyvät markkinat ja talous, jossa ja josta elämme.

Mikä on uskon asema, merkitys ja päämäärä tällä kulutusluottojen, optioiden ja remburssien maailmassa? Voiko näin keskeinen osa ihmisen elämää olla täysin Jumalan selän takana? Voiko talous toimintoineen olla ihmisen ahneuden ja tyytymättömyyden synnyttämä välttämätön pakko, jossa vain käytetään toisia hyväksi, ja johon kaikki ovat kietoutuneet, halusivat sitä tai eivät.

Markkinavoimat on leimattu tämän päivän ilmiöksi. Sana syntyi aikana jolloin edellisen tasavallan aikana syntyneet instituutiot pyrkivät taistelemaan vääjäämättömästi yliarvostetun markan heikkenemistä vastaan. Noin nuori sana markkinamekanismi ei toki ole. Itseasiassa markkinat eivät ole kovinkaan ihmeellisesti muuttuneet siitä, mitä ne olivat tuhansia vuosia sitten. Markkinatalous ei, toisin kuin luullaan, ole valistuksen ajan keksintö. Puhdas markkinatalous itseasiassa, voidaan väittää, ei ole keksintö lainkaan. Markkinatalous on puhtaimmillaan behavioristinen ihmisen käyttäytymisestä nouseva tapa tyydyttää ihmisten tarpeita. Tällaista markkinataloutta itseasiassa pitäisi kutsua nimellä luonnontalous. Kokoamalla ihmisen luonnolliset aidot tarpeet yhteen syntyvät markkinat.

Jos näin on, että markkinatalous syntyy ihmisen aidoista tarpeista, kuinka sitten voimme tuomita tällaisen talousjärjestelmän. Ehkä ajateluamme rajoittaa se, ettei puhdasta markkinataloutta ole historian aikana kovinkaan usein esiintynyt. Suomessa ei markkinataloudessa eletä vielääkään. Kun taloutemme ajautui lamaan ylikuumentuneen luottoexpansion takia, oltiin valmiit syyttämään markkinataloutta hallitsemattomaksi ja itseään korjaamattomaksi, kriisejä ruokkivaksi järjestelmäksi. Olihan tuo rahamarkkinoiden vapautuminen itseasiassa niitä ensimmäisiä puhtaita markkinatalouden piirteitä Suomessa ja koko Länsi-Euroopassa. Tosiasiassa tuon asian voi kääntää toisinkin päin: Luottoexpansioon ajaututtiin siksi, että rahamarkkinoita oli säädelty keinotekoisesti liian kauan. Ihmisillä oli tyydyttämättömiä tarpeita ostaa asuntoja, velkaantua, mikä sitten yhdessä johti ylikuumenemiseen. Samoin devalvointipaineiden kasvaessa syytettiin markkinavoimia, jotka tosiasiassa pelastivat Suomen suuremmalta tuholta. Kansan, ihmisten, markkinoiden tahto toteutui.

Adam Smith puhui markkinoiden näkymättömästä kädestä, joka ohjaa taloutta oikeaan suuntaan. Tämän päivän talousteoriat puhuvat yleisestä tasapainoteoriasta, joka aina silloin tällöin käytännössäkin näyttäisi toimivan. Talous korjaa itsensä tai ajautuu kohti tiettyä tasapainotilaa.

Käytännön todellisuus on kuitenkin usein toinen. Markkinataloudellakin näyttäisi olevan taipumus ajautua kriiseistä toiseen aika ajoin. Sosialistinen sääntelytalouskaan ei näyttänyt pystyvän paljon parempan. Se epäonnistui ihmisten tarpeiden tyydyttämisessä. Onnistuipa vielä siinä sivussa pilaamaan ympäristönkin, kun olisi luullut olevan päinvastoin.

Mikä on sitten sellainen talousjärjestelmä, joka toimisi oikein, välttäisi kriisit ja täyttäisi myös ihmisten oikeudenmukaisuuden tajun? Miksi markkinatalous tai luonnontalous ei johdakaan tai ei voisi johtaa tällaiseen tilaan?

Jos ajatellaan, että ihmisen tarpeet lähtevät ihmisen luonteesta, niin silloinhan myös talous kokonaisuudessaan kuuluu osaan Jumalan luomistytöä. Emmehän pidä mielipidekysymyksenä tai uskonasioina syitä siihen, miksi kasvit heräävät eloon keväällä ja pudottavat lehtensä syksyllä tai miksi ihmiselle tulee kylmä, kun se astuu pakkasella ulos. Jos ihmisen tarpeista lähtevä talous on osa luomistytöä, niin miksei kaikki sitten mene niinkuin sanotaan "putkeen". Varsinkin nyt on näin helppo kysyä, kun Suomi on viimeisen kolmen vuoden ajan nauttinut muuta kuin hyvän puutarhasadon hedelmiä ja leikkisästi voidaan sanoa, että Suomesta on tullut "Raamatun maa" – rikkaat rikastuvat ja köyhät köyhtyvät.

Taloudelliset lainalaisuudet ovat lainalaisuuksia, joiden toiminnasta vastaa ihminen. Ahti Hirvonen kirjoitti tässä taannoin, että talous on auton moottori, mutta ennen kuin se kulkee mihinkään, se tarvitsee ohjaajan. Vaihteet ja pakokaasunpuhdistimet on tarkoitettu helpottamaan ohjaamista ja poistamaan haitallisia vaikutuksia. Ihmisillä on taipumus, ja kuten tiedätte, tekemään hyviä, mutta myös huonoja päätöksiä. Sama ihminen voi toimia oikeudenmukaisesti ja toimia väärin. Suomen taloudelliseen lamaankaan ajautuminen ei ollut mikään sattuma tai markkinataloudesta johtuva tai pikemminkin sen aidoista lainalaisuuksista tai ihmisten aidoista pyyteistä lähtevä – syitä voisi luetella useita, jotka johtuvat pelkästään ihmisen tietämättömyydestä, ihmisen laiminlyönneistä, ihmisen virhearvioinneista ja jopa ihan viisaudestakin. Monet näistä syistä eivät ole edes ihmisen itsensä tai edes Suomen itsensä vaikutettavissa. Koska markkinatalous ja markkinavoimat ovat riippuvaisia ihmisen vapaasta tahdosta, on ihmisillä myös mahdollisuus valita väärin.

Koska ja jos näin on, niin mitä sitten tulisi tehdä? Mitä usko merkitsee yksityiselle taloudenpitäjälle, oli se sitten ihminen tai yritys tai talouspoliitikko? Luoko usko enemmän vaurautta, tekeekö se onnistumisen mahdolliseksi. Tekeekö uskovainen ihminen parempia optiokauppoja vai jääkö devalvaatio pois, kun pääministeri on uskovainen. Voisiko yksilötasolla ihmisen tarpeisiin ja tarpeiden tyydyttämiseen tulla oi-

keudenmukaisuuden vivahde uskon kautta, vähentäisikö se ahneutta, väärintekemisiä ja sitä kautta aiheuttaisi myös koko markkinoilla oikeudenmukaisemman lopputuloksen?

Entä sitten julkisena totuutena: Jos markkinatalouden häiriöt aiheuttavat yksilöiden kieroutuneesta ja epärehellisestä vapaasta tahdosta tai virheistä ja tietämättömyydestä ja niin edelleen, niin tulisiko sitten toimintoja ryhtyä rajoittamaan? Tulisiko "elokuvat kielletty pääsiäisenä" -toimenpiteitä lisätä vai pitäisikö muiltakin kuin presidentiltä vaatia julkista uskovaiseksi tunnustautumista, ennen kuin voidaan valita vastuunalaisiin tehtäviin? Tiedämmehän, että usko eheyttää ihmistä ja auttaa siksi ihmistä tekemään myös työnsä hyvin.

Vai onko ylipäättänsäkään mielekästä ajatella uskoa julkisena totuutena, uskoa, joka on ihmisen sisäinen valinta, tahdon valinta. Aina silloin tällöin kaipaa arkipiispan tai jonkun muun vaikuttajan suusta kannanottoja talouspoliittisiin päätöksiin. Ongelma on vain siinä, että taloudellisessa toiminnassa on usein hyvin vaikea löytää totuutta, joka selviää, jos selviää, usein hyvinkin pitkän ajan kuluttua.

Taloudelliset toiminnot perustuvat enemmän tai vähemmän riskinottoon. Aivan kuten kalliokiipeilijä joutuu uskomaan, että juuri tuo seuraava ulkonema, johon sormeni asetan, pystyy minut kannattamaan, myös taloudenpitäjä joutuu uskomaan tekemäänsä seuraavaan siirtoon, miksei siis voisi myös usko sinänsä olla totuus, jonka pohjalta ponnistetaan. Onko silti vain henkilövalinta eli ihmisen itsensä toimien lähtökohta? Voiko se olla julkisen toiminnan, ihmisyyhteisön taloudellisten transaktioiden, markkinavoimien toiminnan lähtökohta?

4. KANAVA: USKO JA TALOUSELÄMÄ

Avauspuheenvuoro: Talous ja hyvinvointi

Pentti Martiskainen

Aina kun käsitellään laajoja ja moniselitteisiä termejä kuten tässä taloutta ja hyvinvointia, on syytä jotenkin määritellä tai rajata se sisältö mikä ko. termeillä kulloinkin on.

Talouden sisältöä voitaneen kuvata sanoilla tuottaminen, hankkiminen ja kuluttaminen. Näiden toimintojen ympärille rakentunut järjestelmä muodostaa talousjärjestelmämme keskeisimmän osan.

Hyvinvointia voimme määritellä kahdelta taholta: Aineellinen ja henkinen hyvinvointi. Näistä jälkimmäinen tahtoo joskus unohtua ja koko hyvinvoinnin käsite painottuu vaurauteen varakkuuteen ja rikkauteen. Kuitenkin hyvä psyykinen ja fyysinen terveys eli henkinen hyvinvointi kuuluu erottamattomana osana ihmisen hyvinvoinnin kokonaisuuteen. Jo määriteltäessä hyvinvointivaltio valtioksi, jossa on korkea elintaso ja hyvin järjestetty sosiaaliturva, on painotus enemmän materialistisella puolella.

Kun talous ja hyvinvointi liitetään yhteen voidaan todeta talouden pyrkivän luomaan hyvinvointia.

Uskon ja talouden suhdetta ja erityisesti uskon vaikutusta talouteen on vaikea määritellä. Tämä tuli selvästi esille tämän seminaarin pääluennoitsijan Lesslie Newbiginin eilisessä puheessa. Hänen mukaansa valistuksen jälkeisessä modernissa kulttuurissa todellisuus jaetaan kahteen toisistaan erillään olevaan osaan: tosiasioiden maailmaan eli faktoihin ja arvojen ja uskomusten maailmaan (values). Talouteen liittyvissä kysymyksissä päätökset pyritään tekemään puhtaan faktatiedon pohjalta, eikä havaita lainkaan uskon ja muidenkin arvomaailmaan kuuluvien seikkojen mukanaoloa ainaista mukanaoloa kaikissa päätöksissä. Newbigin väitti myös koko talousjärjestelmämme toiminnan perustuvan hyväksikäytölle, tarkoittaen sekä toisten ihmisten että luonnonvarojen itsekästä hyväksikäyttöä. Mikäli tilanne on todella näin, on selvää ettei uskon osuus ole keskeinen talouden ohjauksessa.

Jos tarkastellaan taloutemme tuottaman hyvinvoinnin määrää ja jakautumista, em. väittämä alkaa näyttää hyvin todelta. Hyvinvointihan näyttää keskittyneen kovin harvoille. Tosin Raamatun ja kristinuskon mukainen hyvinvointi ei ole pelkästään materialistista vaan korostaa ja arvostaa henkisen hyvinvoinnin osuutta. Usko kuitenkin luo pohjan tasapainoisemmalle hyvinvointikäsitteelle ja auttaa myös jokaista meitä yksilöinä ja yhteisönä tasapainoisemman hyvinvoinnin saavuttamisessa.

Raamatun sanoman yksi keskeisistä alueista on vastuu lähimmäisistä ja heidän auttamisestaan. Näinollen Raamatun sanomaan perustuva usko auttaa hyvinvoinnin tasaisempaa jakautumista. Pienenä käytännön esimerkkinä voisi olla kirkkojen ja muiden uskonnollisten yhteisöjen suuri osuus paikallisesta vähäosaisten auttamisesta aina maailmanlaajuiseen kehitysaputyöhön saakka yksityisten henkilöiden panoksesta puhumattakaan.

Uskon merkitys talouselämässä ei näytä olevan selkeästi havaittavissa globaalisella ja kokonaisjärjestelmien tasolla. Mikä on sen merkitys talouselämässä mukana olevan yksittäisen ihmisen tasolla.

Lesslie Newbiginin mukaan usko ei voi olla erillinen osa maailmankuvaamme. Käytäntö ei siis noudattele sitä tapahtumien kulkua, jossa teemme kaikki päätöksemme oikeaksi todistetun faktatiedon pohjalta ja valmista päätöstä voimme halutessamme ikäänkuin peilata suhteessa omiin tai vallitseviin arvoihin ja usko tulisi mukaan kuvaan tässä vaiheessa. Oman kokemuksenikin pohjalta käytäntö on toisenlainen. Usko ja muutkin omaksumamme arvot muodostavat sen pohjan ja perustan, jolta hahmotamme maailmaa ympärillämme ja jolle keräämme faktatietoa. Kun sitten teemme päätöksiä ja valintoja vaikuttavat niihin yhtäaikaan sekä arvomme että keräämämme faktatieto. Tämän seurauksena esimerkiksi uskovaisen yritysjohtajan jokaisessa toimessa on mukana hänen uskonsa ja sen vaikutus.

Miten usko sitten vaikuttaa meidän päätöksiimme? Joskus voi näyttää siltä ettei se vaikuta mitenkään eli uskovainen yritysjohtaja tekee aivan samanlaisia päätöksiä kuin kuka muu hyvänsä. Toisaalta on selkeästi tilanteita, joissa päätökset ovat erilaisia. Raamatun sanomaan perustuva usko antaa usein selvästi poikkeavaa näkökulmaa moraalialueeseen, rehellisyyttä, oikeudenmukaisuutta koskevissa kysymyksissä. Lähimmäisen kohtaaminen ja hänen etujensa mahdollinen ristiriita omiemme tai yrityksen etujen kanssa on myös tilanne, jossa usko voi toimia ohjaava voimana ja on auttanut minua ja monia kollegoitani löytämään oikean ratkaisun vaikeassakin paikassa.

Miten usko sitten voi toimia jokapäiväisen elämän keskellä aivan arkipäiväisissä talouselämän kysymyksissä? Eihän Raamatusta voi löytyä kirjallista ohjetta kaikkiin nykypäivän liike-elämän kysymyksiin. Selitys löytyy uskon konkreettisesta sisällöstä. Usko ei ole vain kirjallinen ohjeisto vaan elävä toimiva kokonaisuus. Uskovalla on jatkuva elävä ja toimiva yhteys Jumalaan ja tämä yhteys antaa meille mahdollisuuden toimia oikein kaikissa eteemme tulevilla tilanteilla. Tämän yhteyden konkreettinen muoto on rukous, joka langaton viestimme Jumalan luo.

Onko uskosta sitten hyötyä meille itsellemme, yrityksellemme, alaisillemme tai työtovereillemme? Oma vastaukseni tähän on selkeästi kyllä! Tämän suppean alustuksen puitteissa ei ole mahdollista tuoda esiin käytännön esimerkkejä, mutta omat kokemukseni, palaute esimiehiltäni, työtovereiltani ja alaisiltani puhumattakaan monilukuisen uskoviain kollegoiden joukon kokemuksista osoittavat uskon toimivan.

Yhteenvedonaa palaan vielä uskon osuuteen taloudessa ja hyvinvoinnissa. Koska näyttää siltä että huoli taloutemme perustumisesta itsekkäälle hyväksikäyttöperiaatteelle ja hyvinvointimme entistä epätasaisemmasta jakautumisesta on ainakin jossain määrin perusteltu, olisi meidän pyrittävä löytämään parempia toimintamalleja. Näkemykseni mukaan usko voi hyvin toimia korjaavana voimana, jos se vain otetaan ohjenuoraksi taloudelliseenkin päätöksentekoon, eikä sitä jätetä vain meidän jokaisen henkilökohtaiseksi, mahdollisesti salaiseksi arvoksemme. Näin toimien voimme ottaa askeleen kohti oikeudenmukaisempaa, tasa-arvoisempaa ja lähimmäisen huomioon ottavaa kapitalismia.

Lopetan alustukseni lainauksella Raamatusta: "Oikeasta uskosta on hyötyä kaikkeen" (1. Kirje Timoteukselle, 4. luku, osa jakeesta 8).

4. KANAVA: USKO JA TALOUSELÄMÄ

Tiivistelmä

Lauri Haavisto

“Talouselämä” on käsitteenä yleistävä ja arvoväritteinen. Talouselämä sisältää hyvin heterogeenisen joukon yrityksiä ja elämänilmiöitä ja koko talouselämää koskevat lausumat ovat ongelmallisia. Talouselämä on olemukseltaan samaa kuin muukin elämä: yhtäaikaa osa Jumalan hyvää luomistyötä ja alttiina ihmisen käsissä turmeltumiseen.

Jos talouselämä alkaa vaatia itselleen ylivaltaa, se demonisoituu. Samoin raha voi synnyttää ahneutta, näkökenttämme kaventuu ja arvo-maailmamme köyhtyy. Emme voi palvella yhtäaikaa Jumalaa ja mammonaa.

Vaarana on, että me kristityt pidämme talouselämän ilmiöitä siinä määrin autonomisesti tai omalakisesti toimivina, ettemme uskalla esittää niille kritiikkiämme. Olemme usein unohtaneet profeetallisen tehtävämme. Nytkin talouslaman keskellä rikkaat rikastuvat ja köyhät köyhtyvät emmekä me kristityt ole juurikaan nousseet vastustamaan kehitystä.

“Rakasta lähimmäistäsi niinkuin itseäsi.” Perustuuko toimintamme talouselämän piirissä itsekkyyteen vai toisten palvelemiseen? Ja olem-

meko valmiit jakamaan toiminnan kautta syntyvää aineellista hyvää heikomman lähimmäisen kanssa?

Nousukauden aikana syntyi Suomeenkin paljon yritystoimintaa, jonka ainoana pontimena oli järjestelmän itsekäs rahastaminen. Samoin tehtiin ahneuden ja vallanhalun takia suuriakin virheratkaisuja. Kärsijöinä ovat useimmiten yhteiskuntamme heikoimmat jäsenet – vahvimmat voivat jatkaa entiseen tyyliin. Syntipukkeja ei tarvita, mutta laittomuuteen syyllistyneet on asetettava vastuuseen teoistaan.

Toisaalta talouslama – kuten muutkin talouselämän ilmiöt – voivat palvella Jumalan suunnitelmissa. Lama on pysähdyttänyt ja opettanut monelle meistä paljon.

Newbiginin ajatus markkinataloudesta hyvänä renkinä mutta huonona isäntänä on onnistunut. Newbiginin kritiikissä kiinnitetään huomiota siihen, miten taloudellinen toiminta voi perustua ihmisen ja luonnon hyväksikäyttöön. Lisäksi hyvinvointi on maailmassa epätasaisesti jakautunut ja tilanne kärjistyy edelleen. Meidän kristittyjen on otettava kantaa näissä kysymyksissä; malleja tähän löytyy Raamatusta runsaasti.

Hyvinvointiyhteiskunnassa korostetaan yksilön materiaalista hyvinvointia tavalla, joka on ristiriidassa Raamatun ihmiskäsityksen kanssa. Tarvittaisiin kokonaisvaltaisempaa hyvinvointikäsitettä.

On myönteistä, että monet yritykset ovat viime aikoina ryhtyneet pohtimaan omaa eettistä pohjaansa. Kristittyjen tulisi herättää laajempaa keskustelua talouselämän ja yritystoiminnan eettisistä periaatteista.

Yrityksellä on suuri vastuu palvelukseen ottamistaan työntekijöistä. Keskustelua tästä vastuusta ja sen mukanaantumisesta käytännön ratkaisuihin käydään aivan liian vähän. Myös kirkon tulisi tarkemmin tutkia kristinuskon opetuksen valossa taloudenhoitonsa ja henkilöstöratkaisujensa asianmukaisuutta

5. KANAVA: USKO JA MEDIA

Tiivistelmä

Sirkku Nyström

Onko julkisuudesta tullut kaiken tärkeän mitta? Merkittävät asiat näkyvät tiedotusvälineissä, mikä ei näy eikä kuulu, ei ole merkittävää. Onko näin?

Todellisuudessa tärkeimmät asiat eivät näy julkisuudessa. Siellä ei puhuta elämän tarkoituksesta, mielekkyydestä eikä asioiden merkityksistä. Mediat heijastavat todellisuutta, joka perustuu vahvoihin tosiasioihin. Arvoihin ja uskomuksiin medioissa ei puututa kuin henkilöjuttujen kautta.

Kanava oli koonnut valtaosin kristillisten medioiden toimittajia ja alustusten jälkeen käyty keskustelu oli erittäin antoisa ja korkeatasoinen.

Ensimmäinen alustaja, Helsingin Sanomien päätoimittaja Reetta Meriläinen tarkasteli lehteään monesta kulmasta. Se on maan ja alueensa ykköslehti, jolla on 1,3 miljoonaa lukijaa. Lehti täyttää 105 vuotta ja sillä on vahvat demokratiaa, tasa-arvoa, vapaamielisyyttä ja edistysellisyyttä korostavat juuret.

HS kuvaa suomalaista todellisuutta vallan ja menestyksen näkökulmasta, kuten muutkin mediat. Parhaiten äänensä saavat kuuluviin politiikan ja talouden vallankäyttäjät ja virkamiehet. Tavallista työtä tekevät, tavalliset suomalaiset eivät lehden sivuilla juuri näy. Menestyksen ihannoiti näkyy urheilussa ja kulttuurissa.

Meriläinen kertoi, että lehden sisällä pohditaan tätä dilemmaa: Miksi äänessä ovat aina päättäjät, miksi niin harvoin päätösten kohteet?

Keskustelun aikana Reetta Meriläinen totesi, että lehdessä käydään sisäistä arvokeskustelua liian vähän, yleensä vain silloin kun jokin erityistapaus pakottaa siihen. Kun yhteiskunta yhtä selvemmin jakautuu, lehden pitää päättää kenen puolella se on.

Kirkko näkyy HS:ssa huonosti. Lehdellä on kirkon suuntaan viileä asenne, joka pohjautuu aika lailla historiaan. HS:n mukaan kirkko ja valtio pitäisi erottaa toisistaan. Lehti antaa kyllä tilaa kaikille ajattelusuunnille, mutta kun jotain kirkon kannalta kiinnostavaa tapahtuu, kirkon reaktiota saadaan odottaa yleensä niin kauan, että kiinnostus on jo kadonnut.

Positiivinen poikkeus oli Helsingin piispan, Eero Huovisen heti tullut kommentti ehdotukseen poistaa kriminalisointi perheen täysi-ikäisten jäsenten välisiltä sukupuolisuhteilta. Meriläisen mukaan tämä oli oikea tapa toimia.

Markku Vuorinen vetää Hyvä Sanoma -radiota ja on vapaan kristillisen televisiotoiminnan pioneereja. Hänen mukaansa uskonnollista ohjelmaa pitäisi saada niille kanaville, joita ihmiset muutenkin katsovat ja kuuntelevat. Jos perustetaan vain uskonnolliseen ohjelmaan erikoistuneita kanavia, ne eriytyvät liikaa.

Vuorinen totesi, että Suomen television asenne uskonnollisiin ohjelmiin on jäykkä. Viime vuosikymmenen lopulla Venäjän valtakunnan

verkossa oli enemmän uskonnollista ohjelmaa kuin kristillisen Suomen.

Tilanne on parantumassa, mutta meikäläistä ohjelmatoimintaa haittaa historian painolasti: kaikki on vakavaa ja ankaraa. Hengellinen ohjelma voi olla myös iloista. Se ei kuitenkaan saa olla ylimakeaa, silloin vastaanottaja alkaa epäillä sanoman aitoutta.

Dogmatiikan vs. assistentti Jaana Hallamaa teki perusteellisen analyysin lähinnä Helsingin Sanomien tavasta kirjoittaa uutisia ja kulttuurijuttuja kirkosta ja uskonnollisista yhteisöistä, uskonnosta ja uskosta.

Hallamaan mukaan HS kertoo kirkosta silloin kun se on mielletävissä esineeksi, uudesta rakennuksesta tai teksteileistä. Uskonto kiinnostaa lehteä, jos se on jokin muu kuin kristinusko tai jos jotain tärkeää on kirkolta jäänyt tekemättä.

Usko on uutinen vain mielikuvien tasolla. Julkisuuden henkilön uskoontulo läpäisee iltapäivälehdissä, ei sanomalehdissä.

HS:n kulttuurisivuilla ei ole näkynyt juttuja raamatunkäännöksestä, virsikirjauudistuksesta tai jumalanpalvelusuudistuksesta. Nämä ovat kuitenkin asioita, jotka ovat suomalaisen kulttuurin peruspilareita.

Kulttuurisivuilla näkyy juttuja ortodokseista ja katolisista ihmisistä. Sen sijaan arkinen, harmaa luterilaisuus ei kiinnosta. Julkisesti voi ilmoittaa olevansa ortodoksi, mutta kuka on ylpeä siitä, että on luterilainen.

Hallamaan mukaan todellisuus jakautuu julmasti profaaniin ja uskonnolliseen, julkiseen ja yksityiseen, tavalliseen elämään ja hengelliseen elämään. Uskonnollinen, yksityinen ja hengellinen eivät medioita kiinnosta. Niille kelpaa vain rationaalinen argumentaatio.

Uskonnosta on tullut eräs vapaa-ajan muoto, joka joutuu kilpailemaan ihmisten ajasta kaiken muun kiinnostavan kanssa. Saadakseen harrastajia kaikki vapaa-ajan muodot pyrkivät saamaan julkisuutta ja siinä samassa myllyssä on myös uskonto.

Esityksensä lopussa Jaana Hallamaa puhui kulttuuripapiston paradoksisista. Kulttuuritoimittajat ovat korostetun suvaitsevaisia, avoimia ja kriittisiä. Tähän liittyy halu vaieta uskonto kuoliaaksi. Lopputulos on käänteinen. Se mikä vaietaan alkaa kääntäen hallita.

Kun kristilliseen ajatteluun on kuulunut vahvasti epäonnistumisen ajatus, jonka armo korjaa, niin kulttuurikirjoittajat moittivat kaikkea. Jäljelle on jäänyt epäonnistuminen, vahva moitteen ilmapiiri, jossa tunnustusta saa vain teatteriesitys, joka kuvaa hyvin kaiken kurjuutta. Kirjoittajilla ei ole toivoa armosta eikä pelastuksesta.

Keskustelu velloi kiintoisana ja ajoittain kiivaanakin.

Evankeliumi on ilosanoma, miksi se ei ole uutinen vaan historiaa?

Heikki Hakala totesi, ettei profaani lehti voi suostua sanoman välittäjäksi, silloin se sitoo itsensä ja yksiarvoistaa maailmankuvansa.

Helsingin Sanomilla, televisiolla ja Yleisradiolla on oma tyylinsä käsitellä uskontoa ja se on yleensä niukka ja kriittinen. Myös toimittajien ammattitaidossa on toivomisen varaa. Terminologia on usein päin pieltä, puhutaan siitä miten kirkkoherra kastettiin virkaansa. Maakuntalehdet kirjoittavat asioista huomattavasti valtakunnan medioita avoimemmin ja asiallisemmin.

Suomessa kristillinen viestintä on turhan tummasävyistä, sanoi Jaakko Heinimäki. Kirkon tiedotuskeskuksen suurin saavutus ovat radion hartaushjelmat. Se on oikeastaan väärin, koska KT:n pitäisi toimia uutislähteenä, eikä tuottaa päätyönään hartaushjelmia. Uskonnollinen viestintä mielletään Suomessa lähes aina julistukseksi tai hartaudeksi,

ja se on yksi syy miksi sitä vierotaan. Meiltä puuttuu traditio kirjoittaa uskonnollisista asioista pelkästään mielenkiinnosta kuten muualla tehdään.

Heinimäki sanoi kadehtivansa Newsweek-lehden ja BBC:n uskonnollisia asioita käsitteleviä toimittajia. He voivat tehdä juttuja, joissa käsitellään jotain mielenkiintoista uskonnollista ilmiötä tai vaikkapa raamatuntutkimusta ihan sen oman arvon vuoksi.

Hannu Nyman siirsi keskustelijat pohtimaan kristillisten lehtien tekijöiden ammattitaitoa. Voisiko oman lehden tasoa nostaa? Kuka on määrännyt, että niiden pitää olla harmaita ja tylsiä?

Julkisuuden henkilöiden uskoontulot aiheuttivat reipasta pohdintaa. Käyttääkö media näitä ihmisiä hyväkseen, vai päinvastoin? Paikalla ollut Anne Pohtamo sanoi, että median kanssa joutuu aina tasapainottelemaan ja hän jäisi siitä jo mieluusti eläkkeelle. Sanoman ja asian vuoksi hän suostuu olemaan esillä, ei enää omana itsenään.

Arto Valkeapää totesi, että monesti profaanien lehtien toimittajat tekevätkin parempia ja ymmärrettävämpiä juttuja uskoontulleista.

Alan ammattitoimittajien ongelma on kieli. Jo pelkkä sana evankelioiminen nostaa monella karvat pystyyn.

Ann-Christine Marttinen kaipasi hartausohjelmiin elämän makua. Hän on itse pitänyt suoria aamuhartauksia radion ruotsinkielisellä puolella ja halusi niitä myös suomeksi. Hänen mukaansa hartausohjelman kieli ei saa erottaa sitä muusta elämästä. Jos näin käy, sen sanoma on melkein menetetty.

Eija-Riitta Korhola kiinnitti huomiota hengellisyyden kuvaamiseen medioissa. Hänen mielestään uskonnolliset asiat ovat niin monisyisiä ja monitasoisia, että niiden muokkaaminen niin vaikeaan ja hankalaan välineeseen kuin sanaan vaarantaa itse asian. Kun hengellisyyttä riisu-

taan ja yksinkertaistetaan liikaa, se menettää jotain olennaista ja jutut alkavat toistaa itseään. Ei aina saisi kirjoittaa vain onnistuneista ihmisistä. Jumala rakastaa myös rumia ja arkoja, eikä vain kauniita ja rohkeita.

Keskustelussa pohdittiin myös sitä miten uskonnollista todellisuutta voisi ja pitäisi käsitellä niin, että se on luontevaa. Ettei se muodosta omaa saarekettaan kielen tai välityskanavan takia.

Tapio Aaltonen nosti esimerkiksi radion Hannu Taanilan, joka tietää paljon kirkon ja teologian historiasta ja nykypäivästä, eikä näitä tietojaan salaa. Hänen ohjelmissaan kristillisyys on luontevasti läsnä, vaikka mies muuten nostattaa monelta kristityltä tukan pystyyn.

Lopuksi tehtiin kaksi ehdotusta:

1. Ehdotetaan kirkon tiedonjulkistamispalkintoa Hannu Taanilalle.
2. Kirkon pitäisi saada "puhemies tai -nainen", joka osallistuisi yhteiskunnalliseen keskusteluun pitäen kirkon ääntä ja näkemystä esillä aina kun siihen on tilaisuus. Hänellä pitäisi olla valtuudet reagoida heti.

Nyt ongelma on opillinen oikeaoppisuus. Ennen kuin yksimielisyys on saavutettu, tilanne on mennyt ohi.

Puhemiehen vaihtoehto ovat piispat. Heidän pitäisi sopia asiasta keskenään niin, että aina joku voi vuorokauden sisällä puuttua asioihin. Tärkeintä on reagointi, ei se ollaanko ehdottoman oikeassa.

6. KANAVA: USKO JA USKONNOLLISUUS

Alustuspuheenvuoro

Seppo Rissanen

- * Uskonnollisen ihmisen uusi tuleminen
- * Miten kohtaamme uuden uskonnollisen kulttuurin?

Minulla on jonkin verran varauksellinen asenne annettuun aiheeseen. Jo otsikkomme ”Usko ja uskonnollisuus” tuntuu oudolta, sillä se pitää sisällään, ainakin teoriassa, sen mahdollisuuden, että usko ja uskonnollisuus olisivat erotettavissa ilman toinen toistaan toimeentuleviksi asioiksi. Kristinuskoon kuuluvan uskonnollisen uskon lisäksi voisi siis olla myös sellaista kristillistä uskoa, joka ei olisikaan uskonnollista uskoa. Otsikkoamme selittämään annetut määrittelyt vahvistavat tätä käsitystä ja osoittavat minulle kysymyksen, joka lisää vierauden tunnetta aiheeseen. Minun pitäisi samastua ei-uskonnolliseen kristilliseen kulttuuriin ja miettiä, miten kohdata uuden uskonnollisen ihmisen kulttuuri. Mutta entäpä, jos minä luennoitsijana itse tunnustan olevani uskonnollinen ihminen, jolla on uskonnollinen taipumus, uskonnollisia tarpeita ja viihtyvänä sellaisessa tilanteessa, jossa puhutaan Jumalasta ja iankaikkisuudesta, rukoillaan ja kiitetään Jumalaa! Olenko minä silloin tässä seminaarissa se kohde, johon suhtautumista te muut pohditte?

Mielestäni tämän seminaarin otsikko ilmaisee siis hyvin laajalti teologista ajatteluamme vaivaavan ongelman ja aiheen pohtimisen tärkeyden.

Uskonnoton kristinusko on selvästi vakiinnuttanut asemansa ainakin eurooppalaisessa kristinuskossa. Äskettäin järjestetyssä televisiokeskustelussa evankelista, pastori Kalevi Lehtinen huudahti: "Uskonto saadaan rauhata haudassa!" Tälle toteamukselle löytyy tämän vuosisadan teologiasta vankka perustus. Sen voimakkaita puolestapuhujia ovat olleet niin Karl Barth, Dietrich Bonhoeffer, Harvey Cox kuin monet fundamentalistisesti suuntautuneet ryhmät, vaikka on muistettava, että uskonto-sanalla on näille erilainen merkityssisältö. Yksi tämän ajattelun omaksunut, uskontotieteilijä ja kristityksi tunnustautunut Wilfred Cantwell Smith ilmaisi uskonnottoman jumalauskon ohjelman, uuden aikakauden ("new age") kynnyksellä – kuten hän ajatteli – vaikuttavassa teoksessaan "The Meaning and End of Religion" sanoilla:

"Uskonnon loppu, sen tarkoituksen ja päämäärän klassisessa merkityksessä, siinä mihin se osoittaa ja johtaa, on Jumala. Toisaalta Jumala on uskonnon loppu myös siinä mielessä, että kun hän ilmestyy kerran elävänä edessämme, syvyydessään ja rakkaudessaan ja taipumattomassa totuudessaan, kaikki muu hajoo; tai ainakin uskonnolliset tarvikkeet palaavat niille kuuluvaan ja maailmalliseen paikkaansa ja käsite 'uskonto' on saatettu loppuun. Tämä tapahtuu myös silloin kun taipumaton totuus on vain oppinutta tutkimusta."

Smithin ajatuksissa uskonto oli siis jotakin Jumalasta pois vievää maallista tarvikkeistoa, josta ihminen saattoi kuitenkin vapautua tieteellisen suhtautumisen avulla. Erityisesti tuohon Smithin ajatukseen oppineesta tutkimuksesta uskonnosta vapauttamisen välineenä liittyy olennainen ongelma, sillä tutkimus joutuu torjumaan subjektivismiin ja suhteellistamaan kohteensa muuhun ympäristöön. Kuinka silloin "Jumalan rakastaminen", joka on keskeinen osa ihmisen uskonnollisuutta, olisi enää mahdollista?

Ainakin suomalaisessa luterilaisuudessa kristinuskon sekularisointi on todennäköisesti menestynyt sen barthilaisen ajatuksen varassa, että uskonnollisuus on määritelty ihmisen pyrkimykseksi tavoittaa Jumala. Koska pelastus on kuitenkin yksin armosta, uskonnollisuuden täytyy siis olla oikean uskon vihollinen, ajatellaan. Sekularisaatiosta on näin tullut ikään kuin luonnollisempi kumppani armolle kuin uskonnollisuudesta. Valitettavasti vain Barthin uskonnonkritiikin ja sekularisaation yhdistäminen on “epäpyhä allianssi”, sillä Karl Barth ei pyrkinyt kristinuskon sisällön sekularisoimiseen, mikä oli lähempänä Harvey Coxin ajatusmaailmaa. Kristinuskon sekularisoimisen hyväksymiseen lienee vaikuttanut myös se kritiikki, jonka kristinuskon vastustajat ovat suunnanneet kristinuskon historiaan. Epämieluisista asioista on haluttu vapautua julistamalla ne uskonnollisuuden vaikutuksesta johtuviksi. Uskonnollisuutta on siis pidetty oikean uskon maailmallistumisena, jossa uskontoa käytetään hyväksi maallisiin, esimerkiksi poliittisiin tarkoituksiin.

Sekularisaatio ei kuitenkaan ole aivan harmiton matkakumppani. “Nyky-suomen sanakirja” määrittelee sekularisaation “kristinuskon iäisyysnäkökohdat syrjäyttäväksi, tähän maailmaan kiintyneeksi hengeksi, maailmallisuudeksi”. Pietistisistä sävyistään huolimatta tämä määrittely osoittaa sekularisoitumisen ongelman kristinuskolle. Kuinka Jumalan armo voidaan kokea merkittäväksi todellisuudeksi, jos transsendenssi on hävitetty elämäkokemuksesta ja kulttuurista? Riittääkö Harvey Coxin ajatteluun nojautuva perustelu, että meidän on puhuttava Jumalasta sekularisoituneelle maailmalle sen omista lähtökohdista käsin? Onko armo siirrettävissä jumalasuhteesta pelkästään ihmissuhteisiin ja itsetuntoon liittyväksi asiaksi ja sitäkö moderni ihminen erityisesti kaipaa?

Väitän, että W. C. Smithin ennustama uusi aikakausi on koittanut, mutta kovin toisenlaisena kuin hän arveli. Uskonnollisuuden häviämisen sijaan olemme kokeneet homo religiosuksen voimakkaan takaisin-tulon. Tässä tarvinnee vain viitata juuri käytyyn presidentinvaalikam-

panjaan, astrologiaan ja new age -ilmiöön. Mutta onko kyseessä vain ohimenevä muoti-ilmiö?

En usko sellaisen ajattelun kestävään menestymiseen, joka ei vastaa ihmisten sisäistä kokemusta elämästä ja maailmasta. Mitkään populistiset tarkoituksenmukaisuusnäkökohdat eivät saa sumentaa meitä, sillä asioiden painavuus punnitaan aina lopulta ihmisen subjektiivisessa kokemuksessa. Se hämmennys, joka on aiheutunut New Agen tai idän uskontojen läsnäolosta ja menestymisestä keskellämme osoittaa, että uskonnollisen kokemusmaailman riistäminen ihmisiltä ei ole sopuisuudessa sen kanssa, miten ihminen kokee elämän. Transsendentista ja sakraalista maailmasta luopuva ajattelu kadottaa kosketuksensa ihmisen sisimpään. Kun kuuntelen esimerkiksi islamiin kääntyneiden suomalaisten miesten ja naisten todistuksia, niin sieltä nousee esille hyvin voimakkaasti halu antaa itsensä Jumalan palvelemiseen. Kristillisen teologian kannalta tuntuu omituiselta, etteivät nämä ihmiset voineet kokea tällaista mahdollisuutta luterilaisessa kirkossa. Selitystä on siis etsittävä siitä hengellisestä kokemusmaailmasta, jota viestitämme käytännössä. Se puolestaan heijastaa suhdettamme transsendenttiin.

Omassa seurakunnassani on selkeä esimerkki tästä kirkkoarkkitehtuurista. Meillä on kaksi kirkkoa: yksi keskiaikainen kivikirkko ja toinen moderni kirkko, jossa kuoritila on hävitetty ja alttari tuotu eteen levitetyn seurakunnan lähelle. Keskinäisessä kilpailutilanteessa perinteinen kirkko voittaa aina, kun ihminen tarvitsee kirkkotilaa yksityisen tai yhteisöllisen hengellisen juhlan järjestämistä varten. Kirkkorakennus, joka ei enää ole temppeli, vaan luentosali, ei tuo ihmiselle hänen kaipaamaansa kokemusta pyhästä. Temppelin esikartanoksi se kyllä käy, mutten haluaisi olla pelkästään sen varassa, ilman "kaikkein pyhintä".

Kokemuksen yläpuolelle kristillisessä teologiassa on asetettava se, mitä Raamatussa tästä asiasta kirjoitetaan. Ut:n tutkiminen uskonnollisuuden näkökulmasta voi tuoda esiin monille yllättäviä asioita. Uskontoa ja hurskautta merkitseviä sanoja (eusebeia, theosebeia, eula-

beia, deisidaimonia, hosios ja threskeia) esiintyy ainakin 44 kertaa. Lukuunottamatta tapauksia, joissa varoitetaan uskonnon väärinkäytöstä, noilla käsitteillä tarkoitetaan myönteistä, tavoiteltavaa asiaa.

Näin esim. 1. Tim. 4:7

“Harjoita itseäsi oikeaan uskoon.”

tai Jaak. 1:27

“Puhdasta, Jumalan ja Isän silmissä tahratonta palvelusta on huolehtia orvoista ja leskistä, kun he ovat ahdingossa.”

On hyvin valitettavaa, että käsitteet “uskonto” ja “hurskaus” on Raamatussa ja suomen kielestä poiketen yhdistetty nykyaikaisessa teologisessa kielessämme tarkoittamaan jotakin kielteistä. Ja kuitenkin pappien pitäisi pystyä saarnaamaan myönteisellä tavalla mm. “hurskaasta Simeonista”. Ristiriita Raamatun kielen ja saarnan välillä tällaisen keskeisen käsitteen kohdalla ei voi olla kovin luonnollinen.

Yhtenä vaikuttavana syynä uskonto-käsitteen karsastamiseen lienee ollut mukautuminen siihen tieteellisenä pidettyyn ajatteluun, että kaikki elämän suuret mysteerit voidaan selittää rationaalisesti ja että ihmisestä tämän myötä poistuu tarve uskonnolliseen selitykseen ja kokemusmaailmaan. Mielestäni teologialla ei ole mitään syytä hyökätä ihmisen rationaalisuutta vastaan. Päin vastoin, nimenomaan teologialla on kirkossa erityisenä tehtävänä varjella rationaalisuuden säilymistä uskonnollisessa elämässä. Se ei kuitenkaan saa johtaa mysteerin kieltämiseen. Väitän jopa, että yksi syy rationaalisen maailman kieltävien uskonnollisten liikkeiden menestymiseen löytyy tästä teologian sekularisoitumisesta. Samalla teologian käy niin kuin muunkin uskonnollisen kokemusmaailman kieltävän ajattelun: se köyhtyy sisäiseltä voimaltaan ja muuttuu ihmisille merkityksettömäksi.

Lesslie Newbiginin on mielestäni aiheellisesti todennut, että ajatus sekulaarista yhteiskunnasta on itseasiassa myytti, joka sokaisee todelli-

suudelta ja synnyttää vastaliikkeitä, jotka hylkävät myös valistuksen ansiot sen illuusioiden myötä. Hän varoittaa kirjassaan "The Gospel in a Pluralist Society":

"Monet kristityt ovat hyväksyneet kritiikittömästi aatteen sekulaarista yhteiskunnasta, koska se näytti tarjoavan kirkolle mahdollisuuden rauhalliseen rinnakkaineloon väärin jumalien kanssa, mukavaan konkordaattiin Jahven ja baalien kanssa. Mutta lupaus on kuviteltu."

Muualla Länsi-Euroopassa on jo havahduttu siihen, että uskonnon desakralisointi on johtanut kirkon kyvyttömyyteen kohdata oman kulttuurimme ulkopuolelta tulevia ihmisiä. Siirtotyöläisten ja pakolaisten saavuttua tärkeimpänä asiana kirkossa pidettiin vastaamista näiden ihmisten elämän sosiaaliseen tilanteeseen. Erityisesti varoitettiin evankelioimisesta. Tällöin ei kuitenkaan paljoa ajateltu sitä, mitä nämä ihmiset halusivat, vaikka näin luultiin. Monelle on tullut aikamoisena yllätyksenä se, ettei esimerkiksi muslimi koe kristillisen kirkon pappia vihollisenaan, vaan Jumalan ihmisenä, jonka kanssa hän voi puhua elämänsä tärkeimmästä asiasta: uskonnosta. Vain pappi voi ymmärtää rukouksen tai pukeutumissääntöjen merkityksen uskonnollisen ihmisen identiteetille, vaikka hän olisikin eri mieltä niistä. Useimmat tuntemistani muslimeista yhä uskovat, että papit ovat uskonnollisia, koska Koraanissa niin sanotaan, ja toivon, ettei tämän asian todellinen laita heille aivan vielä selviäisi.

Epäkohdan esiintuominen vaatii esittäjältään tietysti myös jonkinlaista korjausohjelmaa. En kuitenkaan esitä antiteesiä, sillä mielestäni meidän on turha kieltää sitä historiallista teologista kehitystä, joka on tapahtunut. Sen sijaan ajattelen, että on muistutettava laiminlyödyistä ja unohdetuista asioista, jotka olennaisesti kuuluvat kristilliseen uskoon ja elämään.

1. Uskonto, myös kristinusko, ilmaisee sisältönsä symbolien ja metaforien välityksellä. Uskonnollisella ilmaisulla on siten oma kielensä. Symbolit eivät saa olla meille mielenkiintoisia vain suhteessaan histo-

rialliseen synty-ympäristöönsä, vaan niiden tulee olla elävässä käytössä. Symbolien avulla ihminen selittää ja tulkitsee maailmaa itselleen ja toisille. Symboleiden käyttöön kuuluu olennaisesti meditaatio ja liturgia, siksi niille on annettava niille kuuluva asema sekä julkisessa että yksityisessä jumalanpalveluksessa. Julistuksen ja sielunhoidon kielen pitää olla ajanmukaista, mutta siitä ei tule poistaa uskonnollisia symboleita eikä metaforaa, sillä silloin puhe ei enää voi olla uskonnollista. Iankaikkisuutta ei voi tavoittaa ilman metaforaa. Karl Barthiin liittyen sanoisin, että kirkko tarvitsee Jumalan kieltä siitäkin huolimatta, että sitä moitittaisiin "Kaanaan kieleksi".

2. Kirkon usko ja kieli on sidoksissa Raamattuun. Siksi Raamattua ei pidä köyhdyttää pelkäksi historialliseksi dokumentiksi. Se on uskallettava kokea Jumalan sanana, jonka kanssa ihminen elää ja kokee suhteensa Jumalaan. Tällä en tarkoita Raamatun muuntamista legalistiseksi kasuistiikan lähdekirjaksi enkä fundamentalismin suosimista, vaan sen käyttöä siinä tarkoituksessa, jota varten se on olemassa. Kristillinen usko ilmaistaan Raamatun tekstien ja muiden kirkollisten pyhien tekstien avulla. Niitä on käytettävä uskonnollisen kokemusmaailman välineinä.

3. "Me tunnustamme, että meidän uskomme pyhä salaisuus on suuri: Hän ilmeistyi ihmisruumiissa, hänet julistettiin vanhurskaaksi Hengen voimasta, enkelit saivat hänet nähdä, hänestä saarnattiin kansoille, häneen uskottiin maailmassa, hänet korotettiin kirkkauteen." 1. Tim. 3:16

Kirjallisuutta:

Barth, Karl Dogmatik im Grundri

Cox, Harvey The Secular City

Novum Testamentum Craece

Nykysuomen sanakirja

Pyhä Raamattu (1992)

Smith, Wilfred Cantwell The Meaning and End of Religion

6. KANAVA: USKO JA USKONNOLLISUUS

Taustamateriaali

Lawrence Osborn: The Church and the challenge of the New Age. (in: The Gospel as Public Truth. Applying the Gospel in the modern world. Bishop Lesslie Newbigin and others. London 1992, 12–14)

KIRKKO JA NEW AGE -HAASTE

Materialismi on out, spiritualismi in.

Vuosikymmeniä ihmisen spirituaalinen dimensio on suruttomasti painettu taka-alalle sekularismin ja materialismin ollessa vallalla. Kuitenkin lähestyessämme vuosituhannen loppua läntinen kulttuuri on kokemassa muutoksen. Miljoonat miehet ja naiset ovat tulossa tietoisiksi satuttavasta spirituaalisesta tyhjyydestä, jolla nykyaika on heidät täyttänyt.

Monet ovat etsimässä erilaisia teitä täyttääkseen tuon tyhjyyden, esim. monimutkaisilla vaihtoehtoterapioilla, psykoterapioilla ja henkisillä opeilla, jotka kulkevat termillä "New Age" (NA). Jos tämä muutos olisi tapahtunut vuosisata sitten, olisimme saattaneet odottaa monien näiden ihmisten etsivän spirituaalista tyydytystä kristillisistä kirkkoista. Olisimme tervehtineet sitä herätyksenä. Nyt NA on aiheuttanut vastaisia mutta vastakkaisia reaktioita eri tahoilla kirkossa. Muutamat henkilöt pitävät NA:ta mahdollisena pelastajana kuolevalle kristinuskolle

uskoen, että se voi puhalttaa uutta elämää vanhoihin käytäntöihin ja antaa uutta merkitystä uskollemme sijoittamalla kristinusko laajempaan uskojenväliseen (inter-faith) kontekstiin.

He perustelevat tätä sillä, että kristillisyyden todellinen sydän on mystinen kokemus ja että traditionaaliset kristilliset uskonkäsitykset, kuten neitseestäsyntyminen ja fyysinen ruumiin ylösnousemus olisivat ennemminkin tulkintoja, jotka olisivat sidoksissa erityisesti tiettyyn kulttuuriin. Siksi kristinuskosta näin tulisi oikeutettu, mutta vain eräs paikallinen tapa ilmaista ihmiskunnan universaalinen spirituaalisuus. Toisaalta moni konservatiivinen kristitty pitää NA:ta saatanaalisena salaliittona, nähden sen mitä suuremmassa määrin turmeltuneeksi ilmiöksi, joka pilaa kaiken ja jokaisen johon se liittyy.

Nämä henkilöt syyttävät NA:ta salahankkeesta, jonka tarkoituksena olisi perustaa maailmanhallitus, mikä vaiheittain tukahduttaisi kristinuskon ja juutalaisuuden.

Nämä molemmat reaktiot eri tavoin pettävät kristillisen evankeliumin. NA pettää evankeliumin kontekstualisoimalla sen pois. Siksi NA:n kannattajat ovat lopettaneet tulkitsemasta evankeliumia uudelleen NA:n termeillä; tästä seuraa, ettei jäljelle jää mitään sellaisia Hyviä uutisia, joita ei voisi löytää myös hindulaisuudesta, buddhalaisuudesta tai teosofiasta.

Saatanallisen salaliiton teoreetikot puolestaan pettävät sekä evankeliumin että NA:n ohjaamalla NA:n kannattajat evankeliumin ulottumattomiin. Kompromissien pelko johtaa heidät julistamaan evankeliumia sillä tavalla, että NA:n kannattajat yksinkertaisesti eivät voi siitä kuulla evankeliumia. Kuinka meidän sitten tulee oikein levittää evankeliumia NA:n kannattajille? Mitä NA:n kannattajiin suuntautuvan luotettavan kristillisen mission tulisi pitää sisällään?

Osa haasteesta, jonka NA esittää kristityille, sisältää sen tajuamisen, että NA:n vahvaan olemassaoloon sisältyy syyte, joka kohdistuu kris-

tinuskoon. NA:n kannattajat ovat suuressa määrin tyytymättömiä sekulaarin kulttuurin materialismiin ja ovat erityisesti niitä ihmisiä, joita kristinuskon tulisi vetää puoleensa. Muutamat selittäjät yrittävät taitavasti sivuuttaa tämän ongelman suosittelemalla vastaukseksi, että NA:n kannattajat eivät koskaan ole kuulleet evankeliumia – mutta tämä näkemys ei perustu NA:n kannattajien keskuudessa tehtyihin kartoituksiin.

Päin vastoin niistä ilmenee, että enemmän kuin 2/3 kaikista NA:n kannattajista on yrittänyt yhteyttä kirkkoon ja siten ovat tarvinneet kirkkoa. Monet ovat institutionaalisen kirkon tekemät virheet ja meidän on tunnustettava, että kristittyinä myös meissä on jotain syytä siihen, että tilanne on tällainen.

Erityisesti meidän on huomattava se tietty alue, jonne kirkot ovat suostuneet menemään jälkivalistuksen sekulaarissa kulttuurissa. NA:n kannattajat tekevät havaintoja kristinuskosta ja näkevät siinä saman rationalismin ja materialismin, jonka he kohtasivat myös sekulaarissa kulttuurissa. He näkevät kristittyjä, jotka ovat hämillään kristilliseen uskoon ja vakaumukseen sisältyvistä yliluonnollisista aspekteista. He huomaavat kristillisiä instituutioita, joista heijastuvat sekulaarien instituutioiden vastenmieliset kasvot: henkilöpalvontaa, epärehellisyyttä, korruptiota, maallikoiden aliarvostamista, rasismia ja seksismiä.

Kun NA:n kannattajat kritisoivat meitä, meidän täytyy olla valmiina tarkasti kuuntelemaan, valmiina ymmärtämään, että jotain tästä kritiikistä on oikeutettua. Kritiikin kuunteleminen on yksi aspekti missioon olennaisesti kuuluvista taidoista – oppiminen kuuntelemaan. Kun henkilöistä tulee lähetystyöntekijöitä vieraaseen kulttuuriin, he sitoutuvat vuosiksi opiskelemaan – opiskelemaan kieltä kyllin hyvin kommunikoidakseen abstrakteja ajatuksia ja myös opiskelemaan vierasta kulttuuria niin, että voivat kommunikoida paikallisten asukkaiden tavalla.

Heidän pitää olla kyllin nöyriä, että antavat niiden ihmisten tulla opettajikseen, joiden kanssa he haluavat jakaa evankeliumin. Samanlaista sitoutumista kysytään, jos otamme tosissamme lähetystyön NA:n kannattajien parissa. Meidän pitää oppia heidän kieltään ja varata aikaa sen ymmärtämiseen, mikä heitä huolestuttaa. Ennen muuta meidän on opittava arvostamaan NA:n sanomaan sisältyviä hyviä aspekteja, sillä kulttuurienvälisen mission perustava periaate on, että jokaiseen kulttuuriin sisältyy lähestymiskohtia evankeliumille.

Mikään kulttuuri ei ole lunastuksen ulottumattomissa. Kaikilla on aspekteja, jotka ovat evankeliumin kannalta myönteisiä – eikä NA ole poikkeus. NA-ajattelussa on aspekteja, joihin me kristittyinä voimme sanoa: 'Aamen'. Esimerkiksi NA:n kannattajat painottavat huolenpitoa ympäristöstä, kokonaisuuden hallintaa ja tärkeää todellisuuden suhteiden näkökulmaa. Kaikki nämä painotukset on löydettävissä ortodoksisesta kristillisestä teologiasta, ja kun niin moni kristitty epäilee NA:n kannattajia, on se samalla osoitus siitä valistuksen ajattelun vaikutuksen määrästä, jolla se on kääntänyt kristinuskoa ylösalaisin.

Jotkut kristityt tulkitsevat tällaiset käsitykset myönnytykseksi NA:lle. Uskon kuitenkin, että tämä asenne täysin sisältyy Paavalin väitteeseen: "Kaikille olen ollut kaikkea, jotta pelastaisin edes muutamia" (1 Kor. 9:22b). Otamme esimerkiksi Paavalin toiminnan ateenalaisten keskuudessa (Ap.t. 17:16–33). Hän tunsi läheisesti sen kulttuurin – tosiasiaassa hän siteerasi klassista kreikkalaista runoutta ja viittasi meille tuntemattomaan kertomukseen ateenalaisesta mytologiasta. Paavali esitti sanomansa kielellä, jota hänen kuulijansa saattoivat ymmärtää viittaamatta kertaakaan heprealaiseen Raamattuun.

Myikö hän itsensä kreikkalaisille? Kaukana siitä! Paavali meni niin pitkälle, kuin voi olemassaolevalla yhteisellä perusteella. Mutta hän ei tehnyt kompromisseja evankeliumin olennaisista kohdista. Vastaava asenne on tärkeä, jos meidän on jaettava evankeliumia NA:n kannattajien keskuudessa. Sen sijaan että tuomitsisimme kaiken, mitä he sanovat ja tekevät, meidän olisi etsittävä yhteistä perustaa. Vain kun

olemme tuoneet esille sanoin ja teoin, että me ymmärrämme ja suhtaudumme myötätunnolla heidän huoliinsa, tulee meille mahdolliseksi jakaa evankeliumia. Eräs ystäväni, jota voisi kuvata lähetystyöntekijäksi NA:n kannattajien keskuudessa, kutsuu tätä prosessia "kohtaamiseksi rakkaudessa" (confrontation in love).

NA:n haaste on siinä, että rakastaa ja ymmärtää NA:n kannattajia. Vain silloin meillä on oikeus kohdata heitä evankeliumilla.

Tri Osborn on teologi ja tutkija The Gospel and Our Culture -liikkeessä. Hän on kirjan "Angels of Lights? The Challenge of New Age Spirituality" tekijä (Daybreak/DLT 1992).

Käännös: Timo Vasko, kirkon lähetystyön keskus, Helsinki

USKO JA KULTTUURI -seminaari 9.-10.2.1994

Helsingin yliopiston suuressa juhlasalissa

OHJELMA:

keskiviikko 9.2.

- 13.00 Saapuminen ja ilmoittautuminen
- 13.45 Seminaarin avaus, Eero Huovinen
- 14.00 MODERN WESTERN CULTURE IN FOCUS, Lesslie Newbigin
Kommenttipuheenvuorot: Mikko Heikka, Aila Arajuuri
Musiikki: Tapio Aaltonen
- Yleiskeskustelu: pj. Juhani Forsberg
- 17.00 KANAVIIN ORIENTOITUMINEN, Seppo Koistinen
- Ruokailut
- 19.00 ILTAOHJELMA Tuomiokirkon kryptassa
Mikko Heikka, Lesslie Newbigin
Musiikki: Pirkko Talola, Hilpi Leino-Kantola, Tuula ja Valfrid Åkerlund
Iltarukous: Kai Vahtola

torstai 10.2.

- 8.00 Aamurukous, Unity-ryhmä/Christian Artists in Finland
- 8.30 THE GOSPEL AS PUBLIC TRUTH, Lesslie Newbigin
 Kommenttipuheenvuorot: Eero Huovinen, Paul Verschuren
 Musiikki: Esa Ruuttunen
- Yleiskeskustelu: pj. Riitta Aaltonen
- 11.20 Puolipäivärukous: Juhani Forsberg
- Ruokailut
- 13.00 KANAVAT:
1. USKO JA TAIDE (Sanan talo, Kaisaniemenk. 8)
 Riitta Aaltonen ja Juhani Forsberg
 Avauspuheenvuorot: Paavo Liski, Kari Mäkinen
 * Taide – uskon tulkki vai häiritsijä?
2. USKO JA POLITIIKKA (Tuomiokirkon krypta)
 Tapani Ruokanen ja Seppo Koistinen
 Avauspuheenvuorot: Saara-Maria Paakkinen, Aino Suhola
 * Usko politiikassa – politiikka uskossa?
 * Toimiiko Lutherin regimenttioppi?
3. USKO JA TIEDON RAJAT (luentosali 5, 3 krs.)
 Tuomo Mannermaa ja Jukka Keskitalo
 Alustus: Reijo Työrinoja
 * Usko ja toden kriteerit
 * Tiede – ainoa luotettavan totuuden lähde?
4. USKO JA TALOUSELÄMÄ (Vanha pankkisali, Aleksanterink. 36 B)
 Ahti Hirvonen ja Lauri Haavisto
 Avauspuheenvuorot: Veli-Matti Kankaanpää, Pentti Martiskainen
 * Talous ja hyvinvointi
 * Usko ja markkinavoimat

5. USKO JA MEDIA (Kirkkokatu 6, luentosali 8)

Tapio Aaltonen ja Sirkku Nyström

Avauspuheenvuorot: Reetta Meriläinen, Jaana Hallamaa,
Markku Vuorinen

* Uutiset, totuus ja vastuu

* Tiedotusvälineiden arvomaailma

6. USKO JA USKONNOLLISUUS (Tuomiokirkon kappeli)

Harri Heino ja Timo Vasko

Alustus: Seppo Rissanen

* Uskonnollisen ihmisen uusi tuleminen

* Miten kohtaamme uuden uskonnollisen kulttuurin?

16.00 **KOKOAVA TIIVISTELMÄ KANAVISTA**, mukana Lesslie Newbiggin

17.00 **SEMINAARIN PÄÄTÖS**, Hannu Paavola

Seminaarin järjestävät Kirkon lähetystyön keskus, Helsingin yliopiston systemaattisen teologian laitos, Helsingin hiippakunta, SKSK, Suomen Lähetysseura ja Kansan Raamattuseura.

Länsimainen kulttuuri on tiensä päässä

Moderni länsimainen kulttuurimme on vakavasti sairas, jopa kuoleva kulttuuri. Tätä mieltä on englantilainen piispa Lesslie Newbigin, joka esitelmöi Helsingissä 9.–10. helmikuuta pidettävässä Usko ja kulttuuri -seminaarissa.

Newbigin on 80-luvun alusta lähtien arvostellut länsimaista kulttuuria erityisesti sen sidonnaisuudesta valistuksen aatemaailmaan. Usko jatkuvaan edistykseen ja kasvuun, jonka valistuksen aatteet synnyttivät, on ajautunut kriisiin. Kulttuurimme hallitsevaksi piirteeksi on noussut toivottomuus.

Piispa Lesslie Newbigin törmäsi toden teolla länsimaiseen kulttuuriin, kun hän saapui v. 1974 kotimaahansa Englantiin pitkän Intiassa viettämänsä kauden jälkeen. Moniuskontoisen ja -kulttuurisen Birminghamin kohtaaminen johti Newbiginin teologiseen työskentelyyn, jota on leimannut länsimaisen kulttuurin arvostelu ja kirkon tehtävän pohtiminen sen keskellä.

Kaikkiaan Newbigin on asunut Intiassa 38 vuotta elämästään, ensin Skotlannin kirkon lähetystyöntekijänä ja myöhemmin Etelä-Intian kirkon piispana. Intialaisen ja länsimaisen kulttuurin merkittävin erottava

tekijä on hänen mukaansa toivottomuus. Aineellisesta hyvinvoinnista ja tieteen edistymisestä huolimatta toivo on länsimaista kadonnut. Kulttuurin sisäinen rappeutuminen on jo pitkällä, ja itse asiassa koko länsimaisen kulttuurin moderni vaihe on päättymässä.

Newbiginin ajatukset ovat herättäneet runsaasti keskustelua ja vastakaikua länsimaisten kristittyjen piirissä. Niiden pohjalta on syntynyt Gospel in Our Culture -liike, joka vaikuttaa mm. Euroopassa, Yhdysvalloissa ja Australiassa. Liikkeen piirissä toimii niin ns. liberaalteologeja kuin evankelikaalejakin, jotka yleensä ovat viihtyneet eri leireissä.

Valistus jakoi maailman kahtia

Piispa Newbiginin mukaan ihmisen järkeä ja tieteen mahdollisuuksia korostava valistuksen aikakausi rikkoi aiemman, yhtenäisen todellisuuskäsityksen. Se jakoi maailmamme tosiasioihin ja arvoihin, joista edelliset ovat kulttuurissamme nousseet vallitseviksi. Objektiivisen tosiasiatiedon ihanne koskettaa lähes kaikkea inhimillistä elämää, ja koululaitoksen tehtävänä on kasvattaa yhteiskunnan jäsenet tähän "julkiseen totuuteen".

Arvot ja uskomukset ovat sen sijaan jääneet syrjään – ja niiden mukana myös kristillinen kirkko. Kun kristinuskko asutti aiemmin koko tiedon taloa, se on nyt siirretty pieneen ullakkokomeroon – Newbiginin vertausta lainatakseni. Uskonnosta ja moraalista on tullut yksityisasiota, joista ei julkisesti keskustella.

Osasyylinen tähän on Newbiginin mukaan myös kirkko itse. Kirkko on hyväksynyt, joskin alistuen, valistusajattelun ja vetäytynyt yhteiskunnan reunamille. Uskonnolla ei katsota olevan merkitystä koko kulttuurin ja yhteiskunnan rakentamisessa, sille riittää vain arvojen parissa puuhasteleminen. Todellisuuden perimmäisen luonteen pohtiminen ja selvittäminen on annettu tiedemiesten tehtäväksi.

Piispa Newbigin jopa väittää, että alistuessaan valistuksen ajatteluun kristinusko on omaksunut länsimaisesta kulttuurista piirteitä, jotka ovat sille itselleen vieraita. Näin kristinusko on radikaalisesti muuttunut.

Tiedon taustalla on aina usko

Newbigin asettaa kyseenalaiseksi koko jaottelun tiedon ja arvojen välillä. Hänen mukaansa kaiken tieteellisenkin tiedon taustalla on aina jonkinlaisia uskomuksia. Ilman niitä ajattelu olisi täysin mahdotonta. Oppiminen ja tietäminen perustuvat siihen, että meillä on jonkinlainen esiymmärrys maailmasta. Sen me olemme saaneet kasvaessamme oman perinteemme keskellä.

Luonnontieteiden uskomuksista vahvimpia ovat mm. usko todellisuuden järkiperäisyyteen ja usko siihen, että luonnolliset selitykset ovat yliluonnollisempia parempia. Vaikka tiede lepää näiden lähtökohtien varassa, niitä ei ole missään vaiheessa todistettu. Samoin kristinuskolla on omat lähtökohtansa, jotka eivät ole sen paremmin todistettavissa. Newbiginin mukaan kristinuskosta nouseva tapa tulkita todellisuutta ei ole missään tapauksessa epä-älyllistä toimintaa. Se on vain yksi tapa hahmottaa maailmaa.

Mitä kirkon tulisi sitten Newbiginin mukaan tehdä? Hän toivoo, ettei kirkko jäisi vain yhdeksi vaihtoehdoksi moniarvoisen kulttuurimme "ideologiseen valintamyymälään". Sen sijaan kirkon tulee haastaa intellektuaalisesti koko länsimaisen kulttuurin perusta, sen ns. julkinen totuus. Kirkon tämän ajan tärkein tehtävä, missio, on tarjota uusi perusta todellisuuden tulkinnalle.

Moniarvoinen Eurooppa on todellisuutta

Newbiginin ajatukset ovat sitä polttavampia, mitä moniarvoisemmaksi kulttuurimme kehittyy. Täällä Suomessakin, Pohjolan perukoilla, yh-

tenäiskulttuurin aika on ohi. Ympäristömme kansainvälistyy, vaikkakin melko hitaasti.

Newbiginin kotikaupungissa Birminghamissa eletään sen sijaan jo aivan toisenlaisessa todellisuudessa. Viime joulun alla kaupungin viranomaiset kielsivät kristillisten symbolien näkymisen katukuvassa. Kieltolistalla olivat mm. seimiasetelmat, enkelit ja kirkonkellot. Sen sijaan tähdet, kynttilät ja sateenkaaret hyväksyttiin. Perusteluna oli se, että kaupunki ei halua loukata ei-kristittyjä asukkaitaan. Muslimit, sikhit, juutalaiset ja Intian niemimaalta saapuneet muodostavatkin jo melkoisen vähemmistön kaupungissa.

Kielto herättää monia kysymyksiä. Onko oikein, että oma kulttuuriperinne joutuu uskonnollisen suvaitsevaisuuden nimissä taka-alalle? Onko kristinuskon sanoman vesittäminen oikea tie, kun yritetään elää rinnakkain muiden uskontojen edustajien kanssa? Pitäisikö kirkon sittenkin pitää selkeästi esillä kristillistä katsomustaan – luonnollisesti ja häpeilemättä?

Suomessakin nämä kysymykset ovat entistä ajankohtaisempia. Mitä Birmingham on tänään, sitä Suomi on huomenna?

Teksti Minna Saarelma-Maunumaa

Asiantuntijoina käytetty TL Jukka Keskitaloa Jyväskylästä sekä TT Timo Vaskoa kirkon lähetystyön keskukselta.

Kristinuskon paneuduttava länsimaisen kulttuurin kohtaamiseen

“Valistuksen jälkeinen kulttuuri hallitsee tällä hetkellä koko maailmaa. Modernisaation nimissä se syrjäyttää kulttuureja kaikkialla. Euroopassa näin on tapahtumassa kristinuskolle”, väittää Suomessa vierailut Etelä-Intian kirkon eläkkeellä oleva piispa, teologian tohtori **Lesslie Newbigin** Englannista. Piispa Newbigin on pääpuhujana Helsingin yliopistolla 9.–10. helmikuuta pidetyssä Usko ja kulttuuri -seminaarissa.

Piispa Newbiginin mukaan moderni länsimainen kulttuuri on vakavasti sairas, jopa kuoleva kulttuurimuoto.

“Kulttuurissamme ei ole enää toivoa. Vielä viime vuosisadalla ihmiset luottivat siihen, että tulevaisuus on meidän. Nyt tämä toivo on kadonnut”, hän huomauttaa. Valtava päihdeongelma sekä ilkeiden rikollisuuden lisääntyminen kertovat hänen mukaansa siitä, että elämän merkitys on länsimaista kadonnut.

“Modernius on käytännössä ateismia. Jumalalla ei enää ole minkäänlaista roolia julkisessa elämässä. Yksityiset ihmiset saattavat uskoa tai olla uskomatta Jumalaan, mutta Jumala ei näy siellä, missä päätöksiä tehdään.”

Newbigin haastaakin länsimaiden kristillisiä kirkkoja pitämään entistä rohkeammin esillä omaa sanomaansa.

“Meidän on palautettava ennalleen luottamus evankeliumiin julkisena totuutena. Meidän on analysoitava länsimaista ajattelua evankeliumin näkökulmasta ja pohdittava, mitä kristinuskolla olisi annettavanaan kulttuurin eri osa-alueilla, muun muassa talouden, terveydenhuollon tai taiteen aloilla.”

Maallistuminen haaste kirkolle

Usko ja kulttuuri -seminaarissa paneuduttiin perusteellisesti kysymyseen, mitä evankeliumin julkinen totuus saattaisi merkitä Suomen oloissa. Seminaarin kanavatyöskentelyssä pohdittiin kirkon ja yksityisten kristittyjen roolia muun muassa talouselämässä, tiedotusvälineissä, taiteessa ja politiikassa. Samalla syvennyttiin myös kysymyksiin inhimillisen tiedon rajoista ja ihmisen uskonnollisuudesta.

Keskustelussa myönnettiin, että Suomessakin kirkko ja kristinusko on ajautunut yhteiskunnan reuna-alueille.

“Kulttuurimme maallistuminen ei ole tappio vain uskonnolle yleensä, vaan myös kulttuurille itselleen”, Helsingin piispa **Eero Huovinen** huomautta.

Lääkkeitä tilanteen korjaamiseen löydettiin runsaasti. Kirkon tulisi entistä näkyvämmiin ja nopeammin ottaa julkisuudessa kantaa ajankohdaisiin arvokysymyksiin. Samoin sen tulisi luoda yhteyksiä poliitikkoihin ja keskustella heidän kanssaan vaikeista, koko yhteiskuntaa koskettavista kysymyksistä. Lama-Suomessa, jossa kuilu rikkaiden ja köyhien välillä tuntuu vain kasvavan, kirkon tulisi näyttää, missä pieni ihminen on unohdettu.

“Jos kirkko todella asettuu puolustamaan heikkoa ihmistä, pappien ovien eteen tulee pitkät jonot. Kirkko on myös ainoa koko maan kattava organisaatio, joka ei ole sidoksissa valtioon tai kuntiin. Se pystyy tekemään todella paljon, jos se vain haluaa”, huomautti työtön pastori **Pekka Elonheimo**, joka on parhaillaan nälkälakossa Suomen ahtaalle ajettujen lapsiperheiden puolesta.

Seminaarissa todettiin, että kirkon näkyminen julkisuudessa ei saa kuitenkaan olla vain pappien ja muiden kirkon työntekijöiden varassa. Jokaisella kristityllä on oma tehtävänsä sillä alalla, jolla hän toimii.

Prosessi jatkuu

Nyt pidetty Usko ja kulttuuri -seminaari on mitä todennäköisimmin alku pidemmälle prosessille, jossa aiotaan toden teolla paneutua vuoropuheluun länsimaisen kulttuurin kanssa. Seminaarissa todettiin vahvasti, että tämäntyyppistä työskentelyä tarvitaan Suomessa jatko aikin. Piispa Newbiginin ajatukset ovat herättäneet muuallakin maailmalla vastakaikua. Niiden pohjalta on syntynyt ns. Gospel in Our Culture -liike, joka vaikuttaa muun muassa useissa Euroopan maissa, Yhdysvalloissa ja Australiassa.

“Toivomme, että jatkotyöskentely tulee tapahtumaan yhdessä maamme eri kristillisten kirkkokuntien kanssa. Kysymyshän on meille kaikille yhteinen”, toteaa seminaarin valmistelutyöryhmän puheenjohtaja, kirkon lähetystyön keskuksen pääsihteeri **Hannu Paavola**.

Usko ja kulttuuri -seminaarissa oli mukana ilahduttavan paljon eri kirkkokuntien edustajia. Seminaarin taustatahot olivat sen sijaan luterilaisia: Helsingin yliopiston systemaattisen teologian laitos, Helsingin hiippakunta, Kirkon lähetystyön keskus, Suomen Kirkon Seurakuntatoiminnan Keskusliitto, Suomen Lähetysseura ja Kansan Raamattuseura.